МЕФОДІЙ (Кудряков)
Митрополит Київський і всієї України
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ОДИН НАРОД, ОДНА МОВА, ОДНА ЦЕРКВА

Вибрані праці до 15-річчя
Предстоятельства (2000–2015)

ФОНД ПАМ'ЯТІ БЛАЖЕННІШОГО
МИТРОПОЛИТА МЕФОДІЯ

Київ
2015

До 25-річчя відновлення автокефалії
Української Православної Церкви
та 15-річчя Предстоятельського служіння
Блаженнішого МЕФОДІЯ,
Митрополита Київського і всієї України,
Предстоятеля Української Автокефальної
Православної Церкви

ВІД ВИДАВЦЯ

Блаженніший був людиною книги. «Що вам привезти, владико?» — питали його численні друзі з усього світу. І зазвичай отримували у відповідь назви книжок та ліків… Любов до книги у Митрополита Мефодія з'явилася під час навчання в московських духовних школах — Московській Духовній Семінарії та Академії. Власної вищої богословської школи на той час Україна не мала. Духовна Семінарія та Академія у Ленінграді у той час вважалася «латинофільською». А ректором Московської Академії та Семінарії був Митрополит Володимир, який, з одного боку, був людиною щирою та відкритою, а з другого — намагався передати своїм вихованцям любов до величної східної традиції православ'я.

Владика Мефодій мав проблеми із зором. Боляче було дивитися, як він читав: фактично одним оком, наближаючи книгу мало не впритул до обличчя. Читати владиці було вельми важко. Але він робив це щодня, бо книга була для нього набагато більшим за джерело інформації чи розраду. Це був вірний друг упродовж усього життя… Нелегко було йому і працювати з текстами. Владика любив чіткі й точні формулювання. І хоча його особиста мова була

барвистою, образною, працюючи з богословськими текстами, він намагався сформулювати думку якомога точніше, на межі академічної сухості.

Є люди, які хизуються своєю інтелектуальністю, намагаючись постійно підкреслити свою уявну розумову вищість, ерудицію. «Розумник», — із сумною іронією зауважував у таких випадках владика Мефодій, який сам спілкувався з усіма щиросердно, ніколи не акцентуючи зверхності свого високого сану. Не вважаючи себе богословом, владика Мефодій постійно працював із богословською літературою. А писав він переважно на теми, що мали на той час особливу актуальність для його Української Автокефальної Православної Церкви: про історію та сьогодення Української Церкви, біль розколу та можливі шляхи церковного поєднання, традиції та сучасні проблеми українського православ'я.

Мені важко уявити, як житиме Українська Автокефальна Православна Церква без владики Мефодія. Напевно, через те, що особисто я прийшла до нашої Церкви вже після того, коли він став її Предстоятелем. Усі українські православні Церкви є «особистими проектами» їх очільників, зауважують сьогодні журналісти, згадуючи імена Митрополита Володимира, патріарха Філарета та Митрополита Мефодія. І в цих словах є чимало правди. У буремний час відродження та становлення церковних структур в Україні глава Церкви був не лише першим за честю єпископом у своїй церковній спільноті. Це була людина, яка брала на себе відповідальність і

несла хрест предстоятельства. Саме такою людиною і був Блаженніший Мефодій. Він мав надзвичайну силу волі. І чітко знав, чого саме прагне. Проте сам владика не страждав на «зіркову» хворобу. «Наша Церква — маленька, — казав він, — тому особливо пишатися титулами нам не варто». «Владико, одужуйте, бо ви потрібні Церкві», — казала я йому, коли він тяжко хворів. «Бог узріт Себі овча», — іронічно відповідав владика мовою Біблії, яку він з часів навчання у Загорську пам'ятав слов'янською.

Якою буде історія УАПЦ без владики Мефодія? Чи зможе вона зберегти свою ідентичність? Відповідь має надати історія. Однак хоч би хто посів місце Предстоятеля УАПЦ після Блаженнішого Митрополита Мефодія, йому в нагоді має стати спадщина владики: його бачення майбутнього УАПЦ, його статті та послання, підготовлені ним засадничі церковні документи.

Ця книга — свідчення нашої вдячності владиці. У ній зібрано лише частину його богословського та пастирського спадку. Чимало проповідей, роздумів, статей ще залишаються в рукописах і чекають на свого дослідника. Проте матеріали, які ми сьогодні пропонуємо нашому читачеві, — це не мозаїка думок і не формальна збірка текстів «високосановитого» ієрарха. Книга Блаженнішого Митрополита Мефодія, яку ви тримаєте у руках, — це цілісний та концептуальний погляд на проблеми сучасного українського православ'я та Української Автокефальної Православної Церкви.

Напевно, перше, що впадає в око читачеві, — це самокритичність думки Блаженнішого. Чимало сторінок цієї книги мають полемічний характер. Владика був відкритою та чемною у спілкуванні людиною. Та коли йшлося про важливі та принципові, з його точки зору, речі, він ніколи не приховував своїх думок за дипломатичними формулюваннями, але чітко визначав розбіжності. Важливо, однак, що, критично оцінюючи історію інших православних юрисдикцій, Блаженніший був не менш ретельним у пошуках історичних помилок власної Церкви. Напевно, ніхто з ієрархів УАПЦ до нього (хіба Митрополит Василь Липківський у своїх «Спогадах») не писав про історію УАПЦ з такої гостро критичної точки зору.

Одна з основоположних статей збірки присвячена головній, думається, події української церковної історії XX століття: проголошенню Київського Патріархату. Характерним є підзаголовок цього дослідження: «Проголошення Київського Патріархату: здобутки, помилки та шляхи їх подолання». Саме в цьому і полягає цінність погляду Митрополита Мефодія на події, 25-річчя яких ми сьогодні святкуємо. «Ми не маємо задовольнятися тим, чого вже досягнуто, — писав Блаженніший, — і не маємо права на повторення помилок. Тому… для нас важливо звернути увагу не лише на історичні здобутки, а й на помилки та поразки нашої Церкви та автокефального руху загалом».

Уміння визнавати власні помилки — якість сильної духом людини. Блаженніший був саме такою людиною. Він умів шанувати чуже, бо ніколи не соромився і не цурався власного. Ідея автокефалії Української Церкви була для нього святою. Символічно, що останні слова Блаженнішого у Духовному Заповіті закликають єпископат УАПЦ «зберегти вірність стратегічній меті автокефального руху в Україні — остаточному створенню помісної Церкви з патріаршою формою управління, якої, без сумніву, достойна давня Київська Митрополія». Але я пам'ятаю й інші слова Блаженнішого, якими він любив напоумлювати своїх друзів: «Торуючи шлях до мети, необхідно вміти вчасно побачити перешкоду і обійти її».

Головною перешкодою у сучасному церковному житті Митрополит Мефодій вважав перебування Української Церкви в московському полоні, куди вона потрапила 1686 р. Проте вибір між перебуванням у складі Московського патріархату та перебуванням в ізоляції від світового православ'я його неабияк засмучував. Владика ніколи не сумнівався у благодатності церковного руху за автокефалію. Але факт перебування обох автокефальних церковних структур в Україні в ізоляції від інших Православних Церков світу був для нього очевидним і завдавав чимало болю. Своїм головним завданням як Предстоятеля він вважав подолання цієї ізоляції.

Діалог із Київським Патріархатом. Діалог з Митрополитом Володимиром та його однодумцями — прихильниками автокефалії в УПЦ. Діалог із Константинополем… У різні часи кожна з цих перспектив по-різному оцінювалася Блаженнішим. Підкреслюючи своє шанобливе ставлення до Митрополита Володимира, він водночас публічно і дуже жорстко критикував Патріарха Кирила, якого вважав «більше політиком, ніж єпископом». Із часом, коли стало зрозуміло, що Митрополиту Володимиру не вдалося просунути ідею автокефалії в УПЦ, владика Мефодій був дуже засмучений цією історичною поразкою свого колишнього ректора. «Шкода, що Володимиру не вдалося згуртувати свій єпископат довкола ідеї автокефалії, — сказав він мені незадовго до своєї смерті, — бо тепер, побачиш, УПЦ зійде нанівець».

У результативний діалог із патріархом Філаретом владика Мефодій особливо не вірив. Та й самі стосунки двох Предстоятелів були досить драматичними. Владика Філарет висловлювався про УАПЦ та УПЦ КП, як про «ґудзик» та «кожух» («Кожуха до ґудзика не пришивають», — сказав він якось, і владика Мефодій часто згадував ці слова). А владика Мефодій, своєю чергою, наголошував, що глава Київського Патріархату має поступитися місцем молодому ієрарху, який міг би задовольнити та об'єднати всіх… Головну ж надію на об'єднання православних християн в Україні та остаточне канонічне оформлення помісності в нашій країні Блаженніший Митрополит Мефодій покладав на Вселенський

Патріархат. Владика не був наївною людиною у церковній політиці й дуже добре розумів усі перешкоди, що існують на шляху до канонічного визнання незалежної Української Православної Церкви з боку материнської Церкви Константинополя. Він чітко усвідомлював вплив у світовому православ'ї Московського Патріархату та вплив російської державної дипломатії на Туреччину. Не було для нього таємницею і те, що заповітною мрією Вселенського Патріарха Варфоломія є проведення всеправославного Собору 2016 р. — першого «вселенського» за своїм форматом Собору в історії православ'я з VIII століття. Але чітко розуміючи всі складності на шляху до встановлення співпричастя з Константинополем, владика Мефодій вірив, що це станеться якщо не за його життя, то в недалекому майбутньому. «Константинополь рано чи пізно визнає нашу Церкву, — говорив він мені. — Це незворотна логіка історії. І навіть якщо це станеться не за мого життя, ти, напевно, будеш свідком цих подій». «Коли це станеться? — писав владика в одному зі своїх досліджень. — Коли Вселенський Патріарх нарешті надасть своє благословення на входження нашої Церкви до співпричастя з материнським Константинопольським Патріархатом? Точна відповідь на це питання нам невідома, але нам відомі пріоритети Вселенського Патріархату, до яких входить як здійснення підготовчої роботи зі скликання Великого і Святого Собору (праця якого неможлива без спільних зусиль Вселенського та Московського Патріархатів), так і зцілення церковного розділення в Україні».

«Не бійся, мале стадо», — любив повторювати Блаженніший слова Христа, звертаючись до своїх кліриків. Він розумів, що Українська Автокефальна Православна Церква сьогодні є найменшою за чисельністю з усіх трьох гілок розділеного українського православ'я. Але владика часто наголошував і на іншому: справжня велич Церкви полягає не в її чисельності, а в її святості та традиціях. Щиро бажаючи церковної єдності, він постійно наполягав, що ця єдність має бути соборницькою, справжньою, правдивою. «Проблема не лише в тому, що ми маємо поєднатися з Київським Патріархатом, а в тому, на яких засадах ми маємо це зробити».

Щира та добра людина. Чудовий проповідник, який умів змусити прислухатися до свого слова керівників держави та вірян своєї Церкви. Ієрарх, котрий ніколи не хизувався своїми знаннями, але вмів мислити засадничо та масштабно. Церковний лідер, якому вдалося вибудувати шанобливу та конструктивну співпрацю УАПЦ з українською державою. Саме таким запам'ятався мені Блаженніший Митрополит Мефодій… Ця книга — вінок пам'яті спочилому Митрополиту Київському і всієї України Блаженнішому Мефодію та водночас — дарунок священикам і вірним УАПЦ, всім тим, хто знав і любив Предстоятеля нашої Церкви.

Наталія Шевчук,
Перший помічник Предстоятеля УАПЦ,
Голова Фонду пам'яті Митрополита Мефодія

ДУХОВНИЙ ЗАПОВІТ
ТА ВИБРАНІ СТАТТІ

ЗАПОВІТ ДУХОВНИЙ

Блаженнішого Мефодія,
Митрополита Київського і всієї України,
Предстоятеля Української Автокефальної
Православної Церкви[1]

В ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа!

На випадок моєї смерті або можливої недієздатності як Предстоятеля благословляю єпископат УАПЦ зберігати братерську єдність, обрати з-поміж себе достойну кандидатуру на посаду Місцеблюстителя Київського митрополичого престолу та надалі:

- неухильно дотримуватися усталеної у нашій Церкві практики поминання імені Вселенського Патріарха під час Божественної Літургії та інших священних богослужінь, вважаючи таке поминання **видимою ознакою канонічного спілкування зі Вселенським Константинопольським престолом**, а через нього — з усією **повнотою православ'я** з боку УАПЦ;

[1] З особистого архіву Блаженнішого Митрополита Мефодія (2015 р.)

- з метою утвердження **особливих канонічних зв'язків** УАПЦ із Церквою-Матір'ю (Вселенським Патріархатом) розглянути доцільність **синодальної форми** управління в УАПЦ на основі **канонічної моделі Елладської Православної Церкви** (на чолі Церкви стоїть Священний Синод, що складається з усіх єпархіальних архієреїв; Архієпископ Афінський є Предстоятелем Священного Синоду тощо);
- продовжити довголітній курс УАПЦ на встановлення співпричастя зі Вселенським Патріархатом шляхом входження нашої Церкви як цілісної структури до складу цього Патріархату (на прийнятних для Церкви-Матері умовах);
- **продовжити діалог** із єпископатом УПЦ Київського Патріархату та україноцентричною частиною єпископату УПЦ (на чолі з митрополитом Олександром Драбинком) щодо об'єднання в єдину помісну та канонічно визнану вселенським православ'ям Православну Церкву, але не приймати рішень щодо поєднання з іншими православними юрисдикціями в Україні без канонічного благословення Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха Вселенського Варфоломія;
- зберегти вірність стратегічній меті автокефального руху в Україні — **остаточному**

створенню помісної Церкви з патріаршою формою управління, якої, без сумніву, достойна давня Київська Митрополія.

На цьому нелегкому шляху до нашої спільної та священної мети нехай збереже вас, мої брати та співслужителі, Сам Благий Господь.

Амінь.

ОДИН НАРОД, ОДНА МОВА, ОДНА ЦЕРКВА

УКРАЇНА ПЕРЕД ВИКЛИКОМ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ[1]

Україна — одна з найпотужніших країн східноєвропейського регіону. Але вона досі не може остаточно відбутися через внутрішнє розділення та постійний тиск північного сусіда. «Малоросія» — люблять принизливо називати нашу країну прихильники «Великої Росії». Але вони забувають, що цей термін є аналогом терміна «Мала Еллада» (Μικρὰ Ἑλλάς), за допомогою якого візантійці визначали територію основної Греції на Балканському півострові (на відміну від колонізованих земель або «Великої Еллади» (Μεγάλη Ἑλλάς)[2].

---

[1] З особистого архіву Блаженнішого Митрополита Мефодія (2015 р.)

[2] Як свідчать історики, походження терміна «Малоросія» — церковне. «На Синоді константинопольського патріархату 1301 р. під час розгляду питання про утворення Галицько-Волинської церковної митрополії було ухвалено називати тодішні Київське і Галицько-Волинське князівство Mikro Russia, «Мала Русь» (російською стали називати — «Малороссия»), тобто «Русь старша, початкова, основна, давніша», а Залісся й Новгородщину — Megale Russia («Велика Русь», що означало «Русь пізніша, похідна, новостворена»). Оскільки у Візантії здавна була функціональною назва наддніпрянських слов'ян з коренем «рос» («народ

Анексія Криму — це реакція Росії на Майдан, кажуть сьогодні політики та журналісти. На жаль, це не зовсім так. Анексія Криму — це реакція сучасної Росії на іншу історичну подію: становлення незалежної української держави із центром у давньому Києві та церковний рух в Україні за створення незалежної Київської Церкви з патріаршим правлінням.

Хрещення Русі відбулося у Києві. А отже, в ідеалі Росія мала б окупувати саме Київ. «Київ — матір городів руських. Давня Русь — це наше спільне джерело, ми все одно не зможемо одне без одного», — заявив Президент Росії перед депутатами Державної Думи та членами Ради Федерації 18 березня 2014 р.[3] Проте структура сучасного світу така, що зробити це російському Президентові неможливо. Тому деякий час по тому світ почув від Путіна слова про сакральний статус Кримської землі та її зв'язок із подіями Хрещення Русі.

«Для Росії, — заявив Путін вже у грудні, — Крим, давня Корсунь, Херсонес, Севастополь мають

Рос»), вона відбилася й у терміні «Росія», який остаточно утвердився на кінець XV ст. Отже, терміни «Росія» («Россия»), «Малоросія», «Великоросія» та всі похідні від них слова сформувалися в церковних канцеляріях вселенського патріархату». Див.: Донченко Аліса. Україна чи Малоросія: Історична довідка для протод. Андрія Кураєва // Інтернет-видання «Релігія в Україні». 29.07.2009.

[3] Виступ В. Путіна перед депутатами Державної Думи, членами Ради Федерації, керівниками регіонів Росії та представниками громадянського суспільства (18.03.2014).

величезне цивілізаційне і сакральне значення так само, як Храмова гора в Єрусалимі для тих, хто сповідує іслам і іудаїзм. <…> Для нашої країни, для нашого народу ці події мають особливе значення, оскільки в Криму мешкають наші люди і сама територія є стратегічно важливою, і оскільки саме тут — джерело формування багатоликої, але монолітної російської нації і централізованої російської держави. <…> Адже саме тут, у Криму, у давньому Херсонесі, або, як його називали літописці Русі — Корсуні, прийняв хрещення князь Володимир, а після цього хрестив усю Русь»[4].

Як бачимо, зі слів Путіна стає чітко зрозумілою «сакральна» (а точніше, псевдосакральна) логіка новітнього пострадянського російського імперіалізму. Змінюючи сучасну систему міжнародної безпеки, що утвердилася в Європі після Другої світової війни, Росія, як виявилося, не піклувалася про «інтереси російськомовного населення», а намагалася здобути свій аналог «храмової гори» — Крим[5].

Росія не може змиритися з тим, що давній Київ сьогодні є церковним і політичним центром незалежної України. Не може вона змиритися і з тим, що невпинно наближається час, коли Київський

[4] З послання Президента РФ Федеральному Зібранню (04.12.2014).

[5] Порівняння Криму з «храмовою горою», звісно, є не лише некоректним, а й провокативним. Проте лишімо це на совісті неука, котрий готував Президентові текст промови.

Патріарший престол буде визнано вселенським православ'ям, а Москва постане в очах християнського світу «голим королем». Перетвориться на церковну кафедру, чия історія не сягає глибше часу заснування Москви київським князем Юрієм Довгоруким (1147 р.). Путін воює сьогодні з Україною, бо знає — без Києва та давніх українських територій у сучасної Росії залишається єдина історична можливість: бути Московією, країною, культурна та політична традиція якої походить від Золотої Орди.

Росія — спадкоємниця Монгольської монархії, а не Київської Русі, заявив 1925 року Микола Трубецькой. «Погляд, що панував раніше в історичних підручниках, — писав він, — той, згідно з яким підвалини російської держави було закладено у так званій Київській Русі, — навряд чи можна визнати правильним…»[6]. «В історичній перспективі та сучасна держава, яку можна назвати і Росією, й СРСР (річ не в назві), є частиною великої монгольської монархії, заснованої Чингізханом»[7]. Ця точка зору на ґенезу російської держави, напевно, є найпослідовнішою. Проте вона суперечить міфу про Росію як «святу Русь». А ще — повністю підтверджує права на Київську спадщину України, яка в цій історичній перспективі стає єдиною історично

[6] Трубецкой Н. С. Взгляд на русскую историю не с Запада, а с Востока // Наследие Чингизхана / Николай Трубецкой. — М.: Эксмо, 2007. — (Антология мысли). — С. 291.

[7] Там само. — С. 293.

легітимною спадкоємницею середньовічної києво-руської державності.

Сучасна Росія невипадково протиставляє себе Європі. З одного боку, в цьому небажанні євроінтеграції винна сама Європа та західний світ загалом, які опиралися намірам Путіна інтегруватися у євроатлантичні структури 2000 р.[8] З другого, — у протистоянні із Заходом сучасна Росія демонструє своє історичне походження, залежність своєї ментальності та політичної культури від традиції Золотої Орди.

Колишня Московія воліє сьогодні бути Росією, Руссю. І в цьому запрограмовано її неминучий конфлікт із Києвом, митрополит якого за часів святителя Петра Могили іменував себе так: «Милістю Божою Митрополит Київський, Галицький і всієї Росії, Екзарх святого Апостольського Константинопольського Трону, Архімандрит Печерський»[9].

Як поєднати непоєднуване? Як одночасно бути наступницею Золотої Орди та Святою Руссю — спадкоємницею рівноапостольного князя

[8] «Я не виключаю такої можливості» — заявив Путін у відповідь на запитання журналіста Девіда Фроста, чи могла б Росія врешті-решт вступити до НАТО. Див.: Interview to BBC Breakfast with Frost. March 5, 2000.

[9] Требник митрополита Петра Могили. — Київ, 1646. — Перевидання: К.: Інформаційно-видавничий центр Української Православної Церкви, 1996. — С. 4.

Володимира Великого, святих страстотерпців князів Бориса та Гліба, преподобного Феодосія Печерського та сонму преподобних Києво-Печерського патерика?

Уся історія Росії свідчить, що вона нездатна подолати цей дисонанс своєї політичної та духовної традиції. Традиція святості, яка походить від давнього Києва, завжди входила у російській історії в конфлікт із традицією державного тоталітаризму та насильства над особистістю, яку Московщина успадкувала від Орди. Проте сучасна Росія й не намагається подолати це безблагодатне подвоєння власної культури. Натомість вона прагне максимально знесилити (а в ідеалі — знищити) свого головного історичного конкурента — незалежну та демократичну Україну (яка є спадкоємницею давньої Київської Русі вже ipso facto свого географічного розташування, вже в силу того, що наш видатний письменник і культуролог Євген Маланюк називає «геокультурою України»)[10].

[10] «Коли думаєш про нашу культуру, культуру нашої землі — передовсім пригадуєш, як бурхливо політична історія по ній переходила і як історія періодично перетинала **тяглість** нашої культури, як унеможливлювала їй безперервний розвиток. Тому я й назвав тему цієї розмови «геокультура». Я не зустрічав цього терміна, але думається мені, що — аналогічно до терміна «геополітика» — він буде більш на місці: наша культура не завжди була лише «національною», її напрямні, її глибший і ширший зміст були часто диктовані і давані географічним положенням нашої Батьківщини» (Маланюк Євген. Нариси з історії нашої культури. — Нью-Йорк: Український народний університет, 1954. — С. 9).

Стосунки між Києвом та його північним сусідом завжди були драматичними. А першим затятим ворогом Києва став іще володимиро-суздальський князь Андрій (1110–1174), про якого Ключевський влучно зауважив, що в його особі великорос уперше виходить на історичну сцену, і цей вихід не можна вважати вдалим[11]. Напівслов'янин і напівполовець князь Андрій був першим «сепаратистом» в історії Давньої Русі. А його взяття Києва (1169 р.) було безпрецедентним злочином і святотатством в історії Давньої Русі[12].

[11] Ключевский В. О. Курс русской истории. Лекция XVIII. http://www.magister.msk.ru/library/history/kluchev/kllec18.htm

[12] У Російській Церкві відомий лише один приклад публічної деканонізації — це історія зі святою благовірною Анною Кашинською (1280–1368), вшанування якої було призупинене рішенням Московського Собору 1678 р. (1909 р. відбулася повторна канонізація Анни Кашинської Священним Синодом). Інший, сучасний приклад «мовчазної» деканонізації стався минулого року, коли з церковного календаря РПЦ de facto зникли 36 імен святих, яких раніше вшановували у цій Церкві як новомучеників. Йдеться про священнослужителів, яких було поспіхом канонізовано після падіння СРСР та стосовно яких згодом відкрилися компрометуючі архівні дані, тобто відомості про співпрацю з каральними органами та обмову співбратів по служінню та вірі. (Втім із такими даними не можна працювати, забуваючи про те, як саме діяла каральна машина в СРСР, де покази часто підписувалися у підслідних обманним шляхом або просто фальшувалися). Проте якщо і є в історії російської святості постать, яка вимагає ретельної уваги на предмет можливого перегляду рішення щодо канонізації, — то це суздальський князь Андрій, який отримав прізвисько «Боголюбський» за назвою своєї резиденції під Володимиром — міста Боголюбова.

«Єгоже не било нікогдаже», — писав про це суздальський літописець[13].

«Узятий же був Київ, — свідчить Літопис Руський, — місяця березня у дванадцятий [день], у середу другої неділі посту. І грабували вони два дні увесь город — Подолля, і Гору, і монастирі, і Софію, і Десятинну Богородицю. І не було помилування анікому і нізвідки: церкви горіли, християн убивали, а других в'язали, жінок вели в полон, силоміць розлучаючи із мужами їхніми, діти ридали, дивлячись на матерів своїх. І взяли вони майна безліч, і церкви оголили од ікон, і книг, і риз, і дзвони познімали всі [ці] смольняни, і суздальці, і чернігівці, і Олегова дружина, — і всі святині було забрано. Запалений був навіть монастир Печерський Святої Богородиці поганими, але Бог молитвами Святої Богородиці оберіг його од такої біди. І був у Києві серед усіх

Канонізація відбулася 1702 р., коли було віднайдено його мощі. Однак логіка підказує, що головним аргументом на користь зарахування князя Андрія до лику благовірних були міркування політичні, оскільки ще до свого прославлення Церквою Андрій Боголюбський вшановувався офіційною історіософією Російської імперії як зачинатель нового державного ладу та особа, котра стояла біля джерел централізованої російської державності. Таким чином, безпрецедентне за жорстокістю знищення Києва спричинилося до канонізації суздальського князя одержавленою Російською Церквою.

[13] Лаврентіївський літопис [6676 (1168)]. Оригінальний текст доступний за посиланням: http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr18.htm

людей стогін, і туга, і скорбота невтишима, і сльози безперестанніі. Се ж усе вдіялося за гріхи наші»[14].

Проте, на жаль, це був лише пролог майбутніх військових конфліктів між Києвом та Московщиною. Адже, як свідчить історія, лише впродовж останніх 360 років мали місце принаймні сім російсько-українських війн:

- три військові кампанії під час російсько-польської війни 1654–1667 рр. (за гетьманів Івана Виговського, Юрія Хмельницького та Петра Дорошенка);
- російсько-українська війна під час російсько-турецької війни 1676–1681 рр. (за того ж гетьмана Петра Дорошенка);
- ліквідація московськими військами Запорізької Січі (1775 р.);
- війна між Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою та Українською Народною Республікою у 1918–1920 рр.;
- збройний конфлікт між радянськими військами та Українською Повстанською Армією (заснована 1943 р.), яка масово боронила від окупантів землі Західної України впродовж десяти років, тобто до 1953 р.

[14] Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. — К.: Дніпро, 1989. — С. 295.

Остання — восьма — російсько-українська війна (розпочата 2014 р.) ведеться вже у зовсім інших умовах. Це війна гібридна, важливою складовою якої є війна інформаційна (а отже, і війна символів). Але так само, як інші російсько-українські війни, сучасна війна путінської Росії проти України має на меті не лише знесилення нашої держави, а й викрадення у неї сакральних символів.

Сучасна Росія може толерувати українську державу із центром у Львові. Але вона не може змиритися з державою, політичним центром якої є вічний Київ. Росія не хоче змиритися з тим, що Свята Софія, Золоті ворота та відновлений Михайлівський монастир знаходяться на території незалежної української держави, становлять духовне осереддя сучасної України.

Як протистояти сучасній російській загрозі? Передусім маємо усвідомити: метою цієї — гібридної — війни є не лише територія та ресурси. Це — війна за історичне первородство. Це — війна за давню історію Київської Русі.

Розпад СРСР став подарунком долі для українства і заскочив його ніби зненацька. Український рух на той час не зміг запропонувати країні історично легітимної і традиційної української історіософії. Наш дисидентський рух був лівим за ідеологією. І недаремно впродовж десятиліть програмовим текстом цього руху залишався написаний Іваном Дзюбою 1965 р. «Інтернаціоналізм

чи русифікація?» — твір наскрізь марксистський за своєю ідеологією… Значно кращими були умови для інтелектуального розвитку в українській діаспорі. Проте і там патріотичному рухові не вдалося виробити таку модель української ідеї, яка б могла стати легітимною в очах більшості громадян України після розпаду СРСР та утворення самостійної української держави. Ідеологія політичного сепаратизму, уніатська історіософія та інтегральний націоналізм Донцова — все це із захопленням сприймалося на той час на Галичині. І… відштовхувало від себе Схід, Південь і навіть Центр України.

Дещо подібне відбулося і на Майдані, де мужнє українське студентство обстоювало ідею євроінтеграції України, а згодом — і своє право на радикальне суспільне оновлення. Майдан — це місце, де народилося українське громадянське суспільство. Але це також і місце, де лунали радикальні гасла, які згодом допомогли московській пропаганді розсварити Київ і Донбас, створити неприйнятний образ Майдану для громадян нашої держави, що живуть на сході та півдні України. Степан Бандера, червоно-чорні прапори, революційні націоналістичні гасла… Все це — частина героїчної боротьби українства проти тоталітарного сталінського режиму. Але Україну сьогодні не зможе об'єднати ідеологія ОУН або відоме гасло письменника Миколи Хвильового «Геть від Москви!»

Властивість конфлікту — виявляти сокровенні площини людського духу. Тому в глобальних

конфліктах ніколи не може перемогти вторинне, ситуативне. Саме тому, незважаючи на всю мобілізаційну привабливість революційних гасел, ми маємо сьогодні повертатися до джерел, до тих прадавніх символів, які об'єднували наш народ упродовж століть. «Геть від Москви!» — лунало у двадцяті роки гасло російського за своїм етнічним походженням письменника, який палко прийняв «українську віру» та став одним із основоположників нової, пореволюційної української літератури[15]. «Київ проти Москви!» — пролунало згодом гасло українського національно-визвольного руху[16]. Проте ми живемо вже в іншій культурній та політичній ситуації… Минуло вже понад двадцять років після становлення новітньої української державності. Чимало наших братів і сестер уже народилися та виросли у самостійній Україні. Тому гострої потреби у психологічно «сепаратистських» гаслах у нас сьогодні немає. Процес «відокремлення» минув. Настав новий час — час об'єднання нації довкола власних святинь і символів.

Анексія Криму та розв'язана Путіним війна на Донбасі відкрили нову трагічну сторінку в історії російсько-українських взаємин. Розпочавши війну, Росія нарешті скинула цинічну маску «братнього слов'янського народу» і явила Україні та світу своє

[15] Як відомо, Микола Хвильовий — це літературний псевдонім, справжнє ім'я письменника — Микола Григорович Фітільов (1893–1933).

[16] Гасло IV Великого Збору ОУН (р) (1968 р.).

справжнє, ординське обличчя. Це війна новітньої Орди проти Давньої Русі. Війна Москви проти Києва. Путін волів би знищити Київ, як колись це зробив суздальський князь Андрій. Проте структура сучасного глобалізованого світу не дозволяє йому це зробити. Тому Путін намагається сьогодні за можливості максимально знекровити Україну, знищити її як свого політичного, культурного та економічного конкурента у східноєвропейському регіоні.

Як ми зазначили вище, важлива складова нинішньої, восьмої, війни Росії проти України за останні 360 років — це складова ідеологічна. Саме тому вирішальним сьогодні є пошук історично легітимної та органічної для українського духу ідеї, яка б могла об'єднати сучасне українство у боротьбі проти російського агресора. На нашу думку, такою ідеєю, такою символічною суспільною цінністю є сьогодні ідея помісності та патріаршого давнього достоїнства Київської кафедри та об'єднаної довкола неї Православної Церкви в Україні. Православ'я, церковна традиція, тисячолітня історія давньої Київської Митрополії — саме це об'єднує нині сучасну Україну та середньовічну київську державу. Саме давня Київська Церква може стати сьогодні символом історичного спадкоємства. Саме київський Собор Святої Софії, де історично перебувала кафедра митрополитів усієї Русі, нині красномовно свідчить: справжня Русь ніколи й нікуди не тікала, вона лишилася там само, де й була у домонгольський період, справжня Русь — це сучасна Україна.

Один народ, одна мова, одна Церква! Був час, коли ці слова сприймалися як клерикальна ідеологія «галицької України». Але сьогодні ця вимога стає нагальною. Перемогти російського агресора може лише єдина політична нація України, яка шанує свою мову та свідома своєї давньої історії і церковної традиції. Така нація й формується нині на наших очах. Проте щоб ми могли передати нащадкам не клаптик української території, а єдину, соборну Україну, — маємо сьогодні знайти таку модель національної єдності й такі політичні та історичні цінності, які б дійсно об'єднували схід і захід, південь і північ.

Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Чернівці… Чим є ці прекрасні європейські міста Західної України без культурних та політичних зв'язків із давнім Києвом? Донецьк, Луганськ, Харків, Дніпропетровськ, зрештою, давня Кримська земля… Чи не набувають вони ознак провінційності, забуваючи про вічний Київ, намагаючись зректися своїх «київських» джерел?

Київ — це серце української культури та історії. Адже саме через вічний Київ, через «київську геокультуру», через сакральний простір давнього Києва Україна була, є і буде спадкоємницею давньої Візантії. Київ завжди заважав Україні перетворитися на провінцію Росії чи Польщі. Київ зажди нагадував Україні про властивий їй масштаб, про велич культурної і державної традиції, джерела якої сягають Київської Русі. Якби не вічний Київ, який

упродовж нашої історії виступав центром тяжіння українського духу та територій, то українська територія вже давно «розлізлася» б, «розчинилася» в інших культурах і державах…

Один народ, одна мова, одна Церква. Путінська агресія вимагає від нас — дітей заходу та сходу, півдня та півночі України — негайно об'єднатися. І хоча це гасло виглядає сьогодні радше історичною вимогою, ніж констатацією, я вірю — невдовзі ми станемо самовидцями нової Божої ласки до нашого народу, коли українська мова лунатиме від Карпат до Донецька, а побожний український народ нарешті об'єднається у єдиній помісній Православній Церкві…

Сучасна російсько-українська війна — це війна Московської орди проти Святої Русі, війна Чингізхана проти рівноапостольного князя Володимира. Наш супротивник могутній. Проте ми віримо і знаємо, що у боротьбі імперської Росії проти України перемога буде на боці добра. Адже з нами Бог! З нами святість Давньої Русі! З нами Свята Софія та вічний Київ!

ПРОГОЛОШЕННЯ КИЇВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ

ЗДОБУТКИ, ПОМИЛКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ[1]

Цього року наша Церква святкує 20-у річницю відновлення автокефалії на Першому соборі УАПЦ 1990 р. Цього року ми також одночасно святкуємо 20-річчя проголошення Київського Патріархату, оскільки помісний собор УАПЦ 1990 р. не лише відновив канонічно незалежну УАПЦ, а й обрав першого Предстоятеля нашої Церкви у патріаршому сані — Святішого Патріарха Київського і всієї України Мстислава (1990–1993).

Двадцять років в історії Церкви — занадто малий час, аби робити остаточні висновки. Проте цього достатньо, щоби зробити перші, обережні узагальнення. «Хто ми? Звідки походимо? Куди прямуємо?» Або іншими словами: до якої традиції ми належимо? Якою є наша сучасна ідентичність як Церкви? Яке майбуття на неї чекає? Пошук відповідей на ці питання сьогодні вельми актуальний. Ми не маємо задовольнятися тим, чого вже досягнуто. І не маємо права на повторення помилок.

[1] Доповідь Блаженнішого Митрополита Мефодія на Архієрейському Соборі Української Автокефальної Православної Церкви 26 серпня 2009 р.

Тому сьогодні, ювілейного 2010 року, для нас важливо звернути увагу не лише на історичні здобутки, а й на помилки та поразки нашої Церкви та автокефального руху загалом.

Наша Церква невелика, проте сильна духом. І на відміну від інших юрисдикцій, вона не привласнювала ні чужої історії, ні чужого майна. Отже, немає підстав боятися критичного огляду нашого двадцятирічного шляху. На цьому шляху ми знайдемо чимало помилок, знайдемо історії зрад і розчарувань. Однак кожне неупереджене око, яке погляне на новітню історію УАПЦ, легко віднайде там й інше: незбагненну дію Божої благодаті, через яку кожне історичне випробування УАПЦ — як це не раз траплялося в історії Церкви, — тільки зміцнювало її духовно.

Усі ці роки — від своєї легалізації 1989 року до наших днів — УАПЦ була переважно гнаною Церквою. Церквою, життя та саме існування якої намагаються замовчати. Церквою, яка ніколи не мала в цій країні привілейованого статусу. Ми зазнали випробувань наприкінці 1980-х, коли вірні та священство УАПЦ мужньо протистояли комуністичному режимові. Ми зберегли свою Церкву 1992 р., коли держава намагалася об'єднати УАПЦ з групою колишнього ієрарха РПЦ. Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко — ніхто з них не був вірним УАПЦ, не мав особистої мотивації у захисті її інтересів. Однак, узагальнюючи здобутки УАПЦ 1990–2010 рр., можна констатувати, що нашій Церкві вдалося зберегти

свою ідентичність та незалежність упродовж усього цього часу, причому зробити це фактично всупереч конфесійним симпатіям владного олімпу.

Господь ревно охороняв нашу свободу. Отже, сьогодні, міркуючи над здобутками та втратами останніх двадцятьох років нашого життя, ми маємо усвідомити, для чого Він це робив, чого від нас очікував та на що чекає нині? Російська свідомість переймається двома «вічними питаннями»: «хто винен?» та «що робити?» Втім, намагаючись усвідомити Божі, а не людські задуми, цю руйнівну модель пошуку ідентичності потрібно відкинути. Насправді ж-бо Церква завжди знає відповіді на ці питання. Головними винуватцями є ми самі, а сенс будь-якого зусилля, вчинку або діяльності полягає у спасінні. Християнське життя народу України — це і є мета, задля якої Господь зберігав УАПЦ.

Автокефалія як інструмент спасіння та єдності

У чому полягає місія УАПЦ у сучасному світі? Відповідь на це питання лише одна: як помісна Церква українського народу ми покликані служити домобудівництву його спасіння, спрямовуючи наш нарід до благодатної єдності з Господом. Церква — важлива складова громадянського суспільства, і за умов, коли вона з належною шаною ставиться до культури народу, серед якого звершує свою місію спасіння, церковні громади можуть і мають бути клітинками єдності та любові, що сприяють

оздоровленню та зціленню цілого суспільного організму. Однак Церква — це насамперед боголюдський організм, і клітинки, про які ми щойно згадали, — це клітинки боголюдські, тобто закваска не земного, а небесного Царства. Тому наші роздуми про власні традицію та церковну ідентичність мають враховувати мету, заради якої, власне, й існує Церква, — тобто спасіння.

Українська Автокефальна Православна Церква — церковна спільнота, що об'єднує вірних на канонічних засадах автокефалії та пошани до помісної церковної і культурної традиції українського народу. Однак наша відданість ідеї автокефального буття Української Церкви не пояснюється, як стверджують певні російські дослідники, політичними переконаннями, зокрема світською ідеологією націоналізму. Наша мета — спасіння українського народу, а не виховання в дусі будь-яких ідеологій, навіть найкращих. Тому вірність ідеї автокефалії — це не наша примха, не введення до церковної свідомості елементів світської ідеології, а відповідальна, перевірена досвідом та часом пастирська позиція. І через те, що ми вважаємо автокефалію не певною ідеологією, що служить національній самодостатності, а інструментом найоптимальнішого церковного устрою в Україні, ми ніколи не відмовимося від цієї засади. Наші опоненти стверджують, що автокефалія — це політична цінність, і від неї варто відмовитися. Однак це хибне розуміння автокефалії, бо вона є інструментом спасіння, а не політичної або культурної ідентичності, інструментом

об'єднання, а не роз'єднання. Саме тому ми вважаємо, що відмова від автокефального устрою нашої Церкви є невиправданою та суперечить Божій волі.

Передумови введення автокефалії та церковна ситуація в Україні

Чому ж ми вважаємо, що автокефалія — найоптимальніший спосіб канонічного упорядкування Православної Церкви в Україні? І чи не є таке твердження упередженим та не відповідним православній традиції? Відповідаючи на це питання, згадаємо про загальновизнані в православному світі критерії, згідно з якими маємо визначати, чи склалися у тій або іншій країні передумови для запровадження автокефального буття.

А такими критеріями, зокрема, є:

- наявність повноцінної та канонічно самодостатньої церковної ієрархії;
- наявність мовної та культурної ідентичності народу, серед якого здійснює своє спасительне служіння місцева Церква;
- визначена власна канонічна територія місцевої Церкви (що, з історичної точки зору, зазвичай пов'язано з існуванням власної державності);
- однодумність єпископату місцевої Церкви щодо здобуття автокефального

канонічного статусу, вираженням чого
є відповідні соборні рішення.

Аналізуючи ці критерії, можна чітко констатувати, що ситуація в Україні однозначно відповідає трьом із чотирьох згаданих передумов. Українська Церква має численний (а отже, здатний до самостійного канонічного самовідтворення) єпископат та розвинуту церковну інфраструктуру. Український народ має власну культурну ідентичність та власну державу, кордони якої чітко визначають канонічну територію Української Церкви. Єдине, чого нам бракує, — це однодумності єпископату стосовно автокефального буття нашої Церкви, оскільки, з одного боку, ідея автокефалії була частково дискредитована розкольницькою діяльністю деяких церковних діячів, а з другого — прихильники автокефалії серед єпископату УПЦ під омофором митрополита Володимира системно піддаються жорсткому тискові з боку симпатиків ідеї відновлення Російської імперії.

Однодумність єпископату — важливий чинник, утім його абсолютизація також не є виправданою. Адже рішення щодо проголошення автокефалії Української Церкви не обов'язково має безпосередньо стосуватися усіх православних єпископів, які несуть своє служіння. Архієреї, клір і паства, яким ближча російська церковна традиція та культура, можуть залишитися у складі Московського Патріархату. Таким чином, зміни, що можуть відбутися після створення канонічної помісної Української Церкви, стосуватимуться їх лише опосередковано.

Що ж до принципу єдності канонічної території та чіткого дотримання давнього принципу «одне місто — один єпископ», то досвід сучасного церковного життя свідчить, що в особливих ситуаціях його може бути скориговано. Так, у США або країнах Західної Європи, де існують громади різних Помісних Церков, сьогодні вироблено механізми, які допомагають сприяти координації та єдності православних єпископів із різних юрисдикцій. Створюються конференції православних єпископів, працюють міжюрисдикційні освітні, медійні та місіонерські проекти, православна спільнота дедалі більше відчуває себе єдиним цілим, незважаючи на юрисдикційне розмаїття. Цей досвід після остаточного канонічного визнання Української Церкви варто було б втілити й у нашій країні. Юрисдикція — річ канонічно умовна, і вона не має створювати ізольовані одне від одного церковні тіла.

Умови та проблеми визнання автокефалії Помісними Церквами

На момент утвердження автокефального устрою Української Церкви на Помісному Соборі 1990 р. механізм її проголошення, по-перше, не було регламентовано священними канонами Православної Церкви, а по-друге, не було узгоджено на загальноправославному рівні. Саме тому, піклуючись про утвердження українського православ'я в нових історичних умовах, Помісний Собор 1990 р. пішов шляхом самопроголошення автокефалії. Обираючи цей шлях, Українська Церква не прагнула сепарації від повноти

вселенського православ'я або навіть однієї Помісної Церкви. Нашою метою було не відокремлення, а усамостійнення, не розкол чи ослаблення українського православ'я, а навпаки, церковне відродження, зокрема збереження та утвердження структур Православної Церкви у західних і центральних регіонах, де у той час мав місце стрімкий розвиток структур Української Греко-Католицької Церкви.

Як вважають ієрархи Російської Православної Церкви, православні спільноти у той час мали не проголошувати новий автокефальний статус, а «обрати шлях мучеництва», зберігаючи вірність Московському Патріархатові. Однак мучеництво передбачає вірність не земній юрисдикції, а істинам Божественного одкровення. Цінності ж, які захищала в ті часи РПЦ, були далекі від небесних. Йшлося не про захист православних догматів, а про захист політичних і моральних цінностей радянської цивілізації, зокрема «єдності народів СРСР» і «братньої дружби українського та російського народів». Очолюваний Філаретом та контрольований КДБ Екзархат чинив неабиякий спротив процесам національного відродження. «Ми і зараз за міцний союз усіх народів, що населяють нашу Батьківщину», — заявляв про СРСР митрополит Філарет у квітні 1989 р. у виданні з промовистою назвою «Радянський патріот». «Союз, що ґрунтується на рівноправ'ї, взаємній любові й повазі. Будь-яка відокремленість сприятиме ослабленню нашої спільної Батьківщини, порушить установлені економічні зв'язки»[2].

[2] «Советский патриот» від 9 квітня 1989 р.

Подібні відверто політичні заяви лунали з вуст єпископів та кліру Київського Екзархату РПЦ на місцях. Й у багатьох випадках їх робили не з примусу спецслужб, а щиро. РПЦ на той час віднайшла власне місце в імперській системі, а отже, розвал імперії ставив кліриків єдиної привілейованої в країні релігійної організації перед суттєвими викликами. Гідно відповісти на ці виклики Київський Екзархат РПЦ, на жаль, не зміг. І саме це стало причиною катастрофічної втрати пастви у західних регіонах, звідки поширювався Україною національно-демократичний рух. Вірні залишали РПЦ, бо вважали її інструментом політичного впливу російських імперських кіл. Якби на той час не було відроджено УАПЦ, більшість розчарованих «радянською Церквою» вірних напевно б увійшли до складу національно орієнтованої УГКЦ.

Шлях самопроголошення автокефалії передбачав певний канонічний та історичний ризик. Адже відновлення автокефалії Української Церкви проголосило церковне зібрання, що не представляло більшості єпископату Української Церкви. Із 703 делегатів першого Собору УАПЦ 1990 р. переважна кількість (443) належала до мирян. Клір було представлено головним чином пресвітерами: у Соборі взяли участь 247 священників, 7 єпископів, 5 дияконів та 1 архімандрит. З другого боку, проголошення повної канонічної незалежності від Московського Патріархату відбувалося без погодження з материнським Константинопольським Патріархатом.

Таким чином, новопроголошена Помісна Церква стала на шлях самостійного канонічного розвитку в умовах тимчасової канонічної ізоляції. Втім, ідучи на цей крок, ієрархи УАПЦ керувалися не власними (владолюбними або етнофілетичними), а загальноцерковними інтересами, чудово розуміючи, що зволікання із проголошенням повної канонічної незалежності призведе до маргіналізації та повного поглинання православних громад у західному (а частково й центральному) регіоні структурами УГКЦ.

Самопроголошення автокефалії означало, що нова Помісна Церква упродовж певного історичного періоду перебуватиме у статусі позадиптихіальної[3], а її ієрархія вважатиметься РПЦ та іншими Помісними Церквами «неканонічною». Водночас, проголошуючи повну юрисдикційну незалежність, ієрархи УАПЦ попіклувалася і про збереження її молитовного та євхаристійного єднання зі Вселенським Патріархатом та повнотою православного світу.

УАПЦ від самого початку свого відродження усвідомлювала потребу діалогу й узгодження свого нового статусу з Константинополем. Також

[3] Тобто не увійде до загальноцерковного диптиху Помісних Православних Церков, який об'єднує канонічні, визнані вселенським православ'ям, Помісні Церкви. Крім автокефальної Української Православної Церкви, до групи позадиптихіальних Церков експерти також зараховують Македонську та Чорногорську Церкви, які, так само як Українська Православна Церква, очікують на канонічне врегулювання проблеми їхнього статусу.

уже з перших часів існування УАПЦ в ній було започатковано поминання Його Всесвятості Вселенського Патріарха: насамперед священством УАПЦ[4], а пізніше — її предстоятелем[5]. Таким чином, піклуючись про канонічне єднання УАПЦ з повнотою православного світу на етапі визнання автокефалії Української Церкви, наша ієрархія визнавала за доцільне поминання імені Вселенського Патріарха як дієвого канонічного засобу, що має таке єднання забезпечити.

Здобутки та помилки під час проголошення Патріархату

У нашої Церкви ніколи не було спокуси обрати ізоляціоністський шлях церковного розвитку, ставши ініціатором або учасником «другої паралельної родини помісних православних Церков»[6]. Усвідомлюючи згубність ізоляціоністського шляху, УАПЦ завжди просувалася в іншому напрямку, намагаючись узгодити новий помісний канонічний статус Української Церкви шляхом діалогу зі Вселенським Патріархатом та іншими Православними Церквами. Підсумовуючи події того часу, однак, варто

[4] Див.: п. 4 Звернення Комітету відродження УАПЦ від 19 серпня 1989 р.: «На всіх богослужіннях поминати Святішого Вселенського Патріарха Димитрія І».

[5] Див.: п. 6.3 Статуту УАПЦ, ухваленого на ювілейному Помісному Соборі УАПЦ 2000 р.

[6] Див.: Заява патріарха Філарета від 29 квітня 1998 р. на Всеукраїнській науково-практичній конференції головних редакторів ЗМІ // Православний вісник. — 1998. — № 5–6.

наголосити і на деяких помилках, яких припустився автокефальний рух. Як зазначають дослідники, таких помилок було декілька, проте згадуючи сьогодні про них, ми маємо пам'ятати, що відновлення УАПЦ відбувалося за надзвичайних історичних обставин, й уникнути їх, на жаль, було практично неможливо.

Проголошення Київського Патріархату на Помісному Соборі 5–6 червня 1990 р. відбувалося на хвилі національного відродження та було сприйнято вірними, особливо в Західній Україні, з величезним піднесенням. Образ першого українського Патріарха блаженної пам'яті Мстислава — сивого та немічного, але сповненого дієвої любові та мудрості, — став одним із головних символів українського відродження. Прямий та безкомпромісно чесний, глибоко вкорінений в українській історії та культурній традиції, Святіший Патріарх Мстислав став символічним духовним отцем для мільйонів православних. І саме завдяки першому українському Патріарху — його унікальній особистості та харизмі — Київський Патріархат відбувся, тобто був сприйнятий церковним народом як живе та органічне завершення структури Української Церкви.

Мудрий старець, який упродовж багатьох років свого служіння в США намагався здобути розуміння Вселенського Патріархату, спочатку вагався, чи прийняти наданий йому Собором УАПЦ патріарший сан. Блаженніший Мстислав знав:

проголошення Патріархату одночасно з проголошенням відновлення автокефалії істотно зменшить можливість її визнання з боку Константинополя та інших Православних Церков. Пізніше схожих думок дійшов і чільний учасник Собору 1990 р. митрополит Іоан Боднарчук, який згодом згадував, що поспішне проголошення Патріархату значно зменшило шанси на розумний компроміс автокефального руху в Україні з Константинополем. «Коли б ви не поспішили проголосити Патріархат, — згадував владика Іоан слова своїх грецьких співрозмовників, — у нас би було набагато більше можливостей вас визнати». Як легко зрозуміти, йшлося про той варіант, який було запропоновано УАПЦ та УПЦ КП 2008 року: тимчасове, а можливо, й умовне входження до складу Вселенського Патріархату з метою отримання канонічно чинної автокефалії у близькому майбутньому.

Аналізуючи події та документи того часу, ми маємо чесно визнати, що спосіб, у який було проголошено новий Патріархат, на жаль, не відповідав ні масштабу події, ні її значенню в новітній українській церковній історії. Документи, ухвалені Собором, сьогодні виглядають дещо наївно. Відчувається, що їх писали у стані емоційного піднесення, часом без належного опрацювання, ймовірно, миряни з числа ініціаторів відродження УАПЦ. Зауважимо і головний канонічний парадокс Собору 1990 р. Два найважливіших рішення Собору — це визнання канонічно нечинним акта 1686 р.

та проголошення Патріархату. Однак парадокс соборного «Рішення» в тому, що проголошення неканонічності акта 1686 р. зазначено у п. 9[7], а ухвала «утворити Український Патріархат»[8] — п'ятьма пунктами вище[9]. І це невипадково. Адже коли чітко дотримуватися канонічної логіки, то після визнання нечинності акта 1686 р. Українська Церква мала би де-юре повернутися до свого попереднього канонічного статусу, тобто статусу Київської Митрополії у складі Вселенського Патріархату.

Однак, зрозумівши, наскільки непідготовленим було впровадження патріаршого служіння в УАПЦ на той час, переймаєшся ще більшою повагою до її першоієрарха, якому вдалося, незважаючи на всі ці негаразди, втримати високу ідею Патріархату, спираючись, по суті, лише на власні сили. 1990 р. Україна отримала свого Патріарха, але не Патріархат. Особистість, проте не зрілу та повноцінну церковну інституцію. Пророка, символ майбутніх звершень, а не царя, який би владно упорядковував церковне життя. Такого ж духу

[7] Пункт 9 «Рішення Першого організаційного Всеукраїнського Святого Собору Української Автокефальної Православної Церкви, що відбувся 5–6 червня 1990 року в місті Києві» // Архів Патріархії УАПЦ.

[8] Саме так за національною (Український), а не традиційною для православної традиції територіальною (Київський) ознакою названо проголошений Патріархат у соборному «Рішенні…».

[9] Пункт 4 цього ж Рішення.

та штибу були й наступні патріархи, які прикрасили собою нашу новітню історію, — Святіший Патріарх Володимир та Святіший Патріарх Димитрій, котрі здійснювали своє служіння за євангельською заповіддю: «Хто між вами найбільший, хай слугою вам буде» (Мф. 23, 11). Смирення та вміння любити й прощати зробили цих ієрархів справжніми отцями для підвладного їм кліру та їхньої пастви.

Чому ж Патріархат 1990 р. не постав як повноцінний церковний інститут? По-перше, його проголошення не супроводжувало видання концептуальних богословських документів, у яких, з одного боку, містилося докладне канонічне обґрунтування патріаршої гідності Київської кафедри, а з другого — стисле критичне осмислення концепцій Київського Патріархату, що існували в українській богословській та суспільній думці впродовж XVII–XX століть.

Претензії нашої Церкви на патріарший статус були обґрунтованими. Але, на жаль, соборні документи 1990 р. містять не логічну систему канонічної аргументації, а лише побіжні згадки про деякі з таких аргументів, наприклад, твердження про апостольське походження Київської Церкви та її унікальну роль у процесах християнізації Східної Європи. Згадана канонічна проблематика на той час уже була розроблена в працях митрополита Іларіона Огієнка, церковного історика Івана Власовського та інших українських богословів УАПЦ. Отже, йшлося не про проведення цілком самостійного дослідження, а про опрацювання богословської

спадщини УАПЦ. Однак і цієї, здавалося б, цілком посильної роботи проведено не було, і тексти соборних документів читаємо сьогодні з певним сумом — із думкою про ще одну не до кінця реалізовану історичну можливість[10].

Важливо було й чітко засвідчити, що Київський Патріархат не є уніональним проектом, а натомість точно зберігає священне передання Православної Церкви та спирається на традиційну православну еклезіологію. Варто зауважити, що сама ідея Київського Патріархату історично осмислювалася не лише в православному, а й в уніатському богословському контексті[11]. Тому, проголошуючи

[10] Про незадовільну якість підготовки документів Собору свідчить, зокрема, «Звернення першого організаційного Всеукраїнського Собору УАПЦеркви до українського народу». Утвердженню ідеї Київського Патріархату там відведено один абзац, причому одна з ключових фраз абзацу повністю запозичена з виступу кардинала Йосипа Сліпого на Другому Ватиканському Соборі (див.: Заповіт Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого. — Філадельфія: ПА «Свята Софія», Релігійне Товариство Українських Католиків ЗСА, 1992.

[11] Хоча деякі автори приписують ідею заснування власного Київського Патріархату святим Ярославу Мудрому та Іларіону Київському, які боролися за незалежність Руської Церкви з Константинополем, така думка видається нам досить сумнівною. Адже митрополита Іларіона не було проголошено Патріархом, а згідно з концепцією пентархії, яка панувала того часу в церковній свідомості, створення нових патріархатів взагалі було нонсенсом. Тому видається більш імовірним, що Ярослав та Іларіон прагнули не заснувати власний патріархат, а намагалися максимально церковно

Патріархат УАПЦ, було надзвичайно важливо дати чітку оцінку різним концепціям

усамостійнити та сакралізувати Київ, розглядаючи його як наступний після Константинополя благодатний центр та містичне «осереддя світу». Не висувалися ці ідеї й у пізніший час. Так, ще в XVI ст. питання утвердження церковної гідності Української Церкви розглядалося не в контексті проголошення власної автокефалії, а в контексті перенесення до України — під захист козацьких шабель — осідку Константинопольських Патріархів. І лише в XVII ст., коли творення уніатської Церкви надає великої актуальності ідеї об'єднання, висувається ідея Патріархату як канонічного способу об'єднати всіх вірних давньої Київської Митрополії під омофором Київського Патріарха. Чи був цей проект уніональним? І чи бажав єдності з Римом святитель Петро Могила? В науковій літературі висловлюються такі припущення, але, на нашу думку, до них треба ставитися дуже обережно. Радше тут варто говорити про різні тлумачення цієї ідеї православною та католицькою стороною, які переслідували різні цілі. Православні — створити власний Патріархат, який би об'єднав православних та приєднав уніатів, а уніати — залучити до канонічної єдності з Римом тих, хто зберіг вірність православ'ю. Окремого осмислення вимагають концепції Київського Патріархату, які висували у XX ст. політичні та церковні діячі, зокрема С. Петлюра (православний патріархат як засіб боротьби з російськими впливами), В. Винниченко (уніатський з аналогічною метою), В. Липинський (спільний Київський Патріархат Слов'янського Сходу, тобто українців, росіян та білорусів). Недооціненою в офіційній історії УАПЦ також є спроба проголошення Патріархату 1944 р., коли єпископи УАПЦ соборно проголосили митрополита Діонісія «Патріархом всієї України», а той схвально прийняв це обрання. Хоча наступ радянських військ на українську та польську території перекреслив ці плани, цю трагічну спробу не варто викреслювати з історії.

Патріархату — починаючи від ідей Петра Могили і закінчуючи ідеєю «Патріархату співпричастя» (тобто одночасного причастя з Римом та Константинополем), що активно розроблювалася в патріотичному середовищі УГКЦ.

По-друге, проголошення Патріархату було стримано або критично сприйнято багатьма вірними, вихованими в консервативній традиції РПЦ. Однією з причин такого ставлення, безумовно, було національне питання. Формально кажучи про себе як про багатонаціональну Церкву, РПЦ історично була і залишається Церквою з виразно національною російською ідентичністю, для кліру та вірних якої нерідко характерне упереджене ставлення до інших культурних традицій. А тому постання УАПЦ, а тим паче проголошення патріаршої гідності давньої київської кафедри було сприйнято значною частиною кліру та вірних РПЦ з відверто шовіністичним упередженням. Піддавали сумніву навіть не те, яким чином постала Церква та її ієрархія, а сам факт доцільності існування Української Церкви. «Українці та росіяни — це один народ, — стверджували апологети РПЦ, — а отже, існування якоїсь окремої Української Церкви цілком зайве».

Існувала й інша проблема, що заважала духовенству та вірним РПЦ долучитися до процесів творення нової помісної Церкви: недостатня ясність у питанні спадкоємства новітньої УАПЦ стосовно УАПЦ формацій 1921 та 1942 рр. Фізичне знищення ієрархії УАПЦ 20-х років безбожним комуністичним режимом насправді зняло актуальність питання

щодо канонічного статусу цієї ієрархії. Тому УАПЦ другої формації зайняла чітку позицію щодо «київських канонів» 1921 р., «визначала за пріоритетний шлях традиційного канонічного формування єпископату, відмовилася від модернізаційних інновацій церкви 20-х рр.»[12]. Втім в еміграції були й інші групи, зокрема й ті, які вважали, що УАПЦ має орієнтуватися на канонічну практику Церкви митрополита Василя Липківського. Таким чином наприкінці 1980-х перед діячами автокефального руху постало питання: на чиї традиції має спиратися відроджувана ними Церква — на «київські канони» 1921 р. чи УАПЦ Полікарпа Сікорського, архієреї якої отримали традиційні хіротонії та орієнтувалися на канонічну традицію вселенського православ'я?

Канонічна практика УАПЦ третьої формації чітко свідчила про те, що вона зберігає вірність церковному переданню Православної Церкви. Але аналіз документів Собору 1990 р. показує, що їхні автори намагались представити новітню УАПЦ прямою та безпосередньою спадкоємницею знищеної більшовиками УАПЦ митрополита Василя Липківського. Так, в одному з розділів «Рішення» Собору зазначено: «Постанову Другого Всеукраїнського Собору УАПЦеркви, що відбувся в 1927 році, про самоліквідацію УАПЦ вважати недійсною»[13]. Та сама позиція щодо питання спадкоємства УАПЦ була

[12] Смирнов Андрій. Мстислав (Скрипник): громадсько-політичний і церковний діяч 1930–1944. — К, 2008. — С. 150.

[13] Пункт 10.

висловлена й у телеграмі Собору на ім'я тодішнього Президента СРСР М. Горбачова: «Ми, учасники Всеукраїнського Православного Собору Української Автокефальної Православної Церкви, сповіщаємо Вас, що в днях 5–6 червня 1990 року в столиці України м. Києві відбувся організаційний Собор, який проголосив відновлення Української Автокефальної Православної Церкви, що незаконно була ліквідована в 1930 році під час чергового спалаху сталінського терору (т. зв. процесу СВУ)»[14].

Позиція Собору була зрозумілою. Орієнтуючись виключно на канонічну практику УАПЦ польської формації, члени Собору хотіли зберегти моральний зв'язок свого церковного руху зі страдниками УАПЦ 20–30-х років, розстріляними, закатованими або замореними в радянських тюрмах і таборах. Це була подвійна тотожність: канонічна — з УАПЦ формації 1942 р. та моральна — зі страдниками знищеної за часів сталінського терору УАПЦ формації 1921 р. Утім тодішня документація УАПЦ не змогла чітко виокремити ці дві ідентичності. І церковною Україною почали ширитися чутки про те, що новітня УАПЦ — це нібито «самосвяти», які не мають канонічних свячень та апостольського спадкоємства, визнають можливість одруженого єпископату та скасування інституту чернецтва.

Особливу увагу питанню вигаданої «неправославності» та «самосвятства» УАПЦ приділяв

[14] Архів Патріархії УАПЦ.

тодішній митрополит Філарет, якому насправді було чудово відомо про справжню історію та канонічний характер УАПЦ. «Як відомо, у роки громадянської війни, — писав митрополит Філарет, — була створена Українська Автокефальна Церква, однак цей акт був незаконним. Тому в народі її називали самосвятською Церквою. Потім вона була розпущена, а в роки війни, під час тимчасової німецько-фашистської окупації України, відновлена, і нині окремі парафії існують за кордоном. Інші Православні Церкви її не визнали. То навіщо нам зараз відриватися від православного світу? Навіщо нам така Церква, що відгороджує нас від людей? Взагалі народ не порушує цього питання. Його порушують люди не церковні, політикани, які хотіли б використати дане питання з метою відірвати українських віруючих від Руської Православної Церкви. А наша Церква, як відомо з історії, робить усе для об'єднання народів. Тому вона проти автокефалії»[15].

Маніпулюючи релігійними почуттями вірних за допомогою таких брехливих тверджень, митрополитові Філарету тоді вдалося викликати недовіру та ворожість до УАПЦ у багатьох єпископів, священиків та вірних. «УАПЦ — не Церква, а лише її видимість, — щиро вважали останні, спокушені філаретівською брехнею. — А отже, протистояння насправді відбувається не навколо канонічного статусу Церкви, а довкола самої можливості спасіння, якої бракує автокефалістам».

[15] «Радянська Україна» від 9 травня 1989 р.

Мине час, і колишній Екзарх України сам стане жертвою цієї брехливої пропаганди. Він виправдовуватиметься, що приєднався не до «розкольників», а до чинних православних єпископів, яким, щоправда, бракує канонічного статусу. Але його вже ніхто не слухатиме. І з часом епітет «філаретівець» стане ще страшнішим для пересічного вірного РПЦ, ніж «самосвят» чи «автокефаліст». Завданням Філарета було ізолювати УАПЦ у трьох галицьких областях, не даючи їй змоги вільно розвиватися на теренах Центральної та Східної України. І, на жаль, цієї нешляхетної мети частково досягнуто. Відбулося щось надзвичайно дивне. Патріархат, який має об'єднувати вірних заходу та сходу, штучно набрав регіонального характеру. Всупереч ідеї та назві його почали сприймати як суто галицьке церковне явище. Соціальною базою УАПЦ стали переважно вірні в трьох західноукраїнських областях. І саме там досить динамічно постали головні єпархії УАПЦ, привласнення яких 1992 р. стане новою метою Філарета — вже як ієрарха, котрий створив за сприяння Президента Л. Кравчука УПЦ Київського Патріархату.

Сьогодні, в день святкування 20-річчя проголошення Патріархату, ми маємо не лише чесно згадати про помилки та проблеми, а й виробити шляхи їх подолання. І те, чого не було зроблено в буремні роки становлення УАПЦ та української державності, потрібно зробити сьогодні, коли у нас немає виправдань, що були у наших попередників. Отже, перед нами стоять два глобальних завдання:

подолання властивого нашій Церкві сьогодні регіоналізму та вироблення нового універсального бачення Київського Патріархату та його місії в сучасній Україні. Ми маємо стати київською Церквою не лише за формальною назвою, а й за духом.

А це означає, що наша Церква не лише повинна мати власний дієвий церковний осередок у Києві, а й що вічний Київ має стати осереддям нашого церковного життя. Київ — це єдине місто на землі, що здатне об'єднати схід та захід України. Без Києва України немає. Без Києва, його тисячолітньої історії та святинь ми — лише сукупність регіонів, країна та народ, що не мають шансів остаточно порозумітися і бути одним цілим. Єдина соборна Україна, українці як народ можливі тільки із сакральним центром у Києві, тобто як явище києвоцентричне. А отже, одна з місій нашого Патріархату — це відтворення духовної та культурної києвоцентричності простору української душі. Київ — це місто зустрічі сходу та заходу, місто, де Галичина й Донеччина можуть одночасно знайти свої джерела. Тому стати києвоцентричною церквою насправді означає для нас не лише підпорядкування ієрарху з певною київською титуляцією. Києвоцентризм Церкви означає її зрілість, її вкоріненість у давню церковну традицію Києва як «другого» або «Нового Єрусалиму».

Знаменно, що Київський Патріархат проголошено невдовзі після святкування тисячоліття Хрещення Русі. Історія ніби зробила повне тисячолітнє коло і знову повернулася до Києва — духовної матері міст

руських. Київ, чия сива велич століттями принижувалася, чиї спадщина та історія були привласнені чужими столицями, став духовним осереддям однієї з найдавніших та найбільших християнських Церков Європи. Здобувши патріаршу гідність, Київ ніби прокинувся від дивного історичного сну, повернув собі повноту історичного буття, знову став тим містом, що «не може сховатися», бо «стоїть на верховині гори» (пор. Мф. 5, 14). Тим більшим гріхом проти цього Нового Єрусалиму стала людська пиха та жадоба до влади, яка розділила давню Київську Церкву та народ України.

Київ увійшов до історії не як місто владолюбців, а як місто смиренних та чистим серцем — град преподобних угодників Києво-Печерських, град праведних князів та гетьманів, місто святих митрополитів, які здійснювали своє служіння, не забуваючи про те, що вони, поставлені волею Церкви на почесне перше місце, насправді мають бути слугою кожного. Однак коли наприкінці XX ст. Київ знову став столицею незалежної української держави, владолюбство, лжа, заздрість, підступ та зрада, що є абсолютно чужими вічному Києву, оселилися тут. Гріх розділив Україну. Розділив не остаточно, але шматуючи живе тіло. І Київський Патріархат не зміг стати осідком зцілення, оскільки сам розділився. Патріархом однієї з гілок було обрано ієрарха, котрий не зміг стати уособленням церковної єдності. Інша гілка проголошеного 1990 р. Київського Патріархату — Українська Автокефальна Православна Церква — добровільно утрималася від возведення свого

першоієрарха у патріарший сан, аби не ускладнювати шляхи єднання та канонічного визнання Української Церкви. Об'єднання цих історичних гілок єдиного патріаршого центру не лише можливе, а й нагально потрібне. Проте це об'єднання стане можливим тоді, коли подібне мудре рішення про тимчасову відмову від претензій на патріарший сан прийме інший церковний лідер українського православ'я.

Час розділення — час суму. Але й час покаяння, що здатне нас відродити до життя вже іншими, духовно оновленими. Час, коли ми маємо молитися та працювати над виправленням наших помилок. Нині, в день 20-річчя проголошення Патріархату Української Церкви, ми маємо ухвалити низку концептуальних документів, де міститиметься наша соборна інтерпретація Київського Патріархату як інституту в Українській і цілій Вселенській Церкві. Ідея Київського Патріархату вимагає нового, глибшого та укоріненого в церковному переданні осмислення. Бракує нам й іншої інтерпретації цієї ідеї — осмислення її в контексті проблеми внутрішнього розділення України на схід та захід, як такої, що здатна окреслити києвоцентричну структуру нашої культурної та церковної єдності. Адже для того, щоби здійснити своє історичне призначення — об'єднати під омофором єдиного духовного батька Правобережну та Лівобережну Україну, — проголошення Патріархату мало би спиратися на певну історіософську концепцію. Концепцію, яка допомогла б сходу та заходу, відмовившись від регіональної самодостатності, пізнати своє давнє коріння у Києві.

Рішення Міжправославної підготовчої комісії у Шамбезі (9–17 грудня 2009 р.) та його наслідки для українського православ'я

Якщо автокефалія Української Церкви є стратегічною метою УАПЦ, яким має бути шлях її досягнення? І чи можливі для нашого церковного руху компромісні варіанти досягнення автокефального статусу, скажімо, через тимчасове входження до складу материнського Вселенського Патріархату? Ці питання поставали перед ієрархами незалежних Українських Церков ще 2008 р., коли у нашої Церкви та УПЦ КП був історичний шанс домовитися та спільно увійти до складу Константинопольського Патріархату на правах автономної Київської Митрополії.

Предстоятелі УАПЦ та УПЦ КП зайняли тоді діаметрально протилежні позиції щодо цієї можливості. Глава УАПЦ вважав, що таким чином Українська Церква може вийти з канонічної ізоляції та здобути повну канонічну незалежність у близькій історичній перспективі, та був готовий відмовитися від свого керівного статусу в Церкві на користь нейтральної постаті. А глава УПЦ КП наполягав на тому, що запропоновані представниками Константинопольського Патріархату канонічні права Української Церкви недостатні, хоча всім учасникам перемовин було зрозуміло, що насправді головною умовою Філарета є абсолютні гарантії обрання його на посаду глави об'єднаної

та канонічно визнаної Константинополем автономної Київської Митрополії[16].

Логіка Філарета була такою: якщо УПЦ КП весь цей час існувала без канонічного визнання з боку Константинополя, то ніщо не завадить цій церковній структурі розвиватися в такому стані й надалі. Втім сподівання патріарха Філарета не виправдалися. Зауваживши, що за життя нинішнього глави УПЦ КП сподіватися на консолідацію автокефального руху в Україні на конструктивній основі не варто, Константинополь взяв курс на тіснішу співпрацю із сестринською Російською Православною Церквою, а остаточне розв'язання українського питання було відкладено.

Вирішальне значення для майбутнього православ'я матиме те, що зближення Константинополя і Москви уможливило вироблення спільного бачення канонічної процедури проголошення автономії та автокефалії. Як зазначено в документі Міжправославної підготовчої комісії у Шамбезі (9–17 грудня 2009 р.), хоча за Вселенським Патріархатом збережено почесне право видання Томосу про проголошення автокефалії тієї чи іншої місцевої Церкви, передумовами набуття повної канонічної незалежності мають бути, по-перше, згода Матері-Церкви та, по-друге, згода всіх Помісних Православних

[16] Детальніше про це див. у «Відкритому листі Предстоятеля УАПЦ Митрополита Мефодія до Патріарха УПЦ КП Філарета» від 23 липня 2009 р.

Церков щодо цього питання. «Висловлюючи згоду Церкви-Матері та загальноправославний консенсус, — зазначається у схваленому в Шамбезі документі, — Вселенський Патріарх офіційно проголошує автокефалію Церкви, що подала про це прохання, через видання Томосу про автокефалію. Цей Томос підписується Вселенським Патріархом та засвідчується підписами Блаженніших Предстоятелів святіших Православних Церков, запрошених для цього Вселенським Патріархом»[17]. Таким чином, Московський Патріархат не лише претендує на вирішальний голос у розв'язанні української церковної проблеми, немовбито Церква-Мати, а й отримує право вето як одна із сучасних Помісних Церков, згода яких стає потрібною, щоб Вселенський Патріарх проголосив будь-яку автокефалію.

Документ, який ми щойно цитували, має назву «Комюніке» Міжправославної підготовчої комісії — церковного органу, що представляє всі Помісні Православні Церкви, присутні в сучасному диптиху, на який покладено обов'язки підготування Великого і Святого Собору Православної Церкви. На сьогодні цей документ ще не є остаточним, оскільки це лише проект рішення, ухвалити яке потрібно на більш авторитетному церковному заході: Всеправославній нараді. Втім, як легко здогадатися, зазначений у документі механізм є наслідком компромісу поглядів грецьких і російських

[17] Міжправославна підготовча комісія. Комюніке. 9–17 грудня 2009 року.

каноністів. І те, що Константинополь і Москва досягли та зафіксували цей компромісний варіант моделі проголошення автокефалії та автономії, свідчить, що підготовка до Великого і Святого Собору Православної Церкви сягнула останнього етапу.

На жаль, УАПЦ не має сьогодні канонічного визнання з боку вселенського православ'я. А отже, її голос, власне, як і голос усього незалежного українського православ'я, не почула Міжправославна підготовча комісія. Однак навіть до кінця не погоджуючись із рішеннями міжправославних інституцій, наша Церква як невід'ємна частина вселенського православ'я не може їх ігнорувати, бо інакше ми власноруч підпишемо собі вирок у тому, що справді є схизматиками та перебуваємо поза межами вселенської Православної Церкви.

Шляхи до канонічного визнання автокефалії Української Церкви

Що ж означає для нашої Церкви та церковного руху за автокефалію в Україні загалом рішення Міжправославної підготовчої комісії? На нашу думку, якщо модель, запропонована комісією, здобуде ухвалу Всеправославної наради, то рух за автокефалію Української Церкви буде поставлено в нові історичні та канонічні умови, коли ми будемо змушені або внести корективи до власної канонічно-еклезіологічної позиції, або увійти в протистояння не лише з Російською Церквою, а й зі вселенським православ'ям.

Якими можуть бути ці корективи і чи можуть вони поширюватися настільки далеко, щоби наша Церква назавжди відмовилася від ідеї та інституції Патріархату? На нашу думку, робити це недоцільно. За останні двадцять років Київський Патріархат, на жаль, не став канонічною реальністю у структурі вселенського православ'я. Але він став реальністю в житті Української Церкви й українського народу, який пов'язує поняття патріаршества не лише із суперечливим ім'ям Філарета, а й з іменами Святіших Патріархів Мстислава, Володимира та Димитрія. З другого боку, зрозуміло, що, йдучи на конфлікт зі вселенським православ'ям, ми добровільно прирікаємо себе на маргіналізацію та тривалу канонічну ізоляцію, коли наша Церква буде змушена розвиватися цілком самостійно та поза межами православної спільноти.

Концептуальне розв'язання української церковної проблеми, на думку єпископату УАПЦ, полягає у тимчасовому входженні нашої Церкви до складу Вселенського Патріархату. Вселенська Патріархія є Церквою-Матір'ю Української. І саме від неї ми чекаємо розуміння, цілющих ліків, які б могли загоїти рани розколу на тілі Української Церкви та, зрештою, її нового помісного канонічного статусу в родині Православних Церков. Рішучим кроком у цьому напрямку було одностайне Звернення єпископату УАПЦ до Вселенського Патріарха Варфоломія від 26 серпня 2009 р. з проханням «надати нам ліки, що зможуть зцілити рани на тілі Української Церкви», та публічним засвідченням того, що «заради

виходу зі штучної канонічної ізоляції та відновлення співпричастя зі вселенським православ'ям наша Церква готова та прагне увійти до складу Вселенського Патріархату на правах автономії»[18]. Звернення засвідчило, що УАПЦ має чітке бачення виходу з кризи та готове до добровільного обмеження власних канонічних прав, аби повною мірою спілкуватися зі вселенським православ'ям. Водночас Звернення стало промовистою відповіддю тим, хто неправдиво стверджував і стверджує, що українські православні ієрархи, які не входять до складу Московського Патріархату, нібито керуються етнофілетичними чи владолюбними мотивами.

Сьогодні, коли Вселенський Патріархат активно співпрацює з новим Московським Патріархом над підготовчою роботою до Великого і Святого Собору Православної Церкви, ми маємо знайти нові шляхи просування до визначеної нами мети — канонічного визнання. На думку експертів, з реакції Константинополя на Звернення нашого єпископату можна дійти висновку, що Мати-Церква із розумінням та надією поставилася до нашої ініціативи. Але ми маємо усвідомлювати, що момент підготовки Собору не є найсприятливішим для вирішення клопотання УАПЦ, і нам, ймовірно, впродовж певного часу потрібно смиренно очікувати на позитивне рішення Матері-Церкви, демонструючи незмінність свого бажання увійти до її складу.

[18] Звернення до Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха Варфоломія єпископату УАПЦ від 26.08.2009. Архів Патріархії УАПЦ.

Що ж саме ми маємо зробити, щоб просуватися до нашої мети вже сьогодні, коли можемо розраховувати лише на власні сили? На нашу думку, нам варто розробити та втілити в життя нашої Церкви канонічні норми, які б максимально полегшили канонічне визнання нашої Церкви в майбутньому. Без зміни формального правового положення нашої Церкви, затвердженого в її статутних документах, нам варто ухвалити певні канонічні норми, які б допомогли нашій Церкві перебувати в канонічній єдності та спілкуванні з главою Вселенського Патріархату. Зокрема, піклуючись про молитовне та канонічне єднання УАПЦ з повнотою вселенського православ'я, пропонуємо ухвалити рішення, що зобов'яже Предстоятеля нашої Церкви поминати Його Всесвятість Патріарха під час Божественної Літургії та інших священних богослужінь до моменту визнання автокефалії нашої Церкви Вселенським Патріархатом та іншими Помісними Церквами. Таке рішення цілком відповідає вимогам Статуту УАПЦ, що в розділі 6.3 утверджує форму поминання глави Вселенського Патріархату Предстоятелем УАПЦ[19]. Однак новизна пропонованого рішення полягає у канонічному контексті, в якому ми розглядаємо цю практику. А саме в контексті подолання канонічної ізоляції УАПЦ. Ми пропонуємо зробити все, що залежить від нас, щоб із цієї ізоляції вийти.

[19] «Предстоятель на богослужіннях виголошує ім'я Всесвятішого Вселенського Патріарха в такій формі: «Всесвятішого отця нашого (ім'я), архієпископа Константинополя — Нового Риму і Вселенського Патріарха».

Поминання є формою канонічної залежності. Однак ця залежність жодним чином не впливає на реальні канонічні права нашої Церкви. Йдеться лише про літургійно-канонічні ознаки залежності, канонічний механізм, який сприяє встановленню повного спілкування УАПЦ зі Вселенським Патріархатом. Термін «повне спілкування» вжито тут невипадково. Адже для встановлення такого спілкування потрібне засвідчене у відповідних літургійно-церковних актах бажання обох сторін. Вводячи до літургійного вжитку УАПЦ згадану форму поминання (яка характерна радше не для глав автокефальних Церков[20], а для глав самостійних Церков у складі Патріархату[21]), ми йдемо шляхом добровільного утримання від реалізації канонічних прав, які були передбачені актом проголошення Патріархату 1990 р., оскільки віримо, що це сприятиме нормалізації канонічного статусу УАПЦ. Досягненню цієї ж мети слугує й інша форма канонічного самообмеження нашої Церкви, про яку вже згадувалося вище: відмова від надання Предстоятелю УАПЦ патріаршого сану. Ці та інші канонічні кроки УАПЦ свідчать про наше щире бажання увійти до співпричастя зі Вселенським Патріархом, а через нього — з усією православною спільнотою. Для нас можливе, одначе, лише встановлення спілкування з боку УАПЦ. Що ж до повноти євхаристійного

[20] Предстоятель яких згадує згідно з диптихом імена глав усіх Помісних Православних Церков.

[21] Предстоятель яких згадує за богослужінням ім'я свого кіріарха.

та молитовного спілкування, то його буде досягнуто тоді, коли Вселенський Патріархат ухвалить аналогічне рішення зі свого боку.

Коли це станеться? Коли Вселенський Патріарх нарешті надасть своє благословення на входження нашої Церкви до співпричастя з материнським Константинопольським Патріархатом? Точна відповідь на це питання нам невідома, але нам відомі пріоритети Вселенського Патріархату, до яких входить як здійснення підготовчої роботи зі скликання Великого і Святого Собору (праця якого неможлива без спільних зусиль Вселенського та Московського Патріархатів), так і зцілення церковного розділення в Україні.

Іншою корисною ініціативою був би заклик нашої Церкви до Вселенського Патріархату як одного з чільних архітекторів майбутнього Собору з проханням розглянути на ньому українську церковну проблему. Незалежно від того, стане УАПЦ автономною Церквою у складі Вселенського Патріархату найближчим часом чи ні, ми вважаємо, що питання зцілення розколу українського православ'я має стати предметом спеціального розгляду та рішення на Великому і Святому Соборі Православної Церкви. Адже досвід майже двадцяти років намагань подолати церковне розділення у форматі «внутрішнього питання» РПЦ чітко засвідчив: українське питання може бути вирішене позитивно лише на всеправославному рівні та за допомогою соборного розуму всієї повноти Православної Церкви.

І Московський, і Константинопольський Патріархати є ворогами Української Церкви, заявив нещодавно під час перебування в Луцьку патріарх УПЦ КП Філарет. Такі заяви свідчать про політизацію та викривлення церковної свідомості в УПЦ КП, дії якої іноді нагадують дії радше політичної, ніж церковної спільноти. УАПЦ не сприймає та засуджує такий підхід. Хоча людський гріх і потьмарює любов та єдність Церкви, стосунки Помісних Церков не можна цілком уподібнювати міждержавним, які великою мірою побудовані на засадах жорсткої конкуренції та антагонізму. Саме тому наша Церква закликає шукати в діях Вселенського Патріархату не політичний, а пастирський імператив, що може передбачати тимчасове відтермінування розв'язання проблем Православної Церкви в Україні заради не менш насущної для вселенського православ'я потреби: скликання Великого і Святого Собору Православної Церкви.

Ми маємо навчитися з пошаною та смиренням чекати. Але чекати не пасивно, а щоденно йти вперед до нашої мети — нормалізації статусу та входження до співпричастя зі вселенським православ'ям. Кроки, що їх пропонуємо сьогодні, є саме таким послідовним рухом до канонічності ієрархії та статусу. Наша Церква невпинно йде до канонічного визнання. І ми віримо, що цей день настане ще за нашого життя. Однак як реалісти маємо розуміти, що шлях до визнання та співпричастя зі Вселенським Патріархатом буде тривалим, а наш поступ — поетапним.

ПОСЛАННЯ

Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви Блаженнішого Митрополита Мефодія до священства з нагоди 20-річчя відновлення автокефалії[1]

І. Місце УАПЦ у сучасному церковному житті України

Превелебні отці! Цього року наша Церква відзначає 20-річчя новітнього відродження Української Автокефальної Православної Церкви. Вертаючись подумки до подій 1989 р., ми з вдячністю згадуємо тих священиків та вірних, котрі мужньо, незважаючи на протидію імперських структур, проголосили відродження Української Автокефальної Православної Церкви. Ці люди були меншістю, але усвідомлювали, що шлях, який вони обрали, є шляхом відповідальності та сповідництва. Саме завдяки цьому «мале зерно», посіяне ними, виросло і згодом перетворилося на величне церковне дерево. До парафії святих апостолів Петра і Павла долучилися тисячі православних громад, зародився могутній рух за автокефалію, що змінив обличчя сучасного

[1] Текст Послання схвалено Архієрейським Собором Української Автокефальної Православної Церкви 26 серпня 2009 р. і визнано таким, «що визначає головні напрями розвитку УАПЦ».

українського православ'я. Жертовне служіння та страдництво меншості зробило її «заквaскою» нового церковного життя в Україні.

1. Спадщина свободи

Символом цього сповідництва для нас сьогодні є постать покійного першоієрарха УАПЦ Святішого Димитрія Яреми, колишнього настоятеля львівської парафії святих апостолів Петра та Павла, клір якої першим в Україні вийшов з-під юрисдикції Московського Патріархату та приєднався до руху за автокефалію. Жертовний пастир, талановита особистість і дослідник української традиції іконопису, першоієрарх гнаної Церкви владика Димитрій не був схожий на ієрарха «радянської» церковної традиції.

Святіший Патріарх Димитрій (1993–2000) мріяв про Церкву, яка стане іконою Божої правди, Церкву гнаних, але вірних Христові. І водночас Святіший не був «кабінетним мрійником». Свій ідеал він втілював у власному служінні. Святіший Димитрій був патріархом нескорених. Патріархом, котрий не прагнув зовнішньої величі. Патріархом, котрий не боявся протистояти державі, коли та кривдила Церкву. Патріархом, який висловлював не лише живі, а й парадоксальні думки, і завжди вголос казав лише те, що думав.

У цьому Святіший Патріарх Димитрій був учнем свого попередника на посаді першоієрарха

УАПЦ — Святішого Патріарха Мстислава (1990–1993), який боровся не лише за ідею автокефального буття Української Церкви, а й за її історичні традиції та форми церковності. Святіші Патріархи Мстислав та Димитрій стали для нас взірцем того, яким має бути служіння сучасного православного єпископа. Вони навчили нашу Церкву смиренню та наполегливості, готовності до компромісу в другорядному та принциповості у головному, вмінню жертвувати собою та мужньо захищати церковні ідеали.

Образ жертовного служіння та вірності київській церковній традиції надихав й іншого церковного першоієрарха, без якого неможливо помислити новітню церковну історію, — Патріарха УПЦ КП Святішого Володимира (1993–1995). За життя владик Димитрія та Володимира нам було важко усвідомити промислительний сенс їхніх непорозумінь. Але сьогодні, коли від блаженної кончини обох минуло багато часу, ми розуміємо, що кожен з них у власному церковному середовищі залишив ті зерна правди, які, зрештою, допоможуть нам об'єднатися.

Усі три першоієрархи — владики Мстислав, Димитрій та Володимир — вважали, що проголошення автокефалії Української Церкви та її відновлення наприкінці XX століття було вкрай необхідним та корисним для церковного життя канонічним актом. Відзначаючи нині 20-річчя відновлення автокефалії, ми пересвідчуємося в тому, що це справді так. Хоча наша автокефалія була самопроголошеною,

а тому й досі залишається офіційно невизнаною Помісними Православними Церквами, вона є адекватною відповіддю на здобуття Україною державної незалежності. Завдяки їй вдалося зберегти структури Православної Церкви у західному регіоні України та посилити місіонерський потенціал у центральних регіонах, допомогти мільйонам патріотично налаштованих українців увійти до лона Церкви та сприяти уцерковленню українського суспільства та культури.

Вшановуючи сьогодні пам'ять перших українських патріархів, кожен з нас, священнослужителів УАПЦ, має поставити собі питання: чи запалюють наші слова й служіння серця вірних так, як запалювали їх слова та вчинки наших перших патріархів, чи гідні ми їхньої величної спадщини, чи зберегли ми у нашій Церкві Христову свободу, за яку вони боролися?

2. УАПЦ та дві інші православні юрисдикції в Україні

Всі ці роки УАПЦ була незручною Церквою для тих структур та осіб, які бажали ззовні маніпулювати церковним життям. Нас не помічали. Нам протидіяли. У нас намагалися відібрати юридичний статус та примусово приєднати до інших Церков. Однак, незважаючи на всі перешкоди, ми існували й існуємо як Церква, що самостійно, без зовнішнього впливу, визначає напрями свого розвитку.

Сьогодні УАПЦ — найменша з трьох православних юрисдикцій України. Але ми не мріємо про зовнішню велич, а свідомо прямуємо шляхом, що його окреслили Святіші Патріархи Мстислав та Димитрій. УАПЦ породила в Україні величний рух за церковну незалежність, невід'ємною частиною якого вона залишається і сьогодні. Водночас наша Церква усвідомлює себе й невід'ємною складовою вселенського православ'я.

Свідома власної традиції та історії, наша Церква ніколи не відмовиться від ідеї автокефалії. І ця вірність ідеї автокефального буття Української Церкви об'єднує нас із кліром та вірними УПЦ Київського Патріархату. З другого боку, ми вважаємо, що ця автокефальна або помісна Церква має перебувати у повному спілкуванні зі вселенським православ'ям, а отже, будуватися канонічними засобами та на канонічній основі. Така позиція УАПЦ допомагає нашій Церкві знайти спільну мову з УПЦ під омофором Блаженнішого Митрополита Володимира.

Від нас чекали й чекають приєднання до однієї з двох інших православних юрисдикцій в Україні. Але механічного та зовнішнього об'єднання нашої Церкви з УПЦ або УПЦ КП відбутися не може. Ми з великою повагою ставимося до Блаженнішого Митрополита Володимира, за життя якого у нас залишається надія та реальна можливість об'єднання українського православ'я. Проте ми не готові приєднатися до УПЦ на основі її сучасного канонічного

статусу, оскільки він є невизначеним, а права цієї Церкви регламентовані лише внутрішньою документацією Московського Патріархату. Не є прийнятним для нас на даному етапі й альтернативний сценарій, а саме приєднання до УПЦ КП. Шануючи принципову позицію єпископату, кліру та вірних цієї Церкви щодо автокефалії, ми знову наголошуємо, що УАПЦ розглядатиме питання об'єднання з УПЦ КП лише після нормалізації канонічного статусу її глави та лише з благословення Вселенського Патріарха.

3. Українська Церква та виклик неоімперіалізму

Сьогодні, коли державна незалежність України вкотре випробовується на міцність, не час для розбрату. Заява Президента Росії (11 серпня 2009 р.) стала викликом не лише для мільйонів православних українців, які бажають молитися у власній помісній Церкві. Вона стала викликом для України загалом. Викликом для всіх наших співвітчизників, котрі прагнуть жити у власній незалежній державі. І єдиною адекватною відповіддю на цей виклик може бути відповідь патріотична, а саме: доцентровий рух у церковній та суспільній площинах, консолідація україноцентричних Церков, патріотичних політичних еліт та суспільства загалом.

Зважаючи на це, ми закликаємо не перебільшувати наших розбіжностей і зосередити увагу на тому, що нас об'єднує. Імперські сили не повинні радіти

з того, що автокефальний рух в Україні сьогодні юрисдикційно розділений. Ми маємо спільну мету, маємо спільне бачення багатьох проблем церковного життя, зрештою, ми прямуємо до спільного майбутнього, оскільки цілком зрозуміло, що у близькій історичній перспективі наші Церкви обов'язково об'єднаються. Але певні розбіжності все-таки ще існують, і на них слід зважати. Тому ми пропонуємо нашим братам з УПЦ Київського Патріархату спільно виробити конкретні механізми солідарності та співпраці, які б, з одного боку, реально наближали час нашого об'єднання, а з другого — ґрунтувалися б на засадах рівноправ'я, з огляду на те, що на сьогодні УАПЦ та УПЦ КП є окремими та самостійними суб'єктами церковно-конфесійного життя України.

ІІ. Визначення шляхів виходу з канонічної ізоляції

Реакція українського суспільства на пастирський візит до нашої країни Святішого Патріарха Варфоломія засвідчила, що українці з нетерпінням чекають на канонічне визнання вселенським православ'ям проголошеної нами автокефалії. Ми переконалися в тому, що єдиним шляхом до такого визнання, який скоротить час вимушеного перебування УАПЦ та автокефального руху загалом у канонічній ізоляції, є пошук компромісного рішення, вироблення тимчасової та перехідної канонічної моделі, котра б дозволила нашій Церкві увійти до співпричастя з Константинопольським Патріархатом.

1. Діалог із Константинополем та вироблення моделі врегулювання канонічної кризи в Україні

Одним із варіантів урегулювання кризи, що активно обговорювався рік тому під час візиту до України Святішого Патріарха Варфоломія, було тимчасове входження УАПЦ та УПЦ КП до складу Вселенського Патріархату на правах широкої автономії. Цей варіант уже обмірковувався експертами, і, незважаючи на окремі недоліки, ми досі вважаємо його конструктивним та перспективним, оскільки він надає нам можливість вирішити головну проблему — зробити канонічно легітимною нашу церковну ієрархію та відновити спілкування нашої Церкви зі вселенським православ'ям через Святішого Патріарха Варфоломія за тим зразком, що застосовувався свого часу в УПЦ у США і діаспорі та УПЦ в Канаді.

Інший варіант, який, на нашу думку, також вартий уваги експертів і церковних діячів, полягає у врегулюванні української церковної проблеми за допомогою так званої елладської моделі, коли частина єпархій Церкви перебуває в одночасному канонічному підпорядкуванні двом Помісним Церквам (у випадку Греції — Елладській Церкві та Вселенському Патріархату).

Ця модель виникла внаслідок приєднання до Греції так званих «нових територій» у результаті балканських війн 1912–1913 рр. Нові території становлять близько половини всієї території сучасної

Греції. У липні 1928 р. грецький уряд видав закон про зарахування єпархій «нових територій» до складу Елладської Церкви. А у вересні того ж року Вселенський Патріархат видав акт, згідно з яким єпархії нових земель, зберігаючи підпорядкування Вселенському Патріархові, перейшли до управління Елладської Церкви. При цьому за Вселенським Патріархом було збережено низку канонічних прав щодо нових територій. Зокрема Патріарх зберіг за собою право утверджувати кандидатів на кафедри, а також забороняти переведення архієреїв з однієї кафедри на іншу. Таким чином, елладська модель свідчить про те, що за бажання подвійна юрисдикція може сприяти такій організації канонічного життя місцевої Церкви, яка відповідає інтересам декількох сторін і допомагає уникнути розколу та дезорганізації церковного життя.

Втім реалізація цієї моделі та зцілення розколу в умовах сучасної України не може розглядатися окремо від проблеми визначення статусу Української Православної Церкви, зокрема від проблеми внесення Української Церкви до загальноцерковного диптиху. Канонічний статус Української Церкви, що є однією з найбільших Церков світу, не може регулюватися внутрішньою документацією однієї Помісної Церкви. Українська Церква має отримати статус, який був би визнаний повнотою вселенського православ'я[2]. А головним критерієм такого

[2] Як свідчить історія Російської Церкви, свого часу вона вже надавала своїм єпархіям в Україні автономний статус

визнання, на нашу думку, мусить бути присутність Української Церкви в диптиху Вселенського Патріархату, до якого сьогодні входять автономні Церкви Синаю, Фінляндії та Естонії, та в диптиху Руської Православної Церкви, де присутні не лише щойно згадані, а й такі нечисленні Церкви, як Японська та Китайська. Україна — одна з найбільших країн сучасного світу, сумарна кількість православних парафій якої становить близько 16 850. В Україні несуть служіння 108 православних єпископів, 58 з яких належать до канонічно визнаної УПЦ. Така численна та структурно розвинута Церква обов'язково мусить бути присутньою в диптиху. А той факт, що цього досі не сталося, свідчить про ті канонічні парадокси, до яких призводить імперська церковна політика Москви й трагічний факт розколу українського православ'я.

Згадані нами та інші моделі подолання канонічної кризи в Україні вимагають ретельної експертизи в контексті православної еклезіології, каноніки, історичного досвіду Церкви та сучасного стану Помісних Церков. УАПЦ готова брати участь у такому обговоренні та захищати власне бачення причин церковної кризи і шляхів її подолання. Водночас ми вважаємо, що головна роль в обговоренні мусить належати богословам та експертам інших Помісних Церков.

(див. положення про «Вище Управління Української Церкви», яке було прийнято Всеукраїнським Собором 9 липня 1918 р. та затверджено Помісним Собором Російської Православної Церкви 7–20 вересня цього ж року). Однак згодом цей статус в односторонньому порядку було скасовано.

Особливе значення для нас має й те, які шляхи подолання сучасної канонічної кризи у нашій країні бачать ієрархи Помісних Православних Церков. Адже у Христовій Церкві, члени якої становлять одне Тіло, немає «чужого» болю. Помісні Церкви не ізольовані одна від одної за формальним критерієм території або державних кордонів. Православ'я — це єдине церковне тіло, єдина церковна родина, де біль когось одного є спільним болем усіх інших.

2. Відкритість УАПЦ до Вселенського Патріархату

Порівняно з іншими православними юрисдикціями в Україні, Українська Автокефальна Православна Церква демонструє максимальну відкритість до Вселенського Патріархату. Наша Церква заявила про готовність до розгляду компромісного варіанта вирішення української церковної проблеми, до такої моделі канонічного врегулювання, яка б максимально враховувала інтереси, обставини церковного життя та сучасні канонічні можливості всіх заінтересованих сторін.

Саме тому 26 серпня 2009 р. Архієрейський Собор УАПЦ одностайно прийняв Звернення до Святішого Патріарха Варфоломія, в якому єпископат нашої Церкви засвідчив своє бажання вийти зі штучної канонічної ізоляції та відновити співпричастя зі вселенським православ'ям. Ми також засвідчили перед Святішим Патріархом Варфоломієм готовність із синівським смиренням на певний час відмовитися

від автокефального статусу й увійти до складу Вселенського Патріархату як автономна Церква.

Зробити такий крок перед своєю смертю закликав нашу Церкву ще Святіший Патріарх Димитрій, котрий мріяв про відновлення співпричастя між УАПЦ та Константинополем через церковні структури УПЦ в діаспорі. Святіший Димитрій розумів, що входження до складу Константинопольської Церкви — складний, але духовно корисний акт. Спираючись на його заповіт, ми звертаємося сьогодні до Святішого Патріарха Варфоломія з проханням прийняти нашу Церкву під свій першосвятительський омофор. Ми робимо це відкрито — не як політики, а як люди Церкви, бо шукаємо не своєї користі, а Божої правди. Звернення до Святішого Патріарха — доказ чистоти наших намірів. Ми свідчимо, що прагнемо не особистої влади, а блага Церкви, що наш вихід з-під юрисдикції Московського Патріархату двадцять років тому не був актом юрисдикційного владолюбства.

Входження під омофор Вселенського Патріарха — усвідомлена жертва нашої Церкви заради відновлення церковної єдності. Йдучи цим жертовним шляхом, ми чинимо так не «з суперництва або з марнославства», але, згідно з наказом апостола, вважаємо інших більшими за себе і прагнемо не власної користі, а користі інших (Фил. 2, 3–4). Заради єдності ми готові тимчасово відмовитися від автокефального статусу нашої Церкви і просимо Церкву-Матір відновити для Православної Церкви в Україні

той статус, який вона мала перед неканонічним приєднанням її до Московського Патріархату (1687 р.).

Наша Церква і нині вважає, що автокефалія є найоптимальнішою моделлю влаштування канонічного життя в Україні. Але, прямуючи до цієї мети, ми пам'ятаємо про слова Спасителя: «Кожен, хто підноситься, буде понижений, хто ж понижається, — той піднесеться» (Лк. 18, 14). Історичний досвід перебування Української Церкви під юрисдикцією Константинополя впродовж семи століть (988–1687) свідчить, що універсалізм церковної свідомості Вселенського Патріархату дозволяв Українській Церкві вільно та динамічно розвивати своє церковне життя. Знаменним є і те, що саме у складі Вселенського Патріархату Українська Церква перебувала в часи, які ми досі вважаємо «золотою добою» в нашій церковній історії. Йдеться про епоху Київської Русі, коли було сформовано наші богословські, літургійні та художні традиції, та про добу відродження нашої Церкви у XVII ст., коли Українська Церква знову набула величі зусиллями Екзарха Константинопольського престолу, Митрополита Київського, Галицького і всієї Руси Петра Могили (1633–1647).

Надихає УАПЦ і сучасна позиція Вселенського Патріархату, засвідчена пастирською турботою та розумінням проблем українського православ'я з боку Святішого Патріарха Варфоломія. Позиція Святішого Патріарха є ще одним доказом того, що, на відміну від інших Помісних Церков,

Константинополь не намагається вкрасти у нас свободу, але бажає загоїти рани на тілі Української Церкви та об'єднати її в єдину Помісну Церкву. Як зазначив у своєму «Зверненні до української нації» (26 липня 2008 р.) Святіший Патріарх Варфоломій, Вселенський Патріархат має історичний досвід обмеження власних інтересів заради інших. «Церква-Мати, — каже Святіший Патріарх, — погоджувалася з вимогами урядів новостворених на Балканському півострові держав із православним населенням щодо автокефалії їхніх Церков, які виходили з-під Її канонічної юрисдикції, а саме: Грецької (1850 р.), Сербської (1831 р.), Болгарської (1945 р.) та Албанської (1937 р.), заради їхньої національної цілісності, хоча такі автокефалії і спричинили різке звуження церковної юрисдикції Константинопольського Патріархату».

Цей історичний досвід Вселенського Патріархату, його вірність християнському універсалізмові, а також позиція Святішого Патріарха Варфоломія додають нам впевненості у тому, що наша відмова від автокефалії самопроголошеної приведе нас до отримання з рук Вселенського Патріарха автокефалії канонічної. Тимчасово відмовляючись від автокефального статусу, ми не відмовляємося від величної та страдницької історії та традицій нашої Церкви. Історія нашої Церкви залишатиметься нашою історією, а її історичні традиції — нашими традиціями. Незмінною залишатиметься і стратегічна мета нашої Церкви — розбудова єдиної канонічної Помісної Церкви на чолі з Київським Патріархом.

3. Канонічні підстави для позитивної відповіді Константинополя на прохання УАПЦ

Звертаючись до Святішого Патріарха Варфоломія з проханням прийняти нашу Церкву під юрисдикцію Вселенського Патріархату, ми наголошуємо на тому, що приєднання Київської Митрополії до Московського Патріархату відбулося у неканонічний спосіб. Адже, згідно з Патріаршою та Синодальною грамотою 1686 р., Київську Митрополію не вилучили з-під юрисдикції Вселенського Патріархату, а за митрополитом Київським залишили титул та канонічні права Екзарха Вселенського престолу.

Зважаючи на зміст цих Патріарших та Синодальних грамот Вселенського Патріархату 1686 р. стосовно Київської Митрополії, зазначене в них канонічне рішення не може вважатися актом відмови Вселенського Патріархату від юрисдикції над Київською Митрополією. Коректніше було б говорити тільки про делегування Московському Патріархові права Екзарха Вселенського Патріархату, яким раніше користувався Київський митрополит, здійснене Вселенським Патріархом з огляду на нові політичні й життєві обставини, в яких опинилася Православна Церква в тодішній Україні. Іншими словами, Московського Патріарха було призначено лише представником або намісником Вселенського Патріарха у Київській Митрополії. При цьому кордони Константинопольського Патріархату залишалися цілком незмінними, а Київська Митрополія тільки тимчасово передавалася під юрисдикцію Московського Патріарха.

У розгорнутому вигляді концепцію нового статусу Київської Митрополії було викладено у пропозиції, висловленій Патріархові Іоакиму (1674–1690) Єрусалимським Патріархом Досифієм II (1669–1707)[3]. У листі Патріарх Досифій II пропонує Московському Патріарху, замість отримання повноти юрисдикції над Україною, обмежитися статусом «намісника» (екзарха) та постійного «іконома» (керуючого) стосовно Київської Митрополії з правами контролю («іспитанія») та суду першої інстанції[4].

В остаточний текст офіційних грамот ця термінологія з дипломатичних причин не увійшла, але зміст залишився тим самим. Так, згідно з грамотою собору єпископів Вселенського Патріархату 1686 р. до московського царя, Київський митрополит мав і надалі зберігати поминання імені Вселенського Патріарха: «щоб зберігалася там (в Митрополії) честь Вселенського престолу і щоб не було нехтування і значного порушення у церковних правилах, що до нього (престолу) стосуються, ми наказали, аби той, хто буде там митрополитом, підносив за священними літургіями на місці патріаршого імені спочатку ім'я Вселенського, а потім, відповідно до правил, патріарха Московського. Останнє — з причини хіротонії, яку він отримує від (патріарха)

[3] Який на той час був центральною за своїм політичним впливом постаттю у грецькому церковному світі.

[4] Лист Патріарха Досифія до Патріарха Московського Іоакима, квітень 1686 р. // Архів Південно-Західної Росії. — 1872. — С. 145.

Московського, і тому має, згідно з правилами, поминати його, а перше — заради пам'яті давніх привілеїв Вселенського престолу»[5]. Про збереження юрисдикції Константинополя над Київською Митрополією свідчить й інший документ — грамота Патріарха Діонісія до Західноруської Церкви про майбутній порядок заміщення Київської кафедри (липень 1686 р.), де Київська Митрополія оголошена «навіть донині підпорядкованою надвисокому і святішому вселенському Константинопольському престолові»[6].

Натомість, приєднуючи до свого складу Київську Митрополію, Московський Патріархат порушив цілу низку принципових приписів Томосу 1686 р., яким було встановлено права Київської Митрополії та гарантовано її зв'язок зі Вселенським Патріархатом, зокрема:

- порушено встановлену Томосом форму диптиху, згідно з яким Київський Митрополит повинен був згадувати спершу Вселенського Константинопольського Патріарха;
- порушено форму обрання на кафедру Київського Митрополита, який, згідно з Томосом, має обиратися еклекційним собором, а не призначатися з Москви;

[5] Грамота Патріарха Діонісія та собору архієреїв Константинопольського Патріархату до московського царя, червень 1686 р. // Архів Південно-Західної Росії. — С. 179.

[6] Архів Південно-Західної Росії. — С. 189.

- порушено канонічні права Київського Митрополита та його титул Екзарха Константинопольського Патріархату та Митрополита всієї Руси;
- порушено автономію Київської Митрополії, яку вона мала у складі Вселенського Патріархату.

Таким чином, 1686 р. відбулося не канонічне приєднання Київської Митрополії до Московського Патріархату за згодою та з благословення Вселенського Патріарха, а анексія території Київської Митрополії Російською Церквою, яка відбулася всупереч священним канонам та з серйозним порушенням канонічної моделі, виробленої у Томосах 1686 р.

У «Патріаршому та Синодально-канонічному Томосі Вселенської Патріархії про визнання Православної Церкви в Польщі автокефальною» (від 13 листопада 1924 р.) також зазначається, що відокремлення Київської Митрополії від Вселенського Патріархату відбулося з порушенням канонів та автономії Київського Митрополита, котрий користувався правами Екзарха Вселенського престолу. Зокрема в цьому документі від імені Вселенського Патріархату уточнюється, що «відокремлення від Нашого [Вселенського Константинопольського] престолу Київської Митрополії й залежних від неї Православних Митрополій Литви та Польщі, а також прилучення їх до Святої Московської Церкви було здійснено не за приписами

канонічних правил і без дотримання того, що було встановлено стосовно повної церковної автономії Київського митрополита, який носив титул Екзарха Вселенського престолу»[7].

Про невизнання повноцінної та остаточної юрисдикції Московського Патріархату над Київською Митрополією йдеться і в листі Вселенського Патріарха Димитрія I (1972–1991) Патріархові Московському від 22 листопада 1990 р., де зазначається, що Вселенська Патріархія визнає Руську Православну Церкву в межах 1593 р. (іншими словами, без Київської Митрополії, яку було анексовано 1686 р.): «Вселенська Патріархія визнає одну канонічну Православну Церкву у встановлених 1593 р. Патріаршим і Синодальним способом межах, тобто Святішу Руську Церкву, всіма Помісними канонічними Святими Божими Церквами визнану, шановану і в священних диптихах згадувану»[8].

Як бачимо, впродовж століть Вселенський Патріархат визнавав, що Київську Митрополію було анексовано Московським Патріархатом зі значними порушеннями канонів, і що юрисдикція Московського Патріархату над Київською Митрополією не є канонічно беззастережною, а отже й остаточною.

[7] Архів УАПЦ.

[8] Там само.

Водночас ми шанобливо звертаємо увагу Святішого Патріарха Варфоломія на те, що результатом його минулорічних перемовин зі Святішим Патріархом Алексієм II у Києві було досягнення домовленості, згідно з якою всі подальші дії з урегулювання українського питання мають здійснюватись за згодою обох Патріархатів та їхніми спільними зусиллями. З огляду на це ми вважаємо, що участь Вселенського Патріархату у розв'язанні канонічної кризи в Україні є не лише корисною для церковного життя нашої держави, а й цілком виправданою у світлі історичних постанов та останніх дипломатичних домовленостей.

4. Готовність УАПЦ до випробування її прагнень на чистоту та ґрунтовність

Ми розуміємо, що Святішому Патріарху Варфоломію нелегко буде прийняти рішення щодо надання благословення на входження УАПЦ до складу Вселенського Патріархату. Адже цього не схвалюватиме інша Помісна Церква, яка все ще, всупереч історичним тенденціям, сподівається на збереження своєї канонічної влади над Україною. Зрозуміло й те, що опір прийняттю такого рішення чинитиме й держава, де розміщено центр цієї Церкви.

Ми зважаємо й на іншу обставину сучасного життя, а саме на бажання Великої Церкви Константинополя консолідувати та оновити Православну Церкву шляхом проведення Великого та Святого Собору Православної Церкви. Від скликання цього Собору

дійсно залежить доля сучасного православ'я, адже саме на всеправославному рівні має бути погоджена процедура отримання автокефалії або автономії місцевою Церквою. Розуміємо ми і те, що для успішного проведення такого Собору Вселенському Патріархату важливо співпрацювати з найчисленнішою Православною Церквою світу — РПЦ.

Однак наша Церква вірить, що Вселенський Патріарх схвалить наше прагнення та зробить усе можливе, аби, як люблячий батько з притчі про блудного сина, вийти нам назустріч. Ми усвідомлюємо, що відповідь на наше прохання не буде миттєвою. Ймовірно, Церква-Мати захоче випробувати незмінність нашого рішення. Проте ми певні того, що, зрештою, Святіший Патріарх Варфоломій як добрий пастир поставиться до нашої Церкви так, як заповідав Христос: «того, хто до Мене приходить, Я не вижену геть» (Ін. 6, 37).

5. Рішення УАПЦ та звинувачення новітніх «фарисеїв», «іродіан», «зелотів» та «єсеїв»

Один із сумних законів нашого життя полягає в тому, що несподіваним є лише добро. Натомість лихий та позбавлений любові погляд на ближнього і світ — банальний та очікуваний. Хибні думки — стереотипні, їхній хід легко передбачити.

Можна припустити, що після оприлюднення Звернення УАПЦ до Святішого Патріарха Варфоломія священство та вірних нашої Церкви

намагатимуться спокусити лукаві наступники тих юдейських партій, які існували на Святій землі за часів земного життя Спасителя, тобто сучасні «зелоти», «фарисеї», «іродіани» та «єсеї».

«Ви зрадили ідеї автокефалії», — скажуть сучасні «зелоти», попередники яких вважали, що Христос — небезпечний мрійник, котрий може лише відволікти народ від боротьби за національну незалежність. Адже вони не розуміють, що Церква — не політична партія, що у неї власні, відмінні від соціологічних, закони життя. Ставлення до Церкви у «зелотів», навіть коли церковна тематика стає в їхніх виступах центральною, — споживацьке. У Церкві вони шукають не Христа, а політичні цінності, уособленням та засобом поширення яких вони вважають Церкву.

«Ви — неканонічні. І тому не чекайте на відповідь Константинополя. Але навіть якщо він вам і відповість, то ви все одно будете неканонічними, бо за нашим, російським розумінням канонів, аби стати канонічними, вам потрібно відмовитися від своєї національної ідеї та бажання власної помісної Церкви». Так стверджуватимуть гордовиті новітні «фарисеї». Тобто ті церковні формалісти, що для них «Книга правил» стала новим законом, зовнішнє дотримання яких вже ніби є гарантією спасіння. Люди цього типу релігійності забули про слова Христа: «милости хочу, а не жертви» (Мф. 12, 7). Поняття «канонічності» повністю витіснило для них інші церковні цінності. А належність до канонічно

визнаної Церкви непомітно почала сприйматися як факт, що нібито гарантує спасіння та обожнення.

Сучасне фарисейство так само не бачить Христа, як і в євангельські часи. А обмеженість їхнього типу релігійності видає байдужість до Євангелія. Коли вони говорять або пишуть про необхідність чіткого дотримання канонів, в їхній інтонації відчувається, що вони дійсно живуть цим. Але коли до їхньої войовничої риторики потрапляють поодинокі вислови Христа чи уривки з Євангелія, вже проглядається їхнє бажання відповідати певним критеріям, відчувається, що Новий Завіт вони цитують здебільшого через повагу до авторитету цих текстів. Слова Христа не викликають у них внутрішнього захоплення. І це оприявнює головний недолік світогляду та психології новітніх «фарисеїв» — їхній острах перед свободою та перед відповідальністю, що випливає зі свободи.

Фарисейство — це спокуса формалізмом. Фарисейство народжується там, де виникає острах перед неочікуваним та незвіданим Богом, що породжує бажання сховатися від особистих стосунків із Христом за зовнішній авторитет: юдейський закон, священні канони, церковну традицію або звичаї. Про те, що зробили б ці новітні законники з Ісусом, якби Він сьогодні стрів їх на життєвому шляху, чудово розповідає «Легенда про великого Інквізитора» з роману «Брати Карамазови» Ф. М. Достоєвського. Живий Христос виявився б зайвим у їхній неозаконницькій структурі. І вони знову висунули б

проти Спасителя звинувачення у «порушенні канонів»: «Чоловік Цей ласун і п'яниця, Він приятель митників і грішників» (Лк. 7, 34).

«Ідея, може, й непогана, але ви все невчасно та неправильно зробили», — іронічно зауважать сучасні «іродіани». За часів Христа іродіани були політичною партією царя Ірода, яка поєднувала місцевий патріотизм із лояльністю до Римської імперії. Але визначальним у їхній позиції був конформізм — прагнення безтурботного та стабільного життя. Сучасні «іродіани» — це ті єпископи та священики, які почасти розуміють необхідність змін у церковному житті, але не наважуються виступити на стороні правди, бо це загрожує їхнім кар'єрним чи політичним планам. Одна зі спокус «іродіан» — спокуса владою та впливом, що створює ілюзію наявності у них сенсу життя.

Інша спокуса «іродіан» полягає у звиканні до комфортних умов, відмовитися від яких вони не здатні. «Іродіани» — «біла кістка» нинішніх церковних структур. І вони справді не зацікавлені у змінах. Однак як розумні люди вони хочуть знайти виправдання власному конформізму. А таким виправданням найчастіше стає досвід невдач інших. «Навіщо щось змінювати, навіщо за щось боротись, якщо людство так багато помилялося?» — ось принцип, за яким живуть ці люди. Вони полюбляють давати поради, вони навіть готові стати вашими «таємними радниками». Але від них годі шукати тієї щирої любові до істини, яка привела праведного

Никодима до тіла розіп'ятого Страдника. Сучасних «іродіан» так захопили комфорт та ілюзія наповненості життя, забезпеченість владою, що вони не готові позбутися своїх соціальних привілеїв заради Христа і Його Церкви. «Іродіани» душею й тілом зрослися з тими церковними структурами, в яких вони перебувають. І вони розуміють, що єдиний спосіб убезпечити себе від неприємностей полягає у неухильному дотриманні «партійної дисципліни».

«Константинополю потрібні нові, чисті ієрархи», — докинуть сучасні гностики-єсеї, що мріють про «чисту Церкву». Церква видається їм елітарним клубом для «обраних» та «витончених». Мають вони і два мотиви для окремішності. З одного боку, вони щиро захоплюються ідеалами аскези та знання. А отже, їхня логіка відмежування від реального церковного світу пояснюється бажанням досягти цих ідеалів. З другого боку, новітні «єсеї» або «гностики» — це люди, які не вміють жити та внутрішньо бояться справжнього життя. Реальна Церква лякає їх своєю укоріненістю в історії. «Гностична» спокуса — спокуса актуальна для інтелігенції, якій не вдалося остаточно уцерковитися. Їхні уявлення про Церкву взяті з книжок. І книги — утаємничене від «маси» християн «елітарне» або «книжкове християнство» — непомітно посіли у свідомості сучасних «єсеїв» місце, належне Христу. Вони гордовито вважають, що церковну історію творять «обрані» та «чисті», забуваючи при цьому, що в Церкві обраними вважали себе не святі, а єретики.

«Єсеї» хочуть підмінити живу плоть Кафолічної Церкви вигаданою «чистою» плоттю Церкви уявної. Своє бажання відокремитися вони виправдовують тим, що історична Церква «брудна», а її ієрархи — «неосвічені», «некультурні» та «грішні». Однак в основі цього тяжіння до осібності — не прагнення святості, а усвідомлена або несвідома думка про власну «обраність». Вони готові активно підтримати створення юрисдикції Вселенського Патріархату, але за однієї умови: вони хочуть, аби ця Церква була Церквою «обраних». Таке гордовите прагнення обраності — вирок для «єсеїв», і якщо вони не подолають цю спокусу, то ризикують залишитися осторонь під час створення Помісної Церкви.

Ми закликаємо вас не відповідати лукавством на лукавство. Згадаймо, що ми не самотні, що з нами Господь, який бажає нашого спасіння. Відповімо недоброзичливцям максимально чесно та прозоро. Господь не запитуватиме нас на Страшному Суді про обставини життя та мотивацію інших людей. Він зажадає від нас відповіді лише на єдине запитання: а що зробив для виходу нашої Церкви з кризи та зцілення розколу кожен з нас. Звертаючись із проханням покрити наші немочі своїм архіпастирським омофором до Патріарха материнської Церкви, УАПЦ долає ту частину шляху, яку ми можемо пройти самостійно. Усе інше — в руках Божих. Ми маємо довіритися Богові та зі щирою надією, уникаючи смутку, чекати на відповідь вселенського православ'я. Пам'ятаймо, що Божа допомога надходить несподівано. Бог не завжди приходить тоді,

коли ми Його очікуємо. Він навідується лише до тих, хто дійсно на Нього чекає та має справжню потребу в Його присутності. «І Я вам кажу: просіть, — і буде вам дано, шукайте — і знайдете, стукайте — і відчинять вам! Бо кожен, хто просить — одержує, хто шукає — знаходить, а тому, хто стукає — відчинять» (Лк. 11, 9–10).

6. Діалог між УАПЦ та УПЦ під омофором митрополита Володимира

Відновлення діалогу 2005 року не лише значно покращило відносини між УАПЦ та УПЦ, а й позитивно вплинуло на внутрішнє життя обох Церков. УАПЦ отримала новий імпульс для подальшого визначення своєї еклезіологічної ідентичності, а УПЦ — поштовх для подальшої еволюції в бік україноцентричної Церкви.

Повернення до переговорного процесу з нашою Церквою, засудження «політичного православ'я», глибша інтеграція УПЦ в суспільні та культурні процеси у нашій країні — ці тенденції зродили в душах мільйонів православних християн України надію на те, що УПЦ еволюційним шляхом прямує до нового канонічного статусу, і згодом на її основі буде остаточно сформовано єдину канонічну Помісну Церкву. Проте останнім часом ми із сумом помічаємо, що шлях, запропонований митрополитом Володимиром, не підтримується деякими церковними діячами й активістами УПЦ, котрі намагаються відкинути цю Церкву на десятиліття

назад — до доби «холодної війни» з українською ідеєю та автокефальним рухом. Ці недалекоглядні діячі закликають УПЦ до нової конфронтації. Відкидаючи церковну програму митрополита Володимира, ця церковна група пропонує УПЦ обрати зворотний напрям, тобто напрям підпорядкування церковного життя світським цінностям та концепціям, реанімації «політичного православ'я», повернення до конфронтаційного типу відносин з іншими православними юрисдикціями.

Ми закликаємо єпископат УПЦ гуртуватися довкола свого предстоятеля, Блаженнішого Митрополита Володимира, та зберігати вірність його вектору церковного будівництва. Ми знаємо, що в єпископаті УПЦ сьогодні є не лише ті, хто мислить церковну єдність винятково в адміністративному аспекті, а й такі мудрі владики, котрі бачать трагічну ситуацію в українському православ'ї та усвідомлюють, що зцілення розколу можливе тільки на основі нового статусу Української Церкви. Звертаючись до цих мужніх робітників Христового виноградника, ми висловлюємо їм свою вдячність та просимо й надалі молитвою і реальними справами сприяти консолідації Української Церкви. Ми переконані, що майбутнє Української Церкви визначатиметься не позицією групи, яка прагне повернення до минулого, а молитвою і працею тих архіпастирів УПЦ, котрі щиро люблять свою країну й усвідомлюють свою відповідальність перед її історією.

ІІІ. Визначення шляхів внутрішнього розвитку УАПЦ

Ювілей 20-річчя відновлення автокефалії в Україні — привід для спільного обміркування новітньої історії нашої Церкви. Ця річниця спонукає нас ще раз згадати про мужні вчинки ініціаторів відродження УАПЦ. Завдяки ювілею ми також маємо нагоду переглянути історію нашої Церкви на межі тисячоліть та зробити висновки зі своїх помилок і невдач. Згадуючи події 20-річної давнини, надихаючись непохитною позицією тих, хто прислужився новітньому відродженню УАПЦ, ми маємо ще раз спитати себе: хто ми, якою є наша традиція, куди ми прямуємо і якою є наша мета?

Ці питання насправді тісно пов'язані між собою. Адже нашим завданням є не лише формальне утвердження помісного статусу Української Церкви. Ми прагнемо і визнання в родині Православних Церков, і якісного відродження українського православ'я. Прагнемо, аби в Україні утвердився європейський тип православ'я, що поєднує вірність переданню з відкритістю сучасним культурним та суспільним проблемам. Прагнемо, аби Українська Церква повернулася до своїх автентичних традицій та якісно змінилася: удосконалила свою богословську думку та духовні школи, розширила свої місіонерські можливості, виховала нове покоління священства, звільнилася від рудиментів одержавленого буття за синодальної доби та від наслідків життя у неволі за радянських часів.

1. Євхаристійність Церкви та її єдності

Досвід останніх двадцяти років, протягом яких УАПЦ не підтримувалася державою і часто розвивалася всупереч панівним політичним тенденціям, навчив нашу Церкву цінувати власну незалежність, цінувати ситуацію, коли Церква сама визначає свою долю і самостійно несе повноту відповідальності за свій розвиток. У великій Церкві, «Церкві більшості», гостріше відчувається спокуса остаточного ототожнення із певною зовнішньою суспільною інституцією, на кшталт національної держави або наднаціональної імперії. Своєю чергою, «Церква меншості», якій легше усвідомити свою унікальність і природну відмінність від інших суспільних інституцій, постає перед спокусою «обраності». Але в будь-якому разі «Церква меншості» зазвичай розвивається динамічніше за релігійну більшість, оскільки усвідомлює, що ніхто, крім самої Церкви, не допоможе їй удосконалити своє життя та здійснити свою місію.

На сьогодні УАПЦ є «Церквою меншості», Церквою маленьких, але згуртованих громад. «Церква більшості» часто впадає у спокусу ототожнювати єдність Церкви з адміністративною єдністю. Для «Церкви меншості» є характерною протилежна спокуса, а саме розмиті уявлення про Церкву, спроба позбавити її історичного тіла та оголосити межі Церкви не лише такими, що важко визначаються, а й такими, що не існують взагалі. Відкидаючи обидві спокуси, УАПЦ спирається на євхаристійне розуміння

єдності та кафолічності Церкви. Ми не ототожнюємо єдність Церкви з адміністративною єдністю суспільних інституцій, а наші вірні не сприймають церковну ієрархію як віддзеркалення державної ієрархії синодальної доби. Водночас ми не намагаємося позбавити Церкву її історичного характеру або містичної тілесності, не намагаємося підмінити традиційну православну еклезіологію новітньою «теорією гілок», де єдність Церкви постає не проявленою в історичному бутті у жодний спосіб. Наш досвід вимушеного існування як «церковної меншості» допоміг нам усвідомити важливість євхаристійної еклезіології та давньохристиянської моделі Церкви як євхаристійної громади. Адже Церкву та її єдність творить передусім Євхаристія.

2. Давньохристиянський досвід Церкви як євхаристійної громади

Євхаристійна громада у давній Церкві була одночасно і місцевим зібранням (синаксисом), і локальним проявом кафолічної Церкви. Ця християнська модель єдності базувалася на універсальному характері Церкви, на тому, що церковне зібрання об'єднувало усіх християн у певній місцевості. «Як можна дізнатись із поєднання фрагментарних літературних свідчень перших століть, що дійшли до нас, „уся Церква", „що мешкає у певному місті", мала „збиратися разом", головно в неділю, на „переломлення хліба". Це зібрання (синаксис) було єдиним у цьому конкретному місці в тому сенсі, що воно уособлювало „всю Церкву". Цей факт,

на який зазвичай не звертають уваги історики, має величезне еклезіологічне значення, адже він безпосередньо розмежовує християнську та нехристиянську моделі єдності за часів давньої Церкви»[9].

Спираючись на таке євхаристійне розуміння Церкви та її єдності, ми мусимо відходити від хибної синодальної спадщини РПЦ, в якій єпископ (або пресвітер) та його паства розглядаються як «релігійний керівник» та його «підлеглі». Євхаристія є з'явою Божого Царства, де немає «владолюбних керівників» та «підлеглих». В Євхаристії стосунки між першими та останніми ніби відображаються у зворотній нашому земному буттю перспективі: останні є першими, а перші — останніми.

Євхаристичний досвід чітко розрізняє служіння й канонічні права предстоятеля, служіння і права вірних. Водночас такі стосунки, побудовані на спільній участі в таїнстві, унеможливлюють антагоністичні відносини між предстоятелем та його паствою, бо вони не сприяють ані виокремленню кліру з повноти церковного тіла, ані свавіллю вірних, котрі намагаються нав'язати свою волю предстоятелеві.

Євхаристія звершується у згоді та єдності, тобто коли стосунки між членами євхаристійної громади визначаються взаємною любов'ю. Надихаючись

[9] Зизиулас Иоанн, митр. Бытие как общение: Очерки о личности и Церкви / предисл. прот. Иоанна Мейендорфа; Пер. с англ. Д.М. Гдзяна. — М., 2006. — С. 150.

цим ідеалом церковного буття, ми прагнемо повернути Церкві євхаристійний спосіб існування. Прагнемо зробити Євхаристію справжнім осереддям життя наших єпархій та громад, вибудувати стосунки між єпископом, священством та вірними таким чином, аби вони віддзеркалювали той лад любові та єдності, що народжується з літургії. Прагнемо, аби в громадах УАПЦ відроджувався давньохристиянський ідеал спільного братерського життя, коли храм сприймався не лише як місце звершення літургії, а й як місце, де гуртується спільнота однодумців, між якими панують стосунки братньої любові. Наше служіння має бути іконою небесної трапези Воскреслого Христа, де стосунки і єдність учасників цієї трапези визначаються любов'ю та готовністю служити один одному, де служіння першого за честю є служінням усім.

3. Потреба в новій формації священства

Окреслюючи «загальний ідеал», завжди варто спитати себе, а за допомогою яких саме шляхів його можна досягнути? Не повинна уникати цього питання сьогодні й наша Церква, яка колись раділа визначенню своїх ідеалів, а потім гірко розчарувалася через те, що ці ідеали не втілились у церковне життя.

Ми обирали на київську кафедру патріархів та зраджували їх, нехтуючи їхньою волею. Ми відкривали для себе цінність питомих для Української Церкви традицій соборності та зневажали ці традиції, коли поспіхом, без рецепції повноти УАПЦ,

оголосили про об'єднання нашої Церкви з частиною УПЦ на чолі з митрополитом Філаретом. Ми говорили про київську церковну традицію та значення в житті Української Церкви київської кафедри і зраджували соборницьку київську ідею у регіональних протистояннях.

Отже, не претендуючи на повноту та універсальність нашого погляду, спробуємо визначити деякі шляхи, якими УАПЦ могла б вийти з кризи та почати реально втілювати у життя свої високі ідеї.

Перше завдання, яке ми маємо виконати, полягає у вихованні нового покоління священства УАПЦ. Кадрове питання — одна з головних проблем нашої Церкви. Як пригадуємо, священство, що стало основою УАПЦ наприкінці 90-х років, було різнорідним. Більшість священиків, котрі прийшли до УАПЦ з РПЦ, шукали Божої правди. Однак чимало з них так і не змогли звільнитися від специфічного досвіду адміністративного пастирства, набутого в РПЦ. УАПЦ здавалася цим священикам тією ж таки РПЦ, тільки українізованою. Історично притаманні Київській Митрополії церковні традиції пастирства та соборності ними ігнорувалися. З другого боку, як будь-яка нова суспільна інституція, УАПЦ приваблювала до себе людей талановитих, але наділених анархічною вдачею. Такі «пасіонарії» вривалися до нашого церковного життя з яскравістю та швидкістю комети. Але після прийняття священного сану ці клірики-індивідуалісти не могли звикнути до властивого Церкві

соборного ладу життя. І тому через деякий час вони або безслідно зникали з нашої Церкви у пошуках нових сумнівних звершень, або, залишаючись у ній, витрачали свою енергію на утвердження в Церкві своєї «приватної правди».

Час становлення наших церковних структур минув. А нові завдання, що постають сьогодні перед УАПЦ, потребують нової формації священства: освіченого, жертовного та патріотичного. Священства, яке б не «шукало свого», тобто матеріальної винагороди та соціальних привілеїв від свого статусу, а сприймало своє служіння як покликання та форму аскетичного діяння. Священик є сьогодні ключовою постаттю в церковному житті. І якщо Церкві не вдасться виховати його таким, який поєднував би живу віру та релігійний досвід із глибокою богословською та гуманітарною освітою, наше прагнення змінити церковне життя на краще залишиться порожньою декларацією.

4. Необхідність створення головної богословської школи УАПЦ

На сучасному етапі розвитку УАПЦ гострої актуальності набуває завдання створення повноцінних богословських навчальних закладів та удосконалення богословських і гуманітарних знань парафіяльного духівництва.

Із цією метою наша Церква ініціює створення у столиці України головного навчального закладу

УАПЦ — загальноцерковної аспірантури у формі науково-богословського інституту. Усвідомлюючи масштаб і складність цього завдання, ми, по-перше, вважаємо за доцільне надати цьому закладу міжконфесійного характеру, аби мати змогу залучити до викладацької та наукової роботи фахівців з інших українських юрисдикцій та інших помісних Церков; а по-друге, наголошуємо на тому, що цей проект реалізовуватиметься нами поетапно впродовж кількох років.

На першому етапі створення аспірантури головними завданнями Патріархії та всіх, хто сприятиме цьому проектові, будуть:

- розроблення концепції навчального закладу;
- реєстрація як вищого церковного навчального закладу;
- формування викладацького корпусу та залучення науковців;
- створення повноцінної богословської бібліотеки;
- забезпечення аспірантури приміщеннями.

Наші завдання на другому етапі складатимуться з:

- розроблення навчальних планів та інших концептуальних документів;

- читання відкритих лекцій та навчальних курсів у межах спеціальної підготовчої навчальної програми;
- залучення студентів із усіх регіонів України.

Нарешті, на третьому, завершальному етапі буде остаточно сформовано повноцінний навчальний та науковий заклад, який, з одного боку, готуватиме фахівців на керівні церковні посади, а з другого — вдосконалюватиме богословські знання всіх, хто вже несе відповідальний церковний послух в УАПЦ.

Розуміючи, що Київська єпархія та Патріархія не в змозі самостійно провести всі підготовчі роботи з відкриття загальноцерковної аспірантури УАПЦ та забезпечити її повноцінну педагогічну та наукову роботу, ми закликаємо всі єпархії та навчальні заклади УАПЦ долучитися до цього процесу та активно сприяти створенню головного навчального закладу нашої Церкви.

Ми також звертаємося з проханням про допомогу до православної української діаспори, яка вже сприяла багатьом церковним проектам УАПЦ. Церква не може існувати без повноцінної вищої богословської школи. А тому ми звертаємося до всіх, хто небайдужий до майбутньої долі УАПЦ, до тих, хто вболіває за незалежність українського православ'я та якісні зміни у ньому, з проханням фінансово та організаційно підтримати створення богословської школи.

5. Потреба наукової редакції богослужбових текстів УАПЦ

Серед інших невідкладних завдань, що стоять перед нашою Церквою, варто назвати здійснення систематичної роботи з богословсько-наукової та мовної редакції богослужбових текстів. Ситуація в цій сфері сьогодні є критичною. А доопрацювання вимагають не лише монументальні корпуси Мінеї, Октоїху та Тріоді, а й такі базові корпуси богослужбових текстів, як Служебник, Часослов, Псалтир та Требник.

Особливо гострою є потреба у виданні нової редакції Служебника. У сучасній практиці УАПЦ на богослужіннях використовується декілька редакцій служебника, зокрема служебник, переклад якого було здійснено науковцями української діаспори[10], та служебник, який перекладено в Україні (для нього характерним є дотримання урочистішого стилю

[10] 1949 р. Священним Синодом УАПЦ в Еміґрації було видано переклад Служебника, де «за основу тексту взято переклад Українського Наукового Інституту в м. Варшаві». Як зазначено у виданні, звірку та редакцію перекладу було здійснено силами Богословсько-Наукового Інституту УАПЦ в Карлсруе (Німеччина). Як можна здогадатися, головною науковою силою цього інституту був його голова — архієпископ (згодом митрополит) Никанор (Абрамович), випускник Київської Духовної Академії та один з чільних богословів УАПЦ. Цей переклад було узгоджено з грецьким оригіналом (Афіни, 1906). Згодом канонічні органи УАПЦ в діаспорі неодноразово передруковували цей переклад з незначними виправленнями.

перекладу зі збереженням зрозумілих для сучасної україномовної людини слов'янізмів)[11]. Втім, на жаль, аналіз текстів обох редакцій Служебника (а також перекладу, який було здійснено в УПЦ КП за редакцією патріарха Філарета)[12] свідчить, що вони перекладалися безпосередньо з церковнослов'янської мови, без належного звіряння з оригінальним грецьким текстом, і вимагають богословського та філологічного редагування.

Наприклад, у тексті відомої літургійної молитви «Єдинородний Сину» неправильний переклад українською мовою призвів до догматично хибного вислову «єдиний (або «один») у Святій Трійці» замість догматично беззаперечного «один зі Святої Трійці».

У молитві, що міститься в заупокійній єктенії, йдеться про те, що Христос «знищив» диявола, тоді як більш відповідним до догматичного переданя був би переклад: «Ти смерть подолав і диявола знесилив»[13].

Справжню проблему створює переклад херувимської пісні, зокрема переклад українською мовою

[11] Видано з благословення архієпископа Львівського і Рівненського Макарія до 2000-річчя християнства, упорядкував прот. Ярослав Маланяк.

[12] К.: Видавничий відділ УПЦ КП, 2006.

[13] У грецькому оригіналі вжито слово «καταργήσας», утворене від дієслова «καταργέω», що означає як «знищив», так і «позбавив сили», «знесилив».

грецького дієприслівника «εἰκονίζοντες». У сучасних українських служебниках міститься недосконалий, з богословської точки зору, переклад: «ми, таємно херувимів з себе уявляючи». Однак такий переклад робить літургійний вираз μυστικῶς εἰκονίζοντες (слов'ян. «тайно образующие») невиправдано психологічним та ілюзорним. Літургійна дія не є різновидом індивідуальних або колективних «фантазій». Тому в цьому випадку точнішим є переклад, що ґрунтується на базовому для літургіки понятті «образу» або «зображення»: «ми, які херувимів таємно зображуємо»[14].

Зрозуміло, що подібна богословська робота з виправлення літургійних текстів мусить проводитись не на парафіяльному або навіть єпархіальному рівні. Це — загальноцерковне завдання. А отже, найближчим часом питання наукової богословської редакції базових літургійних текстів має вирішуватися силами Літургійної і Богословської Комісій УАПЦ.

Керуючись принципом плюралізму, можна було б створити дві оновлені редакції Служебника: першу — з орієнтацією на норми сучасної української літературної мови; другу — зі збереженням певної кількості слов'янізмів та більш урочистого стилю, властивого давньоукраїнській мові.

[14] Більш точне відтворення граматичної структури грецького та слов'янського текстів вимагає іншого перекладу: «Ми, таємно херувимів зображаючи…»

Корисним для церковного життя нашої Церкви було б також перевидання Служебника слов'янською мовою в українській транслітерації та з дотриманням вимови, притаманної українській церковній традиції. Збереження слов'янської мови у богослужінні УАПЦ (там, де така практика існує впродовж століть та позитивно сприймається вірними) стало б живим свідченням здорового літургійного консерватизму УАПЦ та нашої любові до церковної традиції.

6. Повернення до автентичних літургійних традицій Київської Митрополії

Звернімо увагу й на іншу проблему, а саме на залежність сучасної богослужбової практики УАПЦ від традицій РПЦ. Як свідчать богослужбові пам'ятки та наукові дослідження, Київська Митрополія перед приєднанням її до Московського Патріархату мала власні літургійні традиції, засновані на богослужбовій традиції Вселенського Патріархату. Приєднання до Російської Церкви обірвало самостійний розвиток української літургійної традиції в лоні візантійської спадщини. І хоча сама РПЦ у XVII ст. активно запозичувала елементи літургійної практики Київської Церкви, з часом богослужбову традицію давньої Київської Митрополії уніфікували із загальноцерковною традицією РПЦ. У любові до місцевої літургійної традиції вбачали прояви «українського націоналізму», а в інтересі та любові до давніх традицій Вселенського Патріархату — прояв юрисдикційної нелояльності до Москви. Таким чином, наша

літургійна практика поступово, але неухильно зросійщувалася, а давній Київській Церкві примусово накидалася московська богослужбова традиція.

Сьогодні, коли наша Церква намагається відродити свою історичну церковну ідентичність, священство УАПЦ має отримати можливість вільно обирати між різними богослужбовими традиціями. Парафії, де вірні звикли до богослужбових традицій РПЦ, можуть залишатися без змін. А тим громадам, де вірні та священство прагнуть повернутися до давньої богослужбової практики Київської Митрополії, ми мусимо надати реальну можливість відроджувати автентичні літургійні традиції.

Це означає, що богослужбовим виданням УАПЦ потрібно надати ще й тлумачного характеру. Патріархія нашої Церкви та Літургійна Комісія повинні потурбуватися не лише про видання нової редакції Служебника, а й про наукові додатки до богослужбових текстів, де буде зафіксовано відмінності між грецькою та прийнятою сьогодні в РПЦ літургійними традиціями, а також вміщено інформацію про власну богослужбову традицію Київської Церкви.

7. Посилення місіонерського потенціалу УАПЦ

До сьогодні головним засобом проведення місіонерської роботи в УАПЦ було звершення богослужіння зрозумілою для нашої пастви українською

мовою. І варто зазначити, що завдяки цьому найпростішому засобу нашій Церкві дійсно вдалося привернути до себе й уцерковити сотні тисяч православних християн.

Утім сьогодні слід шукати й нові шляхи свідчення про Христа перед українським суспільством. Такі місіонерські зусилля мають докладатися на рівні парафіяльних громад за методичної та організаційної підтримки на єпархіальному та загальноцерковному рівнях. Що ж до конкретних форм здійснення православної місії, то, на нашу думку, кроки в цій царині можуть бути такими:

- заснування спеціальних місіонерських відділів в усіх єпархіях УАПЦ із залученням молодих та енергійних священиків і випускників богословських шкіл для координації місіонерської діяльності парафій та реалізації спільних міжпарафіяльних проектів у місіонерській сфері;
- заснування катехитичних шкіл для дорослих при парафіях УАПЦ, які б готували оголошених до прийняття святого хрещення;
- удосконалення пастирської проповіді, яка повинна не лише мати морально-наставницький характер, а й розкривати догматичне вчення Православної Церкви, її досвід аскези та молитви;

- здійснення місіонерських богослужінь, тобто богослужінь, під час яких священик виголошує кілька стислих проповідей, присвячених змісту та історії православного богослужіння;
- створення при парафіях УАПЦ богословських бібліотек, організація семінарів та гуртків із вивчення Святого Письма та церковного передання;
- створення при єпархіях і навчальних закладах УАПЦ місіонерських курсів для підготовки спеціалістів з місіонерської роботи;
- вивчення та популяризація місіонерського досвіду інших Помісних Церков, а також досвіду видатних вітчизняних місіонерів.

Молодим священикам УАПЦ часто доводиться нести служіння у вкрай несприятливих умовах. І хоча єпархіальний архієрей не може запропонувати такому клірикові фінансову або навіть істотну організаційну допомогу, він має роз'яснити йому дієвість місіонерської роботи та надати методичну допомогу в її здійсненні. Нам усім потрібно усвідомити, що наше майбутнє залежить не від політичних обставин та позицій Москви або Константинополя, а від нас самих — від того, чи зможемо ми стати Церквою, яка не мислить свого життя без місії.

8. Відмова від клерикальної ідеології та анархічних тенденцій

Як і будь-яка корпорація, клір тяжіє до вироблення вигідної йому ідеології та підпорядкування церковного життя власним корпоративним інтересам. Історично шляхи проникнення клерикальної ідеології до церковної свідомості були різними. На Сході це відбувалося внаслідок неоплатонічних впливів на богословську думку, коли богословська спадщина Діонісія Ареопагіта, зокрема його трактат «Про церковну ієрархію», використовувалася для того, аби витлумачити Літургію як містерію, що є доступною для споглядання ангелам та клірикам, але має надійно охоронятися іконостасом від погляду «неосвячених» вірних. На Заході клерикальні настрої та ідеї відштовхувалися від юридичних та інших привілеїв кліру й актуального для доби Середньовіччя принципу обмеження церковних прав вірних (прикладом може слугувати заборона для вірних знайомитись із повним корпусом біблійних текстів).

Українська церковна свідомість сприйняла клерикальну ідеологію в її романтичній формі, якої вона набула після буржуазних революцій у Європі, коли клір (разом із іншими зромантизованими суспільними постатями, наприклад, художниками, поетами або філософами) сприймався у романтичному ореолі «обраних художників духу». Саме в такій романтичній ролі, багато в чому завдяки

греко-католицьким впливам, клір і досі сприймається на Галичині. Водночас на Сході, де й донині відчуваються впливи російської церковності, постать священика, святість його служіння та особистий подвиг починають сприйматись як самодостатня і навіть незалежна від Церкви та Євхаристії цінність.

Клерикальна ідеологія й сьогодні наявна в житті Українських Церков. І хоча вона за своєю суттю (як така, що штучно виокремлює клір із цілісного церковного тіла) суперечить православному переданню, багато священиків і навіть вірних вважають, що саме цей, модерністський та запозичений ззовні погляд на Церкву та світ наближає нас до повноти церковності.

Але ми вважаємо, що в УАПЦ не повинна панувати клерикальна ідеологія. Наша Церква — не «приватна власність» кліру, а «власність Божа», дім, що належить кожному молільнику, хоч би до якого ієрархічного ступеня він належав. Трагічний досвід УАПЦ 20–30-х років ХХ ст. засвідчив, що Церква не може бути «конфедерацією парафій». Її базовою структурою має бути очолювана єпископом єпархія, канонічно самодостатня, на відміну від парафії.

Водночас Церква не є і «профспілкою кліру». У Церкві взагалі слід уникати «класових» ознак. Єпископат або священство — це не соціальний стан або клас, а ступінь ієрархічного служіння. Отже, в Церкві не має бути елементів «класової боротьби», коли клір намагається поневолити вірних,

а єпископат — священство. Нічим не виправданий і зворотний напрям примусу, тобто випадки, коли священство намагається керувати своїм архіпастирем, а вірні — священиком.

Нам слід усвідомити, що УАПЦ лише тоді стане сильною і здатною вистояти перед зовнішньою агресією та лукавством, коли буде консолідованою та солідарною, а стосунки між кліром та вірними в ній визначатимуться не законами соціального антагонізму, а любов'ю і тринітарним ідеалом єдності.

9. Канонізація сповідника віри Арсена Річинського та царське священство вірних

Хоча постать священика й відіграє ключову роль у Церкві, абсолютну більшість членів Церкви становлять вірні. Тому саме від вірних залежить майбутнє Церкви. Якщо зв'язок із громадою урветься, храми неминуче спорожніють, а Церква перетвориться із зібрання вірних у «день воскресіння» на зібрання «випадково присутніх» двічі на рік: на Великдень і на Різдво.

Зарахування до лику святих Арсена Річинського (1892–1956) є символічним, оскільки в цьому церковному акті міститься певне звернення нашої Церкви до вірних. Ми закликаємо народ Божий до вірності Святій Українській Православній Церкві. Закликаємо їх до того, щоб вони, подібно до сповідника віри Арсена Річинського, реалізували у Церкві своє «царське священство». Закликаємо

їх до праведності в особистому житті, богословської творчості та церковної діяльності.

Праведник Арсен Річинський був побожною людиною, вихідцем із церковної родини. Він навчався у Житомирській духовній семінарії, все життя зберігав чисту та живу віру, був сповідником, вірність якого християнському одкровенню та Церкві не змогли зломити ані терор НКВС, ані десятирічне ув'язнення, ані життя та смерть у засланні. Арсен Річинський був лікарем, котрий самовіддано лікував хворих, нерідко безкоштовно, та помер внаслідок крововиливу, коли допомагав породіллі. Окрім цього, страдник та праведник Арсен Річинський був ще й видатним церковним діячем, автором богословських праць, видавцем, зрештою, безкомпромісним патріотом та борцем за автокефалію Української Церкви.

Зараховуючи його до лику святих як сповідника віри, УАПЦ не намагається, так би мовити, «догматизувати» його ідеологічну спадщину. Кожен, хто читав головну богословську працю Арсена Річинського під назвою «Проблеми української релігійної свідомості» (Володимир-Волинськ, 1933), усвідомлює, що її автор мав блискучу богословську ерудицію та непересічний талант церковного публіциста. Однак із окремими твердженнями його творів можна та корисно полемізувати, спираючись на нові наукові дані й тенденції у світовому православному богослів'ї.

Тому цю канонізацію не слід сприймати як певний ідеологічний акт нашої Церкви. Прославлення святих — це завжди акт віри, а не ідеології. А канонізація особистості не передбачає обов'язкової «догматизації» системи її філософських і суспільно-політичних поглядів. Важливішим від системи поглядів Арсена Річинського для нас є інші прояви його особистості, а саме: жертовність його життя, бажання й уміння служити власній Церкві.

Згадуючи життєпис цього сповідника віри та багатьох інших вірних-страдників, ми усвідомлюємо, що новітнє відродження УАПЦ було невипадковим, що наша Церква двадцять років тому відродилася не через послаблення контролю у релігійній сфері з боку імперського режиму. Ми бачимо, що новітнє відродження УАПЦ було вистраждане тисячами нових мучеників, вимолене тисячами священиків і мільйонами вірних, яких Господь прийняв до Свого Царства.

10. Уцерковлення сучасної української культури

Приклад Арсена Річинського свідчить про плідні результати діалогу та співпраці Церкви з українською інтелігенцією. Новітнє відродження УАПЦ взагалі багато чим завдячує інтелігенції, адже саме у такому київському середовищі було створено «Комітет відродження УАПЦ», члени якого наповнювали перші храми нашої Церкви.

Відомо, що європейцеві важко пояснити, який сенс ми вкладаємо в слово «інтелігенція». Тих, кого ми зараховуємо до цього романтичного «ордену» в Україні або Росії, на Заході називають простіше — «інтелектуалами». Священики УАПЦ, у чиїх парафіях гуртується інтелігенція, можуть засвідчити: подібно до кожної людської спільноти, інтелігенція має свої чесноти і вади. Як свого часу зазначив відомий російський філософ М. Бєрдяєв, інтелігенція не живе теперішнім, вона живе в майбутньому, а іноді й у минулому. Вона легко захоплюється новими ідеями, але не завжди схильна до щоденної системної роботи. Її представники нерідко відчувають свою самодостатність у Церкві та прагнуть вчити «нових», запозичених із книг, «ідеалів» своїх ближніх (і передусім кліриків). Зрештою, вирізняючись тонкою будовою психіки, інтелігентні люди нерідко вимагають до себе пильної уваги, а це, своєю чергою, не дозволяє священикові вчасно приділити належний час іншим парафіянам.

Але, незважаючи на ці уявні та реальні вади, діалог Церкви та вітчизняної інтелігенції не лише корисний, а й необхідний. Уцерковленій людині притаманні життєвий реалізм, бажання звільнитися від власних ілюзорних поглядів та побачити світ, інших людей, проблеми суспільства такими, якими вони є насправді. Тому мрійництво та зайвий романтизм інтелігенції благодатно долаються уцерковленням. Недоліки зникають. А прагнення «змінити світ», розчулити його красою, надихнути культуру новим життям — залишається… Уцерковлений

вітчизняний інтелігент не перетворюється на іронічного західного інтелектуала. Він залишається вірним головній ідеї свого романтичного «ордену», а саме — ідеї пошуку сенсу та повноти життя.

І це робить національну інтелігенцію бажаним партнером священства у справі християнізації культури. Поки залежний від суспільної думки західний інтелектуал іронізує щодо масштабності завдання, яке ставить перед собою Церква, просякнута романтичним духом національна інтелігенція сприймає виклик часу та спільно зі священством готується до жертовної праці. Таким чином, уцерковлюючи інтелігенцію, священик, з одного боку, допомагає їй позбутися деяких властивих цій соціальній групі вад, а з другого — готує собі співробітника для реалізації одного з найбільших завдань нашого покоління — християнізації сучасної культури.

Сучасний християнин не має права замкнутися в обмеженому просторі «субкультури благочестя». Церква ніколи не претендувала на «частину», вона прагнула «всього», прагнула повноти. Церква прагнула навернути цілу Римську імперію. Прагнула залучити до Бога не лише окремий народ, а й цілий універсум. Тому сьогодні ми не повинні замикатися у межах «православної» або національної культури. Християнізація української культури відбудеться лише тоді, коли перед нами реально постане надзавдання: християнізувати сучасну європейську культуру та повернути історичній Європі її серце — живу християнську віру.

Підсумок

Превелебні отці! ХХ століття було найтрагічнішою добою для Української Церкви. Спираючись на російську месіанську ідею, безбожний більшовицький режим намагався фізично винищити як церковний рух за незалежність, так і самі церковні структури в Україні. Було знищено мільйони вірних, тисячі єпископів та пресвітерів.

Сучасна Українська Автокефальна Православна Церква — наступниця давньої Київської Митрополії та мільйонів українських страдників, що полягли за віру Христову в ХХ столітті. Будьмо ж гідні свого покликання та нашої величної історії. Будьмо вдячні Господеві, Який обдарував нас унікальною можливістю належати до Його істинної Церкви, усвідомимо всю відповідальність, яку на нас покладено, і не втрачатимемо благодаті Божої через нашу байдужість або відсутність завзяття й запалу. Залишімо суперечку та критику інших та звернімося до джерел православ'я: досвіду святих, догматичного та канонічного передання Церкви, її традиції аскези та молитви, церковного досвіду новомучеників та сповідників віри ХХ століття. Зробімо все, що від нас залежить, аби вийти з канонічної ізоляції та увійти до співпричастя зі вселенським православ'ям.

Нехай ваша жертовна праця наблизить вас до Христа Спасителя та мільйонів святих і мучеників нашої Церкви. Пам'ятаймо, що ми йдемо шляхом, який заповідали нам засновники, святі

та очільники Української Церкви — святий апостол Андрій Первозванний, святителі Іларіон Київський, Петро Могила та вікопомні київські патріархи Слуги Божі Мстислав, Димитрій та Володимир.

Благословення Господнє на вас, Його благодаттю, щедротами та чоловіколюбством завжди нині і повсякчас і на віки вічні. Амінь.

+ МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

Київ, серпень 2009 р. Б.

МИТРОПОЛИТ ВАСИЛЬ ЛИПКІВСЬКИЙ

ТА ЙОГО ПОСЛАННЯ СУЧАСНОМУ УКРАЇНСТВУ

Митрополит Василь Липківський — постать, масштаб і значення якої для історії Української Церкви досі належним чином не усвідомлені. Симпатики російської церковності вважали його «руйнівником церковної єдності». Католицькі науковці, котрі вбачали в автокефальній Церкві конфесійного конкурента уніатської, оголошували Василя Липківського мало не «реформатором» і «церковним революціонером». Утім, хоч як це парадоксально, за весь період третього відродження Української Автокефальної Православної Церкви в Україні досі не з'явилося ґрунтовної праці, яка могла б запропонувати неупереджений науковий аналіз його поглядів та діяльності.

В українському православному богослов'ї сьогодні постать і спадщина Митрополита Василя, на жаль, розглядаються у суто ідеологічному аспекті. Для противників автокефалії постать Митрополита Василя є насамперед доказом того, що рух за помісний статус Української Церкви має начебто виразний «протестантський» («пресвітеріанський») характер.

Що ж до прихильників помісності і, зокрема, богословів Київського Патріархату, то для них Василь Липківський — це символ, тобто постать, яку можна ефективно використовувати у конфесійному протистоянні, але не варто систематично вивчати.

Таким чином, Митрополит Василь Липківський, його релігійна харизма та візія майбутнього Української Церкви стають заручниками сучасних ідеологічних та канонічних суперечок. Історична роль особи затуляє в ній особистість із її унікальним релігійним даром. Життя схематизується, підганяється під те чи інше ідеологічне лекало, а численна та різноманітна богословська спадщина зводиться до так званих «київських канонів» 1921 р., довкола яких уже протягом десятиліття панують дискусії.

«Канонічною» чи «неканонічною» є УАПЦ формації Митрополита Василя Липківського? Хоча це питання не є актуальним для сучасного автокефального руху в Україні[1], воно досі ніби саме собою виникає за будь-якої згадки про першого Митрополита УАПЦ. Однак, згадуючи про його канонічну спадщину, ми забуваємо, що й ідеологію, і церковну практику УАПЦ того часу не можна розглядати поза історичним контекстом, не беручи до уваги, що бажання модернізації Церкви охопило тоді не лише автокефальний рух в Україні, а й православне середовище загалом.

[1] Адже сучасна УАПЦ в аспекті канонічного життя є спадкоємницею УАПЦ другої формації, яка здобула свій єпископат від Польської Православної Церкви 1942 р.

Це був дивний час, коли православні у багатьох країнах світу сподівалися, що після закінчення «костянтинівської доби» (одержавлення Церкви) настане нова, благодатна доба «церковного оновлення». Світ перебував напередодні величезної духовної смути. Вже було побудовано більшовицьку державу та її каральні механізми. Вже було відчутно присутність іншої духовної хвороби в іншій частині Європи — нацизму, «25 пунктів» якого було на той час проголошено Гітлером. І у переддень глобальної історичної катастрофи церковна свідомість відчувала: сучасна людина задихається, їй потрібне радикальне духовне оновлення, новий, більш ефективний та сучасний спосіб донесення благої звістки.

УАПЦ Митрополита Василя Липківського була не єдиною церковною структурою, яка у той буремний історичний час вирішила здійснити проект «церковного оновлення» самостійно — не чекаючи на всеправославний Собор[2]. Уся Церква того часу, здавалося, жила в очікуванні масштабних змін. Впала «православна» Російська імперія. У серпні 1917 р. (уперше з кінця XVII ст.) зібрався Помісний Собор «Православної російської церкви», який не лише обрав патріарха, а й окреслив програму поступових та обережних реформ. У січні 1920 р. Місцеблюститель патріаршого престолу Константинополя митрополит Дорофій оприлюднює пастирське послання «До Христових Церков усього світу», де заявляє,

[2] В очікуванні якого, між іншим, вона жила, про що свідчать деякі документи Собору 1921 р.

що прагне зближення «християнських Церков» (навіть незважаючи на віросповідні відмінності, що існують між ними).

Двадцяті роки були часом революційних змін, коли багатьом здавалося, що доба «старого» остаточно минула. Якою буде Православна Церква після падіння Російської імперії, що століттями була нібито «зовнішнім тілом» православ'я? Остаточної відповіді на це питання не знав ніхто. Проте за інерцією велика частина православного кліру намагалася, так би мовити, підлаштуватися під нові історичні обставини. Для одних це був компроміс, який дозволяв зберегти життя. Для інших — предмет наївної віри, що нова комуністична влада допоможе втілити в церковному житті давній християнський принцип прозорого братського життя. Треті, і таких серед діячів УАПЦ було чимало, сподівалися, що новий режим якимось чином інтегрує українську культуру, стихійно українізується, зрештою, просто надасть можливість для культурного та релігійного самовиявлення українства в межах нової державності.

Читаючи документи Собору УАПЦ 1921 р., важко не помітити, що вони писалися у революційну добу, коли шокована історичними зламами свідомість дозволяла собі досить сміливі візії на тему «дефеодалізації» Церкви. Створення УАПЦ було надсміливим проектом. З одного боку, це була спроба відродити церковне життя на засадах давнього християнства та традицій національної культури, але з другого — спроба виробити церковний устрій, що був би

вільним від «історичного минулого» православ'я (тобто подолати у Церкві панування «монархічного єпископату» та відродити давню «соборність»)[3].

Наскільки вдалим був цей проект? Як засвідчила історія, головна ідея Собору 1921 р. — автокефалія Української Православної Церкви — виявилася вельми плідною, бо історичний імпульс до створення Помісної Церкви згодом було відроджено у формі УАПЦ другої та третьої формацій. Утім за першої історичної нагоди набути «традиційний» єпископат автокефальний рух забув про канонічні новації Собору 1921 р. І це було зроблено не лише «на догоду» світовому православ'ю, аби «полегшити визнання автокефальної Української Церкви в майбутньому» (як вважають деякі історики). Відмова від «київських канонів» була ще й результатом аналізу трагічної історії УАПЦ, яка під надзвичайно жорстким тиском влади була змушена спочатку усунути від церковного керівництва Митрополита Василя Липківського (жовтень 1927 р.), а згодом і «самоліквідуватися» (січень 1930 р.).

Утім, розглядаючи діяльність УАПЦ та її першого Митрополита, не можна штучно перебільшувати бажання діячів того часу «реформувати» Церкву. Відхід від старої канонічної практики часто пояснювався ситуативно — тобто не «реформаторською» ідеологією, а бажанням втілити український церковний проект у несприятливий для цього час. Крім того,

[3] Або «соборносправність» за термінологією УАПЦ.

відхід від чіткого додержання канонів і самих засад канонічного права у той час був характерним не лише для УАПЦ, а й для «офіційної» (визнаної вселенським православ'ям) Російської Церкви, яка 1927 р. здобула легальний статус у державі в обмін на моральний[4] та канонічний[5] компроміси.

«Це робилося з огляду на історичні обставини», — виправдовують сьогодні патріарха Сергія (Страгородського) російські каноністи. Але ж саме історичними обставинами пояснювали апологети Собору 1921 р. і здійснення нетрадиційної хіротонії над Митрополитом Василем та Нестором Шараївським[6]. «Це порушення всіх можливих канонів і апостольського спадкоємства», — виголошують «вирок» благодатності УАПЦ каноністи РПЦ. Однак забувають про власну церковну історію, зокрема про те, яким саме чином було висвячено першого Московського Патріарха святителя Іова (бл. 1525–1607). Варто принагідно згадати і практику Православної Церкви Александрії, де довго існував звичай поставляти нових єпископів руками дванадцяти священиків. Церковний історик Сульпіцій Север (363–429) в одній зі своїх праць зазначає, що в Александрії

[4] Послання патріарха Сергія від 27 липня 1927 р.

[5] Зокрема глава та Синод Церкви були фактично нав'язані Церкві державою.

[6] Після висвяти яких УАПЦ вже не практикувала «александрійський чин» поставлення єпископату, повернувшись до традиційного способу хіротонії (який визначено у 1-му Правилі Святих Апостолів).

колись єпископа рукополагали пресвітери, і тільки в «останні часи» було запроваджено звичний чин єпископської хіротонії. Лавсаїк розповідає нам, як єретики судили перед старцем Пименом єпископа Александрії за те, що він дістав свячення від пресвітерів, а старець на те промовчав. Поставлення александрійських патріархів руками дванадцяти пресвітерів аж до часів Александра Александрійського засвідчує також патріарх Євтихій (X ст.). Преподобний Касіян Римлянин (VI ст.) записав, що пресвітер Пафнутій висвятив у пустелі ченця Даниїла спочатку на диякона, а потім — і на пресвітера[7].

Утім, як зазначає історик, усупереч канонічній традиції над святителем Іовом тричі (!) здійснювали архієрейську хіротонію. Вперше — під час поставлення на Коломенську кафедру, згодом — під час поставлення в Московські митрополити, і, нарешті, втретє — під час возведення на Патріаршество[8]. Однак, по-перше, православне канонічне передання взагалі не знає чину «хіротонії у Патріархи». Це — цілковитий канонічний модернізм, що засвідчує бажання російської влади та церкви того часу запровадити у Православній Церкві четвертий ієрархічний сан — патріарший[9]. (А, можливо, й узагалі

[7] Річинський А. Свята Софія Київська // Проблеми української релігійної свідомості. — Тернопіль: Терно-граф, 2009. — С. 12–50.

[8] Петрушко В. Установление патриаршества в Русской Церкви. Святой патриарх Иов. http://pravoslavie.ru/arhiv/5231.htm

[9] Як пише відомий російський церковний історик Б. Успенський, «с учреждением патриаршества в России была

створити канонічні передумови для появи в Москві «православного» папи).

По-друге, канонічне право Церкви чітко зазначає, що особа, стосовно якої було здійснено повторну хіротонію, має бути вивержена з кліру[10]. Тут ми має-

---

принята особая хиротония патриарха; это специфически русский обычай, которого нет ни в одной другой православной церкви. Эта традиция восходит, по-видимому, к поставленню митрополита Ионы, которое, как известно, произошло без санкции Константинополя, и фактически положила начало автокефалии русской церкви. Поставление Ионы было делом отнюдь не бесспорным с канонической точки зрения. Поскольку Иона — вопреки принятой практике — был поставлен не патриархом, а епископами. Впоследствии Максим Грек заявлял, что «непотребно есть поставлятися митрополиту на Руси своими епископы» и отказывался на этом основании признавать автокефалию русской церкви». І згодом: на Руси «вопреки каноническим правилам митрополиты назначали себе преемника. По словам Никона, патриарх Иов был рукоположен трижды; он указывает далее, что дважды были рукоположены патриархи Гермоген, Филарет и Иоасаф, и если считать, что поставление в патриархи недействительно, то следовало бы отрешить от сана всех архиереев, которых они посвятили, то есть практически всю русскую церковь». Див.: Успенский Б. А. Царь и патриарх: харизма власти в России (Византийская модель и ее русское переосмысление). — М.: Языки русской культуры, 1998. — Т. 1. — С. 185–204.

[10] Правило 68 святих апостолів: «Аще кто епископ, или пресвитер, или диакон, приемлет от кого-либо второе рукоположение: да будет извержен от священного чина, и он, и рукоположеный; разве аще достоверно известно будет, что от еретиков имеет рукоположение. Ибо крещеным, или рукоположенным от таковых, ни верными, ни служителями

мо яскравий приклад подвійних канонічних стандартів, коли те, що дозволено Російській Церкві (тобто грубе порушення канонів на догоду політичним потребам), вважається «смертним гріхом», що призводить до повної втрати благодаті, для іншої Церкви.

церкви быти не возможно». Як зазначає єпископ Никодим (Мілош), «в этом правиле выражается основной принцип канонического права о рукоположении, а именно, что совершенное однажды правильно рукоположение не может более никогда повторяться. Когда рукоположение (хиротония) бывает правильным, и кому надлежит совершать по правилам такое правильное рукоположение, мы видели из толкования 1-го и 2-го Ап. Правил. Изъясняя это правило, Зонара указывает, какие причины, по его предположению, могли бы заставить некоторых искать второго рукоположения после первого, правильно совершенного. Такими причинами могли быть следующие: предположение, что лицо, свершившее первое рукоположение, имеет какие-либо недостатки; особенная вера в какого-нибудь епископа и надежда, что рукоположение, возобновленное таким епископом, освятит и низведет большую благодать Святого Духа; или желание вернуть себе вторым рукоположением священство, от которого раньше отказался, или какие-либо другие причины. Но каковы бы ни были эти причины, прибавляет Вальсамон в толковании этого правила, каждый, дважды рукоположенный в одну и ту же священную степень, должен быть немедленно извержен, и не только он, но и тот епископ, который, зная о первом рукоположении, совершил его вторично. Следовательно, безусловно воспрещено повторять над кем-либо рукоположение в одну и ту же иерархическую степень, если первое рукоположение было правильным». Див.: Епископ Никодим (Милош). Правила Святой Православной Церкви с толкованиями. — Свято-Троицкая Православная Миссия, 2004. — Ч. 1.

Не є коректним і розглядати церковну ідеологію Митрополита Василя Липківського без урахування історичного контексту. Так, аналіз «київських канонів», деяких творів та самої практики УАПЦ дійсно свідчить про те, що на Липківського та інших діячів автокефального руху справила суттєвий вплив як ідеологія Володимира Чехівського (1876–1937), так і безпосередньо протестантський (пресвітеріанський) богословський дискурс. Однак в історії Православної Церкви випадок Митрополита Василя Липківського не є унікальним. Звинувачення у «кальвінізмі» лунали на адресу Константинопольського Патріарха Кирила Лукаріса, автора виданого 1629 р. у Женеві «Східного сповідання християнської віри»[11]. А звинувачення у «таємному католицтві та «модернізмі» лунають сьогодні й на адресу таких впливових та авторитетних у своїх Помісних Церквах ієрархів минулого століття, як вселенський Патріарх Афінагор (1886–1972) та митрополит Никодим (Ротов) (1929–1978), вплив яких на сучасне православ'я певною мірою можна вважати «революційним».

Страдницька смерть Митрополита Василя — Божий знак, що свідчить про те, що Господь не судить Своїх рабів за формальними критеріями «канонічності» та «православності» (що тлумачаться як зовнішнє слідування літері «християнського

[11] Патріарха та його твір піддав анафемі Константинопольський Собор 1638 р. і намагався реабілітувати Єрусалимський Собор 1672 р., що спеціально розглянув його справу.

закону»). Звісно, той факт, що автокефальний рух в Україні (та його більшість в еміграції) відмовився від «київських канонів», свідчить про те, що останні мали ситуативний характер, а, можливо, і дійсно порушили в Церкві дорогоцінну рівновагу між вірністю традиції та пророчим духом оновлення. Однак страдницька смерть — той факт, що Господь благословив Митрополиту Василю пролити свою кров за вірність Церкві та Україні — засвідчує, що і його самого, і створену за його участю УАПЦ не можна штучно вписати в розроблену російськими пропагандистами парадигму «українського варіанта обновленства».

І якщо неупереджений порівняльний аналіз ідеології УАПЦ та інших церковних формацій тих років в Україні та Росії — завдання майбутнього дослідника-богослова, то введену до наукового дискурсу російськими авторами ідею щодо УАПЦ як «знаряддя» ОГПУ для знищення російської «тихонівської Церкви» — сьогодні вже документально спростовано. Адже, як свідчать документи ГПУ, станом на 1926 р. радянська таємна поліція констатувала, що їй вдається «керувати» основними конфесіями, за винятком УАПЦ[12].

[12] Див., наприклад, статтю доктора історичних наук Димитрія Вєдєнєєва «Самый лучший» борец с Церковью в Украине», присвячену біографії головного українського спеціаліста з релігії того часу, співробітника ГПУ Сергія Каріна-Даниленка. Погляд на УАПЦ у Д. Вєдєнєєва традиційно російський. Як він вважає, УАПЦ була «проявом єресі філетеїзму». Утім, аналізуючи історичні

Та й чи можливо з моральної точки зору звинувачувати в «обновленській» співпраці з владою Церкву, яку було фізично винищено богоборницьким режимом? Адже, як зазначає упереджений до УАПЦ Вєдєнєєв, за деякими даними, загалом жертвами репресій з боку більшовицької держави стали 34 єпископи і до 3000 служителів УАПЦ.

Ким є Василь Липківський для сучасної православної України? «Втікачем» з Російської Церкви і «канонічним бунтівником»? «Апостолом українського релігійно-національного відродження», за висловом академіка Агатангела Кримського? Страдником віри, який у своїх церковних візіях мав необережність випередити час церковного оновлення? Чи однією з найтрагічніших постатей української церковної історії — ієрархом, якого було не лише вбито ворогами його Церкви, а й зраджено спільниками у справі її відродження?

Будь-яка відповідь на ці питання має ґрунтуватися не на ідеологічних симпатіях, а на вивченні спадщини Митрополита Василя, зокрема його

документи, Вєдєнєєв чітко визнає, що ГПУ так і не змогло зробити УАПЦ знаряддям своєї політики. Як зазначає автор, станом на 1926 р. ГПУ констатувала, що їй вдається «керувати» основними конфесіями, за винятком УАПЦ (де агентура лише інформує її про нелегальні заходи), тоді як в інших релігійних течіях верхівка «не лише виконує зазначені функції, а й здійснює за нашою вказівкою церковну політику». http://orthodoxy.org.ua/content/samyi-luclishii-borets-s-tserkovyu-v-ukraine-chast-2–32019

спогадів та гомілетичного спадку, який ми сьогодні пропонуємо благочестивій увазі наших читачів. Що ж до сучасної УАПЦ, то для нас сьогодні найактуальнішим питанням залишається патріотична церковна позиція Митрополита Василя, який страдницькою смертю утвердив своє бачення майбутнього Української Церкви — її помісність та укоріненість в українську традицію та культуру.

Головне послання Василя Липківського до сучасного українства — не боятися. «Чого злякалися, — звертався Митрополит Василь до учасників другого всеукраїнського церковного собору, куди він прибув просто з камери Харківської в'язниці — Чого перестрашились? Чи не знали раніше, куди й для чого йдете? Не бійтесь, хто служить Богові й любить свого брата! Не бійтесь, хто щиро хоче спасти свою душу! Не бійтесь і відганяйте сумнів! Коли наша справа правдива й угодна Богові, ніхто нас не переможе!»

Наші страдники пройшли крізь горнило страждань: їх переслідували, ув'язнювали, катували, вбивали. Їх позбавляли свободи та життя лише за те, що вони щиросердно любили свою Україну та свій народ і хотіли відродити для нього незалежну від Москви Православну Церкву. Ми не знаємо імен кожного з них, але вони відомі Богові. Наш обов'язок сьогодні — зберігати історичну пам'ять про цих святих людей та їх подвиг, наслідувати їх мужність, згадувати їх у своїх молитвах.

УКРАЇНА ПЕРЕД ВИКЛИКОМ РОЗДІЛЕННЯ

У ПОШУКАХ СОБОРНИЦЬКОЇ ІДЕЇ[1]

Чимало з нас пояснюють власні невдачі діями уявних або цілком реальних «ворогів». Насправді головним ворогом людини є вона сама — її слабка воля, страхи, невміння знайти та розкрити власні таланти. Те саме стосується і життя народів. Зрозуміло, що вони не живуть в ідеальній ситуації та зустрічаються на своєму шляху не лише з добрими сусідами, а й із конкурентами або ж із недоброзичливцями. Втім головною проблемою народу нерідко є він сам — його гріх, непослух Божій волі та втрата внутрішньої єдності.

В чому полягає головна історична проблема сучасної України? Серед інших варіантів відповіді я хотів би відзначити відсутність національної солідарності, брак єдності, внутрішні суперечки. Як і решта народів, ми маємо занадто мало друзів і забагато конкурентів. Утім головним ворогом сучасного українця виявилися не «зажерливі сусіди», а вади менталітету: безмежний індивідуалізм, слабка воля та слабкодухість, а головне — брак

[1] З особистого архіву Блаженнішого Митрополита Мефодія (2011 р., відредаговано 2013 р.)

внутрішньої єдності нації, що призвів до антагонізму сходу та заходу.

Україна має історичне серце — давній Київ, та існує декілька полюсів тяжіння, серед яких можна виокремити сучасні Львів та Донецьк. Це — нормальне становище. Адже ми теж бачимо двома очима, користуємося двома руками та ногами, чуємо за допомогою двох вух. Утім це «подвоєння» не ускладнює, а навпаки, полегшує життя та діяльність людини. Адже людське тіло підпорядковується єдиній волі, а єдина воля — єдиній свідомості, єдиному серцю (котре у християнській традиції сприймається як осереддя буття людини та обитель Святого Духа).

Напруга, конкуренція — все це нормально. А ненормальним є лише стан, коли праве око або рука сваряться з лівими. Впродовж останніх двадцяти років ми живемо в умовах певного психологічного, культурного та політичного розділення. Схід і захід. Ліві та праві. Прихильники й противники Першого та Третього Римів. Дехто вважає, що Україна розколота за цивілізаційною ознакою, що в межах унітарної держави нині об'єднано принаймні два несполучних культурно-політичних центри: Львів та Донецьк (до яких за цією ж логікою можна легко долучити й культурно та політично виокремлений від решти України Крим).

Однак, на нашу думку, говорити про цивілізаційний розкол — невиправдано. Україна розділена. Але не розколота остаточно. Ми стоїмо

перед викликами розділення. Але фатального, остаточного розділення сходу та заходу або України та Криму, дякувати Богу, не сталося.

Україна стоїть перед викликом розділення, а отже — потребує загальнонаціональної об'єднавчої ідеології. Нам потрібна не партійна ідеологія, а ідеологія всеукраїнська, соборницька. Ідея, яка об'єднає всіх. Від найбагатших до найбідніших. Вона об'єднає Львів і Донецьк, Тернопіль і Луганськ, Київ і Крим. І ця ідея, з одного боку, має бути історично легітимною, а з другого — цілковито близькою та зрозумілою народові. Сучасній Україні потрібна не лише спільна пам'ять і символи, а й спільний проект — проект «Україна», що здатний об'єднати всіх її громадян незалежно від етнічного походження, соціального стану чи віросповідання.

Президент Віктор Ющенко наполягав на тому, щоб Україна пригадала патріотичні вчинки гетьмана Мазепи та його історичних послідовників — Симона Петлюри та лідера революційної ОУН Степана Бандери. Втім, незважаючи на всі зусилля третього Президента України, і на початку, і наприкінці його каденції ці постаті були героями та символами Західної України, користувалися певною популярністю в Центральній Україні й зовсім не сприймалися у Криму та на сході.

Ющенко пропонував зробити «іконою нації» Степана Бандеру, а його політичні опоненти пропонували «канонізувати» Богдана Хмельницького,

який, згідно з їхньою версією, «навічно об'єднав два братні слов'янські народи». А постаті, які могли б реально об'єднати схід та захід, наприклад, святий рівноапостольний князь Володимир Великий або його син — благовірний князь Ярослав Мудрий, — залишалися в тіні, нібито їх ушанування спричинене не актуальністю їх історичної справи та живою любов'ю, а дипломатичною необхідністю. Не варто забувати ще й давній, княжий період в історії України.

Серед українців заходу є такий стереотип: справжня Україна — це Галичина. Це — абсолютно невиправдана ідеологія. Галичина — це лише один із полюсів культурної напруги, лише одна з моделей українськості. Втім, взята сама по собі, у розриві з Києвом, його соборницькою ідеєю і традицією, Галичина набуває ознак провінційності, поривае свій зв'язок із тисячолітньою візантійською спадщиною, втрачає духовну та культурну унікальність серед інших країн Східної Європи.

Аналогічні стереотипи панують і на сході, де також присутня власна «сепаратистська» культурницька та політична тенденція. Однак якщо Галичина без Києва тяжіє залишитися «провінцією Польщі», то Донбас без Києва — це «далека», позбавлена культурних перспектив «провінція Росії».

Майбутнє України — у подоланні цих двох сепаратизмів. Але для того, щоби це сталося, обом командам потрібно припинити намагання зробити з Києва політичну колонію Галичини чи Донбасу

та спробувати знайти у вічному Києві цінності та традиції, здатні об'єднати країну довкола її автентичної, не переробленої «під себе» тією або іншою командою історії.

Війна символів сходу та заходу призвела до того, що ми забули про постаті, належна увага до яких сьогодні могла б допомогти об'єднати країну. І це стосується не лише державних та релігійних діячів княжої України, а й діячів минулого століття. Зокрема вихідців зі Східної України, зі світу російської культури, які поклали життя на вівтар української ідеї та державності. Наприклад, гетьмана Павла Скоропадського, який увійшов до українського світу з російської культури, але став саме українським державним діячем.

Наша історіософія звикла применшувати державницькі досягнення Скоропадського. Та це несправедливо. Зрозуміло, що гетьман був заручником певних історичних обставин, які не сприяли розбудові української державності. Втім, у той час як «стовідсоткові українці» сварилися, хто з них «стовідсотковіший» і має очолити національний пантеон, «проросійський» Скоропадський робив конкретні українські справи. Видавав мільйонними накладами україномовні підручники. Заснував в Україні цілу мережу наукових, освітніх і культурних установ — Українську Академію Наук, два державних українських університети, 150 українських гімназій, Національну галерею мистецтв, Національний історичний музей, Національну бібліотеку тощо.

Спитайте пересічного «патріота», хто такий Скоропадський. І почуєте: «російський монархіст», «опонент Петлюри», «ворог української ідеї». Але тим, хто орієнтується на ідеологію революційної ОУН та критикує гетьмана Скоропадського, варто пам'ятати, що саме завдяки його зусиллям були звільнені з німецьких концтаборів лідери цієї організації Степан Бандера, Андрій Мельник, Ярослав Стецько.

Скоропадський є прикладом органічної — повільної, але справжньої та конструктивної — «українізації» східняка, входження до українського контексту представника зросійщеної Східної України. І цей приклад дуже актуальний сьогодні, коли велика частина українського суспільства тією чи іншою мірою асоціює себе з російською культурою.

Ми маємо навчитися оцінювати державних діячів не за ідеологічними кліше, а за конкретними справами. Доба романтизму минула. Перед сучасною Україною стоїть надважке завдання — подолати економічну кризу та стати одним із провідних економічних та політичних гравців у Європі. Український проект — повернути українцеві почуття власної гідності. А гідність — це не лише національна пам'ять і національні традиції. Національна гідність — це ще й гідне, заможне життя, коли для того, щоб заробити на «хліб насущний», людині не треба принижуватися, гарувати, як рабові. В Римській імперії лише 20% населення були римськими громадянами. В Україні громадянами є майже всі. Та чи можемо ми сказати, що бодай 20% наших співгромадян

живуть сьогодні гідно, десь так, як жили громадяни Римської імперії? На жаль, жити гідно сьогодні доступно лише дуже заможній людині.

Що ж робити? Чи варто забрати майно та кошти у «дуже багатих» та віддати їх «дуже бідним»? Історичний досвід свідчить, що радикальні та примусові перерозподіли не створюють суспільства «однаково багатих», а збільшують кількість «однаково бідних». Вихід у іншому. Багаті мають змінити ставлення до країни, в якій живуть. Припинити бачити в країні, включно з її народом, — «ресурс». Я не бачу нічого кримінального в тому, що діти наших багатіїв навчаються у Британії, а самі вони лікуються в Німеччині та відпочивають в Італії. Набагато гірше те, що їхні капітали збагачують банківську систему Кіпру та Швейцарії. Зрозуміло, що тримати кошти в Україні — це ризик. Але дивитися на власну країну винятково як на ресурс — це також ризик, бо одного дня цей живий «ресурс» може піти на багатих із вилами. В історії України вже неодноразово ставалися бунти. Криваві. Нещадні. Руйнівні. Це певною мірою відповідає українській вдачі, ментальності. Українці — дуже поміркований і довготерпеливий народ. Але зворотним боком цієї вічної поміркованості української душі є нестримність і затятість у гніві.

Одним із головних завдань сучасної політичної еліти України або Росії є убезпечення народів цих країн від деструктивного сценарію. Однак це завдання вигідне не лише елітам. Голодний бунт

і насильство не потрібні нікому, бо можуть відкинути країну не на декілька, а на десятки років назад.

Приватизація майна в колишніх радянських республіках після розпаду СРСР не відбувалася справедливо або цілком законно. Та це була плата народів СРСР за мирний, без пролиття крові демонтаж радянської імперії. І народи СРСР досі мовчазно погоджуються з кричущою несправедливістю приватизації, розуміючи, що варто лише поставити питання про перерозподіл не цілком законно набутої власності — і пострадянський простір може вмить вибухнути революціями, міжетнічними та міждержавними конфліктами.

Утім якщо вітчизняна олігархія та економічні еліти найближчим часом не отямляться та не переглянуть своєї колоніальної політики стосовно власного народу, то конфліктний сценарій розвитку України може стати безальтернативним. Економічна еліта України має зрозуміти: ситуацію не можуть урятувати розмови про «соціальну відповідальність бізнесу» або фахово відрекламовані, але спорадичні акції «гуманітарної допомоги». Потрібно подолати глибоке та радикальне відчуження, яке реально існує сьогодні між більшістю населення та економічною елітою. А це можливо не через ту чи іншу систему підкупу виборців або стримання гніву, а лише через спільний національний проект, що реально об'єднає громадян сходу та заходу в єдину українську політичну націю. Народ має пересвідчитися, що, незважаючи на соціальну нерівність,

економічна та політична еліти України — це люди, які живуть разом із ним в одній країні, захищають його інтереси та вболівають за його майбутнє.

У багатьох азіатських країнах сучасного світу економічна еліта побудувала в центрах столиць цілі європейські квартали, прогулюючись якими, можна впасти в оману, що ви — у заможній Європі. Однак це лише ілюзія. І рано чи пізно мешканці цих елітних, цілком відокремлених від решти країни кварталів змушені зустрічатися з голодним та злим натовпом. З людьми, які ненавидять їх не лише через те, що вони багаті, а й тому, що їхнє багатство не працює на спільне благо держави, що це багатство — абсолютно егоїстичне, самозакохане, сліпе до спільного інтересу та страждання бідного.

Сучасний Київ також поділено на квартали багатої меншості та злиденної більшості. Та й сама столиця України нагадує сьогодні своєрідний «квартал багатих» у країні бідних. Однак ані Київ, ані Печерськ та інші центральні його райони не мають права забувати про те, як живе решта українського народу. Багатство завжди викликає почуття заздрощів. Але заздрість іще не провокує революцій. Останні відбуваються не через заздрощі, а через те, що люди переконуються в тому, що країна позбавлена перспективи, що завтра буде гірше, ніж сьогодні. Коли вони відчувають, що еліта зрадила власний народ, остаточно від нього відокремилася, повністю ігнорує його інтереси.

Що ж може зробити сьогодні новітня українська буржуазія, щоб убезпечитися від революції або інших деструктивних сценаріїв? Вона має дати суспільству переконливе свідчення того, що віднині доля багатих і бідних поєднується у спільному національному проекті. Українське суспільство може врятувати не «гуманітарна допомога» багатих бідним, в якій останні неодмінно відчують бажання «відкупитися», а «шлюб» еліти та народу країни — ідеологія національної солідарності, що передбачає спільну працю та спільні вигоди від неї в майбутньому.

Україна — не Росія, вважав Президент Леонід Кучма, якого можна вважати своєрідним батьком сучасної української державності. І з цією тезою важко не погодитися. Але, з другого боку, Україна — це й не «анти-Росія». Вона має власну цінність в очах Божих та історії людства. І тому її не можна розглядати як країну та культуру, що є, так би мовити, «вічною альтернативою» Росії та російській культурі. А отже, визначення української ідеї через її протиставлення російській (наприклад, «на відміну від Росії, Україні властивий демократизм») щонайменше свідчить про властивий підлітковій свідомості таємний «комплекс неповноцінності», коли власна унікальність пізнається через заперечення всіх інших — починаючи від батьків і закінчуючи Богом. Шлях, яким пішло багато українських патріотів і колишній митрополит Філарет на початку 90-х, — це шлях визначення власної ідентичності через протиставлення ідентичності російській.

Утім у сучасному світі така форма ідентичності є неконкурентоспроможною. Адже люди не хочуть жити в «анти-Росії» чи належати до «антиросійської Церкви». Бажання людей набагато менш ідеологізоване. Вони хочуть жити в заможній Україні та належати до Української Церкви, яку люди бажають бачити насамперед Божою та святою, а вже потім — національною.

Україна — це не «не Росія», але й не «анти-Росія». Це — Україна, тобто країна, унікальність котрої ґрунтується не на її несхожості чи схожості з іншою країною, а на тому, що вона з Божої ласки існувала й існує як окремий, самостійний світ, самостійний культурний і політичний проекти. Іван — це не Петро. І не Микола. Але щоб пізнати, хто є Іван, нам не обов'язково вступати в конфлікт з Петром або Миколою. Нам лише варто придивитися до Івана і побачити в ньому унікальний, лише йому властивий спосіб бути людиною. Так само й Україна — це унікальний спосіб існування людства на певній території, у межах певної культури та часу. Природа всіх людей подібна. Але з Божої ласки ця природа існує у безлічі різноманітних національних та індивідуальних виявів. Петро — це не Іван. Але й не ворог Івана. Це — інший унікальний спосіб існування людини. Так само й Україна. Це не Росія. І не її антагоніст. Це — лише Україна, лише відкрита для кожного з нас можливість існувати в такому світі, як Україна, український світ, зроджений з Божої ласки «український проект».

ЗВЕРНЕННЯ, ЗАЯВИ, УХВАЛИ ТА ЛИСТИ

ПІДГОТОВЛЕНІ

БЛАЖЕННІШИМ МИТРОПОЛИТОМ МЕФОДІЄМ

ЗАЯВА

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви щодо питання об'єднання українського православ'я від 16 серпня 2006 р.

Однією з головних заповідей Христа, які Він залишив Своїм учням, була заповідь перебувати у єдності: «Щоб були всі одно (…) як єдине і Ми» (Ін. 17, 21–22). Із сумом визнаємо, що українське православ'я нині розділене на три церковні юрисдикції, які не перебувають у спілкуванні одна з одною, а отже, слова Христа про єдність щодо Нього ще не здійснилися. Заявляємо про готовність жити за словами нашого Божественного Учителя, Який умовою єдності визначив любов, кажучи: «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ін. 13, 35). У цьому дусі євангельських заповідей єпископат УАПЦ схвалює ініціативи з об'єднання українського православ'я, що походять як від окремих ієрархів нашої Церкви, так і від наших співбратів з інших православних юрисдикцій, та засвідчує свою готовність сприяти здійсненню богозаповіданої єдності.

Ми також вітаємо ініціативи громадських і політичних сил країни, які скеровані на консолідацію українського православ'я, хоча й наголошуємо, що цей процес належить до компетенції самої Церкви Христової. Освячений Архієрейський Собор підтримує позицію політичних і державних лідерів країни щодо церковного питання, зафіксовану в «Універсалі національної єдності», яка передбачає шанобливе ставлення до об'єднавчих процесів в українському православ'ї без втручання у них державних структур та політичних сил.

Прагнучи зробити свій внесок до святої справи об'єднання, ми бажаємо уточнити свою позицію з деяких еклезіологічних питань, що стосуються проблематики об'єднання.

1. Одна з головних властивостей Церкви, згідно з Нікео-Цареградським Символом віри — це її єдність. Запорукою церковної єдності є євхаристійне спілкування між окремими Помісними Церквами, які, користуючись правами адміністративної незалежності та самоуправління, через спілкування у Святій Євхаристії зберігають свою єдність, утворюючи єдине Тіло Христове. Канонічна традиція знає різні форми організації церковного самоуправління Помісних Церков, включно з автономією та автокефалією. Ці форми освячені віковою історією Церкви та закріплені у постановах Вселенських та Помісних Соборів. Автокефалія та автономія є формами організації церковного життя з метою

здійснення Церквою Христовою своєї місії й у наш час. Таким чином, автокефалія — це не спосіб відокремлення однієї Помісної Церкви від іншої. Навпаки, вона дозволяє місцевій Церкві здійснювати свою місію у світі, зберігаючи єдність Святої Соборної Апостольської Церкви Христової.

Із цих міркувань свого часу нашими попередниками було проголошено автокефалію Православної Церкви в Україні. Оскільки на початку 90-х років XX ст. в Україні, здебільшого в її західному регіоні, склалася ситуація, що вимагала організації життя православних громад на умовах повної церковної незалежності, нами було відновлено УАПЦ як Церкву Київської традиції, що будує своє життя на засадах автокефалії. Відновлюючи УАПЦ, єпископат керувався необхідністю збереження святого православ'я в нових історичних умовах, зокрема в умовах експансії греко-католицизму на Галичині та національно-культурного відродження в цілій Україні, коли до церковного життя бажали долучитись національно свідомі прошарки українського суспільства. Сприяла створенню УАПЦ і певна криза в УПЦ, яку на той час очолював митрополит Філарет, котрий системно протидіяв проявам української церковної традиції та нищив у Церкві будь-які вияви соборності.

Водночас ми усвідомлюємо, що набуття Помісною Церквою певного канонічного статусу має відбуватися відповідно до канонічної традиції православ'я, при цьому має зберігатися богозаповідана

єдність між Церквами у євхаристійному спілкуванні. На жаль, зберігаючи молитовне спілкування із вселенським православ'ям, УАПЦ наразі не має повноти євхаристійного спілкування. Тому ми прагнемо діалогу з іншими Помісними Православними Церквами та намагаємося домогтися канонічного визнання автокефалії Української Церкви з боку церковної повноти.

З часу свого утворення УАПЦ не переривала молитовного спілкування із вселенським православ'ям. Зокрема, виконуючи вимогу літургійного уставу, Предстоятелі УАПЦ під час звершення Божественної літургії неухильно поминали й поминають імена глав Помісних Православних Церков, включно зі Святішим Патріархом Московським та всієї Русі. Водночас УАПЦ свідомо утримується від спілкування з ієрархами, які з тих чи інших причин відійшли від спілкування з канонічними Помісними Православними Церквами. Це свідчить про те, що ієрархія УАПЦ ніколи не ставила собі за мету створення церковного розколу, а тим паче — створення паралельної до родини Православних Церков неканонічної структури. Про шанобливе ставлення УАПЦ до церковних канонів і християнських норм поведінки свідчить те, що ми утримуємося від практики прийняття до складу нашої Церкви священнослужителів, які намагаються змінити юрисдикцію своєї церковної громади без належної пастирської відповідальності та соборного обговорення, керуючись винятково міркуваннями особистого характеру. Важливим є й те, що УАПЦ засуджує практику силового захоплення

храмів, що використовуються іншими православними юрисдикціями, та прагне уникати конфліктів з ними стосовно розподілу церковного майна.

2. Українська Автокефальна Православна Церква є спадкоємницею Володимирового хрещення та давньої церковної традиції Київської Русі. Ця традиція органічно поєднувала місцевий національний та вселенський вимір церковного буття. УАПЦ прагне поєднати національні особливості, притаманні боголюбному українському народу, та загальнохристиянські цінності. В публічних заявах УАПЦ згадується, що вона є «національною Церквою» українського народу. Втім ми тлумачимо цей термін у світлі засад християнського універсалізму та канонічної традиції православ'я, поєднуючи його з ідеєю Помісної Церкви. Вживаючи його, ми не маємо на увазі «Церкву для етнічних українців», але вживаємо це поняття у сенсі Помісної Церкви України, що об'єднує всіх православних віруючих України незалежно від їхнього етнічного походження. Водночас ми засуджуємо етнофілетизм як хибне уявлення про засади організації життя Помісної Церкви та відкидаємо його як спосіб розбудови церковного життя в Україні.

3. Діалог про зцілення наявних розділень в українському православ'ї має вестися на засадах християнської любові, щирості, взаємоповаги та вірності канонічному переданню православ'я. Ведучи такий діалог, УАПЦ дотримується таких принципів:

- життя Православної Церкви в Україні має будуватися на засадах повної незалежності;
- підтримання євхаристійного спілкування із канонічними Помісними Православними Церквами у світі повинно мати безумовний пріоритет;
- має дотримуватись давній канонічний принцип «одне місто — один єпископ»;
- має зберігатися традиційний для Української Церкви та характерний для УАПЦ досвід соборності;
- має зберігатися багатонаціональний та мультикультурний характер Помісної Православної Церкви в Україні, який би віддзеркалював регіональні мовні, культурні та ментальні особливості православних громад;
- неприпустимою є політизація об'єднавчого процесу та втручання у нього політичних сил;
- до вирішення українського церковного питання доцільно залучити всю повноту канонічного вселенського православ'я.

Сприяти об'єднавчим процесам в українському православ'ї має й участь у діалозі представників інших Помісних Церков, зокрема Константинопольського Патріархату. Наше шанобливе ставлення до цієї давньої Церкви пояснюється унікальним

канонічним положенням Першоієрарха цієї Церкви, який є першим серед рівних серед глав Помісних Православних Церков. Ми також шанобливо пам'ятаємо про те, що велика Константинопольська Церква є Церквою-Матір'ю для Церкви Київської, прямою спадкоємницею якої є УАПЦ. Водночас ми вважаємо, що участь представників Помісних Церков у врегулюванні українського церковного питання можлива лише за умови їх шанобливого ставлення до канонічних інститутів УАПЦ та інших Православних Церков України. У цьому контексті ми закликаємо Помісні Православні Церкви розглядати УАПЦ не як формальну сукупність єпархій та парафій, а як цілісний церковний організм, канонічне управління яким довірено Освяченому Собору архієреїв нашої Церкви та її Предстоятелю.

Упродовж останніх років наша Церква вела переговори з іншими православними юрисдикціями в Україні. Зокрема восени минулого року єпископат УАПЦ вів переговори про об'єднання з главою УПЦ КП патріархом Філаретом та його уповноваженими особами. Як засвідчили ці переговори, глава УПЦ КП виявився не готовим до конструктивного діалогу. Під час переговорів представники УАПЦ засвідчили власне бачення можливості об'єднання з УПЦ КП. Головними засадами такого об'єднання, на нашу думку, мали б бути:

- відмова від практики грубого порушення священних канонів та орієнтація на створення канонічно повноцінної церковної структури;

- добровільність об'єднання з УПЦ КП для єпархій та громад УАПЦ;
- автономний статус УАПЦ у складі об'єднаної Церкви;
- відповідність кандидатури єпископа, який має очолити об'єднану Церкву, низці канонічних вимог.

Перебування на цій посаді особи, позбавленої священного сану та підданої анафемі за створення розколу тією Церквою, в якій прийняла єпископський сан, фактично унеможливлює виконання нею свого головного завдання — служити єдності Церкві — та максимально ускладнює канонічне визнання об'єднаної Церкви з боку повноти православ'я.

Втім у глави УПЦ КП було власне бачення моделі об'єднання, яке залишилося для нього актуальним і сьогодні, а саме: фактичне поглинання УАПЦ очолюваною ним УПЦ КП. Після того як цю модель об'єднання було обговорено в УАПЦ на єпархіальному рівні, стало зрозуміло, що наші парафії не сприймають такого «об'єднання», а переговори — з незалежних від нас причин — зайшли у глухий кут. Особливого драматизму ситуація набула після того, як глава УПЦ КП закликав парафії УАПЦ переходити до УПЦ КП всупереч волі своїх єпископів, цебто грубо порушуючи церковні канони. Цей нешляхетний крок унеможливив продовження переговорів єпископату УАПЦ з УПЦ КП у поточний момент.

Дещо пізніше з ініціативи Предстоятеля УАПЦ Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Мефодія було відновлено переговори нашої Церкви з УПЦ, розпочаті 1995 р. Відбулося перше засідання Змішаної комісії, під час якого сторони обговорили сучасну церковно-конфесійну ситуацію в Україні та висловили своє бачення проблеми об'єднання українського православ'я. Як засвідчило перше засідання відновленої Змішаної комісії, УАПЦ та УПЦ готові до діалогу, що передбачає шанобливе ставлення до канонічного передання Церкви та взаємну повагу. Ми схвалюємо відновлення переговорів з УПЦ та уповноважуємо своїх представників продовжувати їх на благо церковної єдності та остаточного становлення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви. Для ведення цих переговорів Освячений Собор схвалює сформувати спеціальну Комісію при Архієрейському Соборі УАПЦ. Головою Комісії обрати Високопреосвященнішого Андрія, митрополита Галицького.

Водночас Освячений Собор доручає новоствореній Богословсько-Канонічній Комісії УАПЦ провести спеціальне науково-богословське дослідження з метою вироблення різних канонічних моделей об'єднання українського православ'я й остаточного канонічного оформлення Помісної Православної Церкви в Україні та подати результати своєї наукової праці на розгляд Предстоятелю УАПЦ та Комісії з переговорів з УПЦ.

Ми віримо, що за молитвами сонму святих Української землі Господь Чоловіколюбець подасть нашому народові довгоочікувану єдність та зцілить існуючі розділення. Із вдячністю у Господі приймаючи самовіддану, подвижницьку працю священства УАПЦ, закликаємо духовенство і вірних продовжувати підносити свої молитви за об'єднання українського православ'я під омофором єдиного визнаного вселенським православ'ям архіпастиря з канонічними правами глави Помісної Церкви.

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ,
Митрополит Галицький,
керуючий Івано-Франківською єпархією

+ РОМАН,
Митрополит Вінницький і Брацлавський

+ ІОАН,
Архієпископ Херсонеський і Кримський

+ ПЕТРО,
Архієпископ Кафський і Готський

+ МАКАРІЙ,
Архієпископ Львівський

+ ІЛАРІОН,
Єпископ Черкаський і Кіровоградський

м. Київ, 16 серпня 2006 р. Б.

ЗВЕРНЕННЯ

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви до єпископату, духовенства та вірних УПЦ Київського Патріархату від 2 березня 2007 р.

Преосвященні владики, чесні отці,
дорогі брати і сестри!

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви щиро прагне, щоби в Україні якнайшвидше відбулося об'єднання українського православ'я та було остаточно завершено процес створення єдиної Помісної Церкви.

Історія Церкви засвідчує, що набуття автокефалії — це складний канонічно-історичний процес, а її проголошення нерідко призводить до канонічної ізоляції. Ця сумна закономірність справдилася й на долі нашої Святої Церкви, яка проголосила відновлення своєї повної канонічної незалежності п'ятнадцять років тому. УАПЦ проголосила Київський Патріархат та обрала першим українським патріархом достойного цього високого сану ієрарха — митрополита Мстислава (Скрипника). Однак, на жаль, ще за часів цього видатного ієрарха єдність

автокефального руху було втрачено, а УАПЦ зазнала масштабної церковної кризи, пов'язаної з невдалою спробою об'єднати нашу Церкву з часткою УПЦ на чолі з її колишнім Предстоятелем митрополитом Філаретом.

«Православна Українська Церква, — казав Святіший Патріарх Мстислав, — мусить виборювати авторитет. <…> Здискредитовані ієрархи не можуть репрезентувати Україну. Їх не приймуть до собору рівних. А з ними і народу нашого не приймуть. На чільне місце повинні стати незаплямовані, яких міг би прийняти і визнати православний світ». («Наша віра». — 1992. — № 18).

На жаль, ці слова першого українського Патріарха не були почуті церковною громадою. Святішого Патріарха Мстислава було зраджено, почалася тривала криза, результатом якої стала повна канонічна ізоляція створеної за участю владики Філарета Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП) від вселенського православ'я.

Українська Автокефальна Православна Церква не прагне бути суддею владики Філарета, оскільки він ніколи не належав до нашої Церкви. Однак ми прагнемо, щоб автокефальний устрій Української Церкви та патріарший сан її предстоятеля були якнайшвидше визнані повнотою православ'я. Натомість через дії владики Філарета впродовж 1992–2006 рр. ідея автокефалії Української Церкви була дискредитована в очах багатьох українських

православних християн, що помилково ототожнили її з «канонічною анархією» та «розколом». Понад те, завдяки низці канонічних помилок, допущених українським автокефальним рухом, Україна почала асоціюватися з поняттям розколу в багатьох православних ієрархів світу.

Сьогодні настав час виправляти помилки. Час, коли кожен з нас має пожертвувати власними інтересами заради об'єднання українського православ'я. Об'єднану Українську Церкву має очолити нова постать, ієрарх, який має беззаперечний канонічний статус. Предстоятель УАПЦ Блаженніший Митрополит Мефодій неодноразово наголошував, що готовий відмовитися від головування в нашій Церкві, якщо такий крок слугуватиме об'єднанню Церков. На жаль, на аналогічний крок досі не зважився патріарх УПЦ КП Філарет. Натомість саме його постать викликає сьогодні суперечки в Україні та православному світі. Служіння глави Церкви полягає в тому, щоб об'єднувати. Але владика Філарет є сьогодні символом роз'єднання. Адже загальновідомо, що саме його постать блокує нині можливість об'єднання УАПЦ. Тому ми закликаємо патріарха Філарета добровільно піти з посади предстоятеля і цим кроком пришвидшити як об'єднавчі процеси в українському православ'ї, так і визнання автокефалії Української Церкви Помісними Православними Церквами світу. Ми пам'ятаємо позицію щодо владики Філарета Святішого Патріарха Мстислава:

«З Філарета зняли сан, коли він був членом Синоду Руської Православної Церкви. Вселенський Патріарх та інші глави Помісних Церков погодилися з подібним рішенням. Отже, підтримувати Філарета — це йти перш за все проти вселенського православ'я. На яке ж канонічне визнання нашої Церкви можна тоді сподіватися?» (Вісті з України. — 1993. — № 5).

Канонічні санкції супроти патріарха Філарета визнано всіма Помісними Православними Церквами. УАПЦ не може ігнорувати цю позицію православного світу. Тому ми, єпископи УАПЦ, вирішили утриматися від євхаристійного та молитовного спілкування з патріархом Філаретом. Це означає, що ніхто з наших єпископів та кліриків відтепер не братиме участі в богослужіннях, у яких братиме участь глава УПЦ КП. Натомість ми не відмовляємося від спілкування та діалогу з УПЦ КП загалом, оскільки прагнемо всіляко підтримувати об'єднавчі процеси в українському православ'ї.

Це відповідальне рішення для нашої Церкви, оскільки ми прагнемо підтримати кожного церковного діяча, який бореться за повну канонічну незалежність Української Церкви. Однак ми переконані, що наша повага до світового православ'я відкриє для нашої Церкви нові можливості діалогу зі вселенським православ'ям. Ми не виключаємо, що переглянемо це рішення в майбутньому. Проте лише за однієї умови — якщо архієрейський сан Філарета буде визнано світовим православ'ям.

Водночас ми звертаємося до ієрархії та духовенства УПЦ КП з пропозицією переглянути свою концепцію об'єднання (самодостатність УПЦ КП) та внести корективи в нинішній курс церковного будівництва. Як засвідчив канонічний аналіз, проведений Богословсько-канонічною комісією УАПЦ впродовж 1992–2006 рр., з боку УПЦ КП було допущено низку грубих канонічних порушень:

«Свої дії, що становлять небезпеку для канонічного ладу Кафолічної Церкви, глава УПЦ КП Філарет виправдовує тим, що він нібито діє в інтересах розбудови в Україні Помісної Православної Церкви. Водночас аналіз деяких таких дій вказує на те, що вони не лише не сприяли розбудові помісності, а й внесли спокусу та розбрат у життя Православної Церкви в Україні, суттєво зашкодили авторитетові українського православ'я серед Святих Помісних Церков та подовжили час канонічного визнання автокефалії Української Церкви. Не відповідають засадам православної еклезіології й деякі публічні заяви нинішнього глави УПЦ КП.

До дій та заяв, що однозначно суперечать священним канонам і засадам православної еклезіології та жодним чином не можуть бути виправдані інтересами розбудови Помісної Церкви, ми, зокрема, зараховуємо такі:

- поглиблення розколу в братській Болгарській Православній Церкві (участь глави УПЦ КП у неканонічній інтронізації «альтернативного»

Святішому Патріарху Максиму «патріарха» Пимена (4.07.1996));

- початок повного євхаристичного спілкування зі схизматичними групами, що відокремилися від Святих Помісних Церков, зокрема Македонською та Чорногорською Православними Церквами, що не визнаються вселенським православ'ям;
- прийняття до юрисдикції УПЦ КП низки парацерковних схизматичних груп, що відокремилися від Святих Помісних Церков, зокрема прихильників старого стилю;
- публічне проголошення концепції існування всередині Кафолічної Церкви «як мінімум двох самодостатніх груп Православних Церков» (Доповідь Патріарха Київського і всієї Русі-України Філарета на Всеукраїнській науково-практичній конференції головних редакторів засобів масової інформації «Роль засобів масової інформації в підготовці відзначення 2000-ліття Різдва Христового» // Православний вісник. — К., 1998. — Травень-червень. — № 5–6. — С. 18–19). Така концепція грубо суперечить засадам православної еклезіології та містить ознаки єресі, яку умовно можна назвати еклезіологічним докетизмом (своєрідний аналог Church branch theory)».

Преосвященні владики, чесні отці, брати й сестри — вірні УПЦ Київського Патріархату!

Ми ставимося до вас із християнською любов'ю та шануємо вашу відданість ідеї помісності. Однак закликаємо вас зберігати вірність церковному переданню, зокрема священним канонам православ'я. Ми не можемо прирікати Українську Церкву на сотні років канонічної ізоляції. Об'єднання українського православ'я та остаточне становлення Помісної Церкви має відбутися за нашого життя! Тому ми закликаємо єпископат УПЦ КП ретельно вивчити канонічні аспекти життя своєї Церкви та виправити наявні канонічні порушення. Запевняємо вас, що зі свого боку єпископат УАПЦ зробить усе можливе, щоб виправити помилки, які, за Божим попущенням, було вчинено нами. Натхненні братньою любов'ю та бажанням пришвидшити об'єднання наших Церков, ми завершуємо своє звернення до вас словами мудрого українського архіпастиря митрополита Іларіона (Огієнка):

«Віра без прийняття Св. Канонів семи Вселенських Соборів — це протестантство. … Оце найголовніша перешкода до поєднання наших Церков: порушення чистоти Православ'я. Церкви, що бережуть чистоту Святого Православ'я як зіницю свого ока, як душу свою, не можуть єднатися з тими, хто порвали з тією чистотою. Вернімося до многовікової Української Церкви, Церкви св. Володимира, Церкви св. митрополита Іларіона, Церкви Воїнства українських Святих, з Антонія і Феодосія Печерських починаючи, — і тоді Українська Церква негайно стане єдиною» («Слово істини». — IV, ч. 3. — Січень, 1950. — С. 9-10).

З братньою любов'ю у Христі Ісусі

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ,
Митрополит Галицький,
керуючий Івано-Франківською єпархією

+ РОМАН,
Митрополит Вінницький і Брацлавський,
керуючий Вінницькою та Хмельницькою єпархіями

+ ІОАНН,
Архієпископ Уманський, вікарій Київської єпархії,
Голова Богословсько-канонічної комісії УАПЦ

+ МАКАРІЙ,
Архієпископ Львівський, керуючий Рівненсько-
Волинською та Таврійською єпархіями

+ ПЕТРО,
Архієпископ Кафський і Готський, Екзарх
Західної Європи, керуючий Кримською єпархією

+ ІЛАРІОН,
Єпископ Черкаський і Кіровоградський

+ МИХАЇЛ,
Єпископ Житомирський, вікарій Київської єпархії

м. Київ, 2 березня 2007 р. Б.

ЗАЯВА

Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви щодо ситуації в Українській Православній Церкві (у складі Московського Патріархату) від 17 січня 2009 р.

17 січня 2009 року в Києво-Печерській лаврі відбулася передсоборова нарада делегатів від єпархій УПЦ (Московського Патріархату) на Помісний Собор Руської Православної Церкви. Як стало відомо, під час цієї наради серед делегатів УПЦ відбулася жорстка дискусія на тему майбутнього цієї Церкви. Результатом дискусії стало оприлюднення групою єпископів УПЦ власної ідеологічної платформи, яка є альтернативною до програми церковного будівництва Предстоятеля УПЦ Блаженнішого Митрополита Володимира. Стало очевидним, що в сучасній УПЦ існує група єпископату на чолі з митрополитом Одеським та Ізмаїльським Агафангелом, яка ставить під сумнів авторитет і церковну програму Предстоятеля та бажає нав'язати єпископату УПЦ власну фундаменталістську програму. Зокрема, як стало відомо, програма цієї групи єпископів складається з таких пунктів:

- відмова від ініціатив Предстоятеля УПЦ Митрополита Володимира щодо відновлення єдності Православної Церкви в Україні;
- відмова від обговорення канонічного статусу УПЦ, перспектив його удосконалення з метою внесення УПЦ та її Предстоятеля до загальноцерковного диптиху;
- зміна існуючого статусу УПЦ (незалежна та самокерована Церква у складі Московського Патріархату) до статусу Екзархату, який існував до 1990 р.;
- відмова від засудження «політичного православ'я», що мало місце на грудневому Соборі єпископів УПЦ 2007 р.;
- активна політизація УПЦ, використання її впливу на суспільство для поширення проросійської політичної ідеології.

Ретельно проаналізувавши небезпечні тенденції у внутрішньому житті УПЦ, Українська Автокефальна Православна Церква заявляє таке.

Відновлення переговорів з УПЦ з ініціативи нашої Церкви 2005 р. не було свідченням слабкості УАПЦ чи відсутності бажання вести діалог щодо об'єднання українського православ'я з іншими церковними структурами. Відновлення діалогу з нашого боку пояснюється насамперед повагою до нинішнього Предстоятеля УПЦ Блаженнішого

Митрополита Володимира, який, на нашу думку, є тим історичним церковним діячем, що має потенціал привести Українську Церкву до єдності.

Постать митрополита Володимира в контексті діалогу про зцілення розколу в Україні є безальтернативною. Будь-які намагання усунути його від керівництва в УПЦ або звести його роль у церковному житті сучасної України до символічної ми розцінюємо як небезпечні для УПЦ ізоляціоністські тенденції, що значно поглиблять розкол в українському православ'ї, можуть порушити конфесійну стабільність у країні та становлять велику небезпеку для суспільства.

Метою діалогу нашої Церкви з УПЦ було відновлення єдності українського православ'я. Тому наша Церква впродовж десятиліть веде переговори зі Вселенським Патріархатом щодо шляхів подолання штучної канонічної ізоляції, в якій опинилася наша Церква після проголошення повної канонічної незалежності (автокефалії). У разі перемоги кріптодіомідівської ізоляціоністської партії всередині єпископату УПЦ наша Церква не припинить діалогу зі вселенським православ'ям щодо шляхів зцілення розколу. Натомість ми активно продовжуватимемо та розвиватимемо діалог зі Вселенським Патріархатом, сподіваючись, що конструктивні об'єднавчі зусилля Його Всесвятості Патріарха Варфоломія допоможуть православним вірним в Україні вийти з канонічної кризи й утворити єдину Помісну Церкву.

Відсутність сьогодні повноцінного діалогу між УАПЦ та УПЦ Київського Патріархату пояснюється не тим, що наша Церква нібито принципово не бажає вести такий діалог, а колом канонічних проблем, пов'язаних із особою предстоятеля УПЦ КП патріарха Філарета. Втім, незважаючи на різне бачення УАПЦ та керівництвом сучасної УПЦ КП канонічних механізмів остаточного конституювання в Україні єдиної Помісної Церкви, ці розбіжності у підходах можливо подолати. Тому, якщо відбудеться канонічна реабілітація глави УПЦ КП з боку вселенського православ'я або ж УПЦ КП очолить інша особа, діалог між УАПЦ та УПЦ КП буде продовжено, а перед нашими Церквами відкриється реальна перспектива досягти єдності.

+ МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

м. Київ, 17 січня 2009 р. Б.

ЗАЯВА

Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви стосовно візиту до України Патріарха Московського Кирила від 20 липня 2009 р.

Від 27 липня до 5 серпня цього року на запрошення Предстоятеля та Священного Синоду УПЦ в Україні перебуватиме Святіший Патріарх Московський і всієї Русі Кирил. Українська Автокефальна Православна Церква з належною пошаною ставиться до УПЦ під омофором Блаженнішого Митрополита Володимира. Ми поважаємо бажання та право священноначалія та вірних цієї Церкви запросити до України Святішого Патріарха Московського та розділити з ним радість молитви та спілкування.

З огляду на це Українська Автокефальна Православна Церква закликає священство та вірних нашої Церкви з розумінням і толерантністю поставитися до високого церковного гостя, який подорожуватиме Україною. Будьмо гостинними! Утримаймося від будь-яких дій, що зможуть порушити крихкий конфесійний мир в Україні.

Єпископат, священство та вірні Української Автокефальної Православної Церкви покладають надію на цей візит Святішого Патріарха Кирила, який нещодавно став на чолі Руської Православної Церкви. Ми молимося, аби ця проща до святої київської землі стала для нового Предстоятеля Руської Церкви точкою відліку для вироблення нової — вільної від ідеологічних стереотипів — позиції Московського Патріархату стосовно українського церковного питання. Ми сподіваємося, що, перебуваючи в Україні та спілкуючись із нашими співвітчизниками, Святіший Патріарх Кирил зможе особисто переконатися в тому, що єдиним реальним шляхом зцілення розколу є повноцінний міжюрисдикційний діалог і створення в Україні єдиної Помісної Православної Церкви.

Ми глибоко шануємо Блаженнішого Митрополита Володимира, цінуємо його самовіддану працю задля подолання церковного розділення та завжди пам'ятаємо слова блаженної пам'яті Святішого Патріарха Мстислава до повноти УАПЦ: «Якщо Ви бажаєте незалежності та єдності Української Церкви, то ведіть переговори з митрополитом Володимиром». Водночас ми певні, що подолання розділення стане можливим тоді, коли ми відмовимося тлумачити єдність Церкви винятково в адміністративному аспекті, коли зрозуміємо, що повна канонічна незалежність — це не розділення православних народів України та Росії, а, навпаки, оптимальний спосіб об'єднання усіх православних християн України довкола спільної Євхаристійної Чаші.

Бог створив цей світ різноманітним. У ньому немає однакових народів або культур. І в цьому цінність світу в очах Божих. Ми всі відрізняємось одне від одного, але нас об'єднує Христос та Його Церква, принципом життя якої є «єдність у різноманітності». Тому закликаємо Руську Православну Церкву та російське суспільство загалом до діалогу та поваги до нашого культурного, церковного та державного суверенітету.

Українська Церква є прямою та безпосередньою спадкоємницею Церкви Київської Русі. Ми — спадкоємці благословення святого апостола Андрія Первозванного та Хрещення святого князя Володимира. Крім того, давня Українська Церква здійснює своє служіння серед народу, який упродовж тисячоліть створив власні державні традиції та культуру. Ми живемо у власній державі, яка була дарована нам Самим Богом, оскільки ми отримали її як дар, мирним безкровним шляхом. Це і багато інших чинників свідчать про те, що наше прагнення повної канонічної незалежності — не особиста примха чи вияв владолюбства, а законне бажання, що цілком відповідає канонічній традиції Церкви.

Ми не прагнемо, аби наша церковна незалежність принизила велич Російської Церкви. Автокефалія не є для нас синонімом відомого гасла М. Хвильового «геть від Москви!» Ми не розглядаємо автокефалію як інститут розділення чи відокремлення. Ми прагнемо єдності. Ми бажаємо, аби канонічно визнана православним світом єдина

Помісна Православна Церква стала для нашого народу тим священним осереддям, довкола якого об'єднаються Правобережна та Лівобережна Україна.

Ідея створення Київського Патріархату зродилася не 1992 р., коли від УПЦ відокремився митрополит Філарет. Ця ідея сягає ще часів святителя Іларіона, автора уславленого «Слова про закон та благодать», який боровся за незалежність Київської Церкви та створив оригінальну історіософську концепцію такої незалежності. Ця ж ідея надихала православну спільноту України за часів святителя Петра Могили. Саме нею надихалося і покоління розстріляних церковних ієрархів, що боролися за церковну незалежність у 20–30-х роках минулого століття.

Церква та її ієрархи мають стояти осторонь політичних процесів. І ми прагнемо, щоб Церква була вільною від світської ідеології та впливів, аби в ній не було розділень за політичною або національною ознакою. Однак ми переконані, що об'єднати православних християн України в XXI столітті зможе лише Помісна Церква — рівноправна Церква-Сестра у родині Помісних Православних Церков.

Більше третини православних парафій в Україні сьогодні належать до УПЦ Київського Патріархату та Української Автокефальної Православної Церкви. Це близько п'яти з половиною тисяч парафій. І хоча, на жаль, наразі автокефалію нашої Церкви не визнано православним світом, процес зростання незалежного українського православ'я не спиняється.

Ігнорувати позицію цих спільнот, робити вигляд, що нас не існує або що наше існування обумовлене міфічною підтримкою держави або політичних сил, можна, лише свідомо не бажаючи бачити життя таким, яким воно є. Український автокефальний рух народився у несприятливих умовах колишнього СРСР. Ми існували та розбудовували своє церковне життя впродовж усіх років української незалежності, незважаючи на політичні обставини, які часто були украй несприятливими для церковного руху за автокефалію і, зокрема, для Української Автокефальної Православної Церкви.

Ми розуміємо складність ситуації в Українській Православній Церкві, де сьогодні існують як прихильники, так і противники повної канонічної незалежності. Понад те, пам'ятаючи досвід 1992 р., ми вважаємо, що всі рішення щодо канонічного статусу Української Церкви мають прийматися єпископатом соборно та без зовнішнього тиску. Однак ми закликаємо Святішого Патріарха Кирила та єпископат Руської Церкви відповідально поставитися до питання зцілення розколу в Україні. Щодня, доки триває конфлікт між Московським Патріархатом та українським автокефальним рухом, у нашій країні множиться кількість протестантських громад. Так звані номінальні православні розчаровуються у розділеному православ'ї та приєднуються до протестантських громад. Україна поступово входить у добу новітньої реформації. Найближчим часом протестантські деномінації вже можуть утворити нову релігійну більшість у країні. А ми, розділені

та розсварені православні ієрархи, досі не можемо прийти до спільного погляду щодо майбутнього Православної Церкви в Україні.

За таких умов ми не маємо морального права відкладати діалог та об'єднання на майбутнє. Процес консолідації українського православ'я має розпочатися негайно. Інакше кожен з нас нестиме відповідальність за те, що на межі тисячоліть через розділення Православної Церкви Україна втратила свою православну ідентичність. Україна стомилася від церковних розділень і боротьби амбіцій. Сьогодні настав час об'єднати зусилля для того, аби Україна залишилася країною з православною культурною традицією. Ми очікуємо, що візит Святішого Патріарха Кирила до України допоможе нам на новому рівні продовжити діалог про майбутнє Української Церкви. Сподіваємося, що цей візит сприятиме діалогу та об'єднанню українського православ'я. Вбачаючи у Святішому Кирилі постать, котра має суттєвий виплив на сучасне російське суспільство, сподіваємося, що він сприятиме нашим народам звільнитися від ідеологічних упереджень та розбудовувати стосунки на ґрунті взаємоповаги.

+МЕФОДІЙ
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

Київ, 20 липня 2009 р. Б.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви Митрополита МЕФОДІЯ
Предстоятелю Української Православної Церкви Київського Патріархату
патріарху ФІЛАРЕТУ
від 23 липня 2009 р.

Звернутися до Вас із цим листом мене спонукала публікація у журналі «Український Тиждень» (число 10 ((71)) за 13 березня 2009 р.), де Ви вперше за останній час публічно прокоментували зміст переговорів УПЦ КП зі Вселенським Патріархатом улітку минулого року. Українська Автокефальна Православна Церква життєво заінтересована в об'єднанні українського православ'я на ґрунті повної канонічної незалежності (автокефалії) та робитиме все від неї залежне, аби це об'єднання відбулося.

Однак, спираючись на позицію наших попередників — блаженної пам'яті Святіших Патріархів Мстислава, Володимира та Димитрія, ми вважаємо, що метою об'єднання має бути не лише фактична автокефалізація Української Церкви, а й входження її до співпричастя зі вселенським православ'ям.

Згода Його Святості Святішого Патріарха Варфоломія відвідати Україну з нагоди святкування 1020-річчя Хрещення Київської Русі сповнила нас та мільйони наших співвітчизників надією на те, що остаточне створення канонічно визнаної Єдиної Помісної Православної Церкви може відбутися вже за нашого життя.

Ми сподівалися, що візит Вселенського Патріарха відкриє ієрархії наших Церков перспективу канонічного визнання у близькому майбутньому. Сподівалися, що, зваживши на конструктивну позицію автокефального руху в Україні, Святіший Патріарх Варфоломій по-батьківськи запропонує нам модель подолання канонічної кризи. Втім, не з вини Української Автокефальної Православної Церкви, переговори з представниками Вселенської Патріархії було зірвано, а церковний рух в Україні за автокефалію зазнав масштабної поразки.

Піклуючись про інтереси незалежного українського православ'я, ми вважали та вважаємо недоцільним оприлюднювати відомі нам факти про зміст переговорів із представниками Вселенського Патріархату. Ваше інтерв'ю «Українському Тижню» змінило ситуацію, і сьогодні ми вимушені публічно прокоментувати ті відомості, що вже були оприлюднені Вами. Отже, як Ви стверджуєте в цьому інтерв'ю, представники Вселенського Патріархату запропонували УПЦ КП такі умови виходу з канонічної ізоляції:

- тимчасова відмова від статусу Патріархату;
- входження до юрисдикції Вселенського Патріархату з метою отримання Томосу про автокефалію в майбутньому;
- формування канонічних керівних органів Української Церкви в юрисдикції Вселенського Патріархату з благословення Вселенського Патріарха (зокрема обрання Предстоятеля Церкви актом Вселенського Патріарха з трьох альтернативних кандидатур, які висуває український єпископат).

Критикуючи ці, озвучені представниками Константинополя умови, Ви влучно зауважили, що запропоновані зараз Українській Церкві канонічні права під омофором Вселенського Патріарха значно поступаються тим правам, якими Київська Митрополія історично користувалася у складі Вселенського Патріархату та сукупності канонічних прав сучасної УПЦ у складі Московського Патріархату.

Ми також згодні з Вами в тому, що запропонована Константинополем модель подолання кризи (принаймні, в тій формі, як її описано у Вашому інтерв'ю) **не є оптимальною** та не може розглядатися нами як **остаточна** модель канонічного улаштування.

Однак, як добре пам'ятають ті, хто був разом із Вами у Константинополі напередодні візиту Вселенського Патріарха, тоді ці умови не викликали

у Вас жодних заперечень. Ви були готові на компромісний варіант тимчасового канонічного улаштування Української Церкви. А єдине, що Вас реально цікавило, — це гарантії збереження за собою посади Предстоятеля Української Церкви.

Тому Ваша позиція сьогодні видається нам **неконструктивною** й такою, що обумовлена суто **особистими інтересами**. Адже цю модель було запропоновано лише як перехідну до остаточного канонічного унезалежнення Української Церкви — видання Томосу про автокефалію. Нагадаю Вам й інший факт, а саме те, що домовленості чітко визначали критерій, за яким у майбутньому оцінюватиметься готовність Української Церкви в складі Вселенського Патріархату до цілковитої канонічної самостійності (автокефалії), а саме — перебування в цій юрисдикції понад 5 тисяч православних парафій в Україні.

Оскільки наша Церква також брала участь у переговорному процесі, з відповідальністю заявляємо, що, на нашу думку, під час переговорів українська сторона мала реальну можливість **значно оптимізувати модель** канонічної легітимізації УПЦ КП та УАПЦ. Однак для цього українська сторона теж мала піти назустріч Константинополю, а саме виконати **головну умову** представників Вселенського Патріархату, тобто погодитися, що Предстоятель Української Церкви у складі Вселенського Патріархату обиратиметься Вселенським Патріархом із трьох запропонованих українським єпископатом кандидатур.

Дозволю собі нагадати Вам, що напередодні візиту до України Вселенського Патріарха в УПЦ КП з Вашого благословення було зібрано Архієрейський Собор (18.07.2008), який надав Вам право вести переговори щодо легітимізації ієрархії шляхом входження Церкви до складу Вселенського Патріархату. Цей Собор не залучив єпископат або Священний Синод УПЦ КП до переговорного процесу або вироблення моделі такої легітимізації. Він лише наділив Вас мандатом на введення переговорів. Однак, надавши Вам мандат довіри, єпископат УПЦ КП сподівався, що Ви використаєте його не для захисту власних інтересів, а для ведення переговорів в інтересах цілої Церкви.

На жаль, цього не сталося. Ви погодилися на входження УПЦ КП до складу Вселенського Патріархату, тобто тимчасову відмову від автокефалії та патріаршого сану Предстоятеля Церкви. Втім, коли Ви дізналися, що обрання Предстоятеля Української Церкви відбуватиметься на альтернативних засадах і у Вас немає стовідсоткової гарантії обрання на цю посаду, переговори було фактично зірвано.

Чому саме Ви категорично не погоджувалися з цією умовою? Адже принциповим питанням є не процедура обрання Предстоятеля, а зміна статусу Церкви (з якою Ви, власне, погодилися). Що ж до обрання Предстоятеля з трьох кандидатур, то хіба кожна з цих кандидатур не мала б висуватися українським єпископатом? Дозволю собі нагадати Вам, Владико, що заради полегшення

процесу об'єднання під омофором Вселенського Патріархату Українська Автокефальна Православна Церква погодилася утриматися від висунення власних кандидатур. Ми запевнили Вас, що готові на майбутніх виборах Предстоятеля об'єднаної Церкви не висувати ані кандидатуру Предстоятеля УАПЦ Митрополита Мефодія, ані будь-яку іншу кандидатуру від УАПЦ.

Отже, у УПЦ КП була можливість висунути на посаду Предстоятеля кандидатуру патріарха Філарета і ще дві кандидатури з єпископату УПЦ КП. Утім навіть цей варіант, що цілком відповідав інтересам УПЦ КП, було Вами відкинуто. Невже ж серед єпископату сучасної УПЦ КП немає жодної гідної кандидатури, крім Вас? Невже Київський Патріархат існує лише завдяки Вам? Невже за десятиліття своєї праці з розбудови УПЦ КП Ви не знайшли, не виховали принаймні двох гідних єпископів, які б були спроможні продовжити Вашу церковну справу?

На жаль, логіка Вашої поведінки нам абсолютно зрозуміла. Ви просто не бажаєте поступатися своєю владою та посадою. У процедурі обрання Предстоятеля Ви побачили потенційну загрозу власній владі в УПЦ КП, яка на сьогодні фактично є необмеженою. Таким чином, піклуючись про власну владу в Церкві, Ви повністю перекреслили можливість канонічної легітимації та отримання канонічної автокефалії для Української Церкви **в близькій історичній перспективі**. Свої індивідуальні інтереси Ви поставили вище за загальноцерковні. Свою

власну владу ототожнили з єдиною можливою та корисною для Української Церкви.

Утім хіба Вашу позицію можна вважати конструктивною? По-людськи ми чудово розуміємо Ваше небажання поступатися владою в УПЦ КП, де Ви дійсно є найдосвідченішим церковним адміністратором. Однак хіба Вам не здається, що отримання канонічного визнання з боку Константинополя та співпричастя зі вселенським православ'ям означає сьогодні для УПЦ КП та УАПЦ набагато більше, ніж наші з Вами особисті інтереси?

Наша з Вами влада у Церкві — не абсолютна та має тимчасовий характер. Й рано чи пізно, зі своєї власної волі чи з волі Божої, нам із Вами доведеться відійти від керівництва тими церковними юрисдикціями, які ми на сьогодні очолюємо. То чи не варто спільно подумати про те, щоби допомогти автокефальному рухові в Україні вийти з канонічної кризи, відмовившись від власного керівного становища в Церкві?

Спробуймо реально оцінити ситуацію, в якій ми опинилися після самопроголошення автокефалії. З одного боку, автокефальному рухові за цей час вдалося значно зміцнити своє положення. Було побудовано сотні нових храмів, засновані та діють духовні школи, виховано нове покоління священства і, як свідчать соціологічні опитування, в суспільстві набула великої популярності ідея повної незалежності Української Церкви.

Водночас не можна не помічати й небезпечних для автокефального руху тенденцій. Ми перебуваємо в канонічній ізоляції — Помісні Православні Церкви досі утримуються від євхаристійного спілкування з кліриками УПЦ КП та УАПЦ. Канонічна дисципліна та освітній рівень нашого духовенства часто залишають бажати кращого. Маргінальними лідерами з колишніх кліриків наших Церков засновуються окремі псевдоцерковні структури, де наявні відходження від православної традиції. Сотні тисяч вірних УПЦ КП та УАПЦ, які живуть сьогодні за межами України, із сумом дізнаються, що таїнства, які вони прийняли в наших Церквах, наразі не визнаються в інших Помісних Церквах. Зрештою, і це головне, хоча після проголошення Київського Патріархату минуло 18 років, більшість православних громад України сьогодні перебувають в Українській Православній Церкві під омофором Блаженнішого Митрополита Володимира, пояснюючи це тим, що (на відміну від УПЦ КП та УАПЦ) ця Церква має канонічне визнання вселенського православ'я.

Ми можемо погодитися з Вами, що запропоновані УПЦ КП Константинополем умови були досить жорсткими. Однак ми також розуміємо і константинопольську сторону, яка бажає не лише надати УПЦ КП та УАПЦ канонічну легітимність, а й створити інструменти канонічного контролю, що дозволили б канонічно впорядкувати церковне життя в Україні та зупинити руйнівні процеси

в українському православ'ї — канонічний нігілізм та анархію, політизацію церковного життя, етнофілетичну ідеологію тощо.

Українська Автокефальна Православна Церква ніколи не зрадить той ідеал, за який молилися та боролися наші історичні попередники. Повна канонічна автокефалія була, є й залишатиметься остаточною метою нашого руху, бо ми вважаємо, що з огляду на своє апостольське походження, давню історію та вагу в православному світі, Українська Церква заслуговує мати власну Помісну Церкву з патріаршим устроєм.

Одначе ми прагнемо не лише того, щоби в Україні було створено **єдину** та фактично **незалежну** Помісну Церкву, а й щоби ця Церква свято шанувала православну традицію та **перебувала в євхаристійному спілкуванні** з усім православним світом. А цього ніколи не відбудеться, доки проголошену нами автокефалію та Київський патріархат не буде визнано Вселенським Патріархатом, а також усією повнотою Православної Церкви.

Священні канони Православної Церкви не свідчать про те, яким саме чином має проголошуватися та узгоджуватися зі вселенським православ'ям автокефальний статус місцевої Церкви. Тому багато нових автокефальних Церков, включно з Руською, створювалися шляхом самопроголошення автокефалії.

Тим не менше мусимо усвідомлювати, що відсутність євхаристійного спілкування зі вселенським православним єпископатом є аномалією для Церкви, а тривала канонічна ізоляція може призвести до трагічних наслідків, коли штучно ізольоване від вселенського православ'я церковне тіло розвиватиметься окремо від повноти Церкви та за власними законами. Історія окремих церковних структур у діаспорі та Україні вже засвідчила, що така неправославна трансформація ізольованих від вселенського православ'я церковних тіл можлива. Про це також свідчить історія очолюваної Вами УПЦ КП, яка ще 1999 р. висловила ідею створення «другої паралельної родини православних Церков», увійшовши до євхаристійного єднання з неканонічними та альтернативними до законних Помісних Церков церковними групами за межами України, зокрема з «альтернативною» Болгарською Церквою.

Для Української Автокефальної Православної Церкви імперативом є не лише автокефальний та патріарший статус Української Церкви, а й її православність, тобто чітке дотримання православного святоотецького віровчення та канонічної традиції православ'я. А отже, ми робили й робитимемо надалі все, що від нас залежить, аби Українська Церква отримала у близькому майбутньому можливість співпричастя зі вселенським православ'ям.

Українська Церква не має сьогодні права на помилку. Не маємо такого права й ми з Вами як ієрархи, від яких певною мірою залежать сучасний стан

та майбутня доля українського православ'я. Тому ми ще раз звертаємося до Вас із проханням відповідально поставитися до викликів часу та зробити все можливе для того, аби незалежна Українська Православна Церква не потрапила у тривалу канонічну ізоляцію. Певні, що православна Україна та історія гідно оцінять Ваш крок, коли Ви, заради миру, єдності та канонічної легітимізації Української Церкви, погодитеся на те, аби на її чолі стала нова особа. Особа, яка б змогла стати символом церковної єдності та нової канонічно зваженої лінії церковного будівництва в Україні.

Владико! Багато українців сприймають Вас як «сучасного Мойсея». Проте таке ставлення до Вас частини української громади — це ще не остаточна історична оцінка Вашої ролі в новітній церковній історії. Це, радше, свідчення тих сподівань, які покладає на вас частина української громади. Іншими словами, це моральне зобов'язання, що накладає на Вас велику відповідальність. <…>

Ми не бажаємо бути Вашим суддею. Кожен з нас має лише єдиного суддю — Господа, милосердя Якого до грішників дивне та незбагненне. Однак я вважаю за можливе та морально виправдане ще раз звернутися до Вас із братською порадою. Не вірте улесливим словам залежних від Вас ієрархів, що нібито без Вас як глави Церкви на Київський Патріархат чекає розкол та стагнація. Кожного з нас можна замінити. І кожного з нас, церковних ієрархів, рано чи пізно замінить інша особа, яка посяде наше місце після нас.

Це — закон життя. І опиратися цьому законові не варто, оскільки, діючи таким чином, ми можемо нашкодити не лише своєму духовному здоров'ю, а й нашим Церквам. Знайдіть мужність для шляхетного вчинку. Скоріться на волю Божу та погодьтеся на те, щоб Українську Церкву очолила інша особа, яка б не стояла на перешкоді порозумінню зі вселенським православ'ям.

Повірте, такий вчинок не принизить Вашої гідності. Навпаки, він зніме з Вас певні підозри, засвідчуючи, що те, що Ви робили, включно з канонічними помилками під час боротьби за автокефалію — робилося не для того, аби здобути необмежену владу в Церкві, а для блага українського православ'я.

Пам'ятаймо, Бог противиться гордим, а смиренним дає благодать (Як. 4, 6). Будьмо смиренними, розділімо з Христом Його земну поразку та приниження, аби увійти до його небесної перемоги та вивищитись з Ним у Царстві Божому, де «багато-хто з перших останніми стануть, а останні першими» (Мф. 19, 30).

З молитовним бажанням спасіння
та утвердження у Господі

+ Митрополит МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

Київ, 23 липня 2009 р. Б.

ЗАЯВА

Патріархії Української Автокефальної Православної Церкви з приводу завершення візиту до України Патріарха Московського і всієї Русі від 7 серпня 2009 р.

Щиро прагнучи відновлення єдності Української Церкви, Українська Автокефальна Православна Церква вважає, що єдиним шляхом до єднання є братній діалог між розділеними гілками українського православ'я.

Саме тому наша Церква сьогодні глибоко стурбована публічними виступами та діями Патріарха Кирила, свідками яких стала українська громада під час візиту Патріарха Московського до нашої країни.

Мільйони православних українців сподівалися, що візит нового Патріарха Руської (Російської) Православної Церкви відкриє нові можливості для діалогу про відновлення єдності українського православ'я. Натомість Патріарх Кирил не лише відмовився від зустрічі та переговорів із представниками українського автокефального руху, а й продемонстрував, що він є цілковитим і принциповим противником української церковної незалежності.

Візит Патріарха Кирила до України засвідчив, що цілі вищого керівництва РПЦ щодо України є далекими від тих цілей, які має ставити перед собою Свята Православна Церква. Аналіз дій та промов Патріарха Кирила свідчить про те, що його візит має не лише пастирський, а й виразний політичний характер.

Публічні заяви Патріарха Кирила свідчать про те, що, порівняно із покійним Патріархом Алексієм, він зайняв нову більш радикальну позицію щодо українського церковного питання. Зокрема очевидно, що Патріарх Кирил:

- не бачить ані в Українській Автокефальній Православній Церкві, ані в УПЦ Київського Патріархату повноцінних партнерів у справі діалогу та відновлення єдності Української Церкви;
- вважає українців та росіян не двома братніми народами, а єдиним народом (зокрема під час виступів у Криму Патріарх неодноразово використовував вираз «наш народ» стосовно сучасних українського та російського народів);
- без належної поваги ставиться до української держави, що проявляється, зокрема, у некоректному ставленні до Президента України (виступ 27.07.2009 після покладання квітів до пам'ятника жертвам Голодомору);
- формально засуджуючи «політичне православ'я», насправді дотримується цієї хибної концепції церковності, що, зокрема, виявилося у тому,

що Патріарх дозволяє собі втручатися у політичне життя України, роблячи відповідні заяви та дії;

- закликає громадян України до акцій громадянської непокори у разі проголошення в Україні автокефалії (виступи у Донецьку);
- дотримується чітко окресленої та виразно політичної історіософської концепції, згідно з якою Росія, Україна та Білорусь разом мають утворити ядро «російського світу» або «цивілізації», яка протиставляється Заходу;
- вважає недоцільними не лише автокефалію Української Церкви, а й сучасний статус УПЦ як самокерованої Церкви з правами широкої автономії (про це свідчить той факт, що Патріарх упродовж свого візиту публічно майже не згадував про те, що УПЦ є самокерованою Церквою з правами широкої автономії, натомість наголошуючи на ідеї єдності та нероздільності Московського Патріархату);
- вважає декоративною посаду Предстоятеля УПЦ (про це, зокрема, свідчить той факт, що під час візиту російська сторона систематично порушувала церковний протокол таким чином, щоби штучно зменшити достоїнство Предстоятеля УПЦ);
- намагається розробити й утвердити власну історіософію Києва як спільного для України та Росії «Єрусалима» та «Константинополя». Водночас Патріарх прагне утвердити в церковній свідомості значення давнього Херсонеса як альтернативного Києву давнього християнського міста;

- вважає себе дійсним (на противагу Вселенському Патріарху Варфоломію) духовним лідером православного світу та «російської цивілізації». Штучно та всупереч історичним даним інтерпретує історичну титуляцію Патріарха Московського («Патріарх Московський і всієї Русі, і всіх Північних країн») таким чином, щоби виправдати свою канонічну владу над країнами СНД;
- стверджує, що РПЦ входить до Пентархії — системи главенства у нероздільній Церкві п'яти патріархатів (Риму, Константинополя, Александрії, Антіохії та Єрусалима). Однак система Пентархії склалася після IV Вселенського Собору (451 р.), а заснування Московського Патріархату відбулося більш ніж на тисячоліття пізніше (1593 р.). Крім того, рішення про долучення Московського патріархату до системи Пентархії ніколи не приймалося всеправославною повнотою, а богословська думка РПЦ за часів патріарха Алексія II не вважала Пентархію актуальною системою церковного управління, наголошуючи, що всі автокефальні Церкви є рівними у своєму достоїнстві;
- вважає канонічно невиправданими автокефалії країн балканського регіону, зокрема Болгарської, Сербської та Румунської (виступ Патріарха Кирила 29.07.2009 під час зустрічі з кліриками, викладачами та студентами КДАіС).

Окремої згадки варта ідея, яку було висунуто у порядку обговорення наближеними до Патріарха

Кирила російськими журналістами — пропозиція щодо заснування у Києві резиденції Патріарха Московського. Неважко зрозуміти, що у випадку такого кроку вище керівництво РПЦ ставитиме питання щодо зміни титулатури «Патріарха Московського і всієї Русі» на «Патріарха Московського, Київського і всієї Русі». Зрозуміло й інше — вводячи до титулу Предстоятеля РПЦ додатковий титул «Київський», РПЦ намагатиметься скасувати посаду Митрополита Київського і всієї України. Натомість замість Митрополита Київського і всієї України для канонічного управління містом Києвом може бути призначено патріаршого вікарія. Отже, наважившись на такий неканонічний крок, першоієрарх РПЦ:

- знищить будь-які ознаки самостійності та незалежності в управлінні УПЦ, перетворивши її з самокерованої Церкви у складі Московського Патріархату на сукупність єпархій РПЦ на території України;
- спровокує глобальний конфесійний конфлікт в Україні;
- посилить розділення між західними та східними регіонами України;
- перетворить нинішню УПЦ на цілком залежну від Москви структуру та знаряддя імперського політичного впливу з метою повернення України до політичного та державного поля Росії.

Своєю чергою, наша Церква розглядає такі плани РПЦ як відверту канонічну агресію стосовно УПЦ та українського православ'я загалом. Водночас ми із сумом констатуємо, що якщо вище керівництво РПЦ наважиться на таке канонічно невиправдане рішення, це призведе лише до нових церковних розколів та зупинення діалогу про відновлення єдності українського православ'я між УПЦ та нашою Церквою. Зміна титуляції Московського Патріарха не зніме з порядку денного питання створення в Україні Помісної Православної Церкви. Однак такий імперський політичний крок зможе ще більше ускладнити канонічну ситуацію в Україні, провокуючи загострення стосунків між українським автокефальним рухом та РПЦ.

Українська Автокефальна Православна Церква закликає українських церковних, державних і політичних діячів звернути увагу на такі плани вищого керівництва РПЦ та адекватно відреагувати на нові обставини церковно-конфесійного життя в країні. Україна — багатоконфесійна та мультикультурна країна, і її громадяни з повагою ставляться до всіх конфесій та культур, які існують на нашій благословенній землі. Однак у доленосну для нашої країни добу, коли існують намагання знищити нашу державну та церковну незалежність, українська громада має мужньо виступити на захист наших церковних і національних свобод.

Беручи до уваги все вищенаведене, ми із сумом констатуємо, що характер візиту Патріарха Кирила

свідчить про те, що цей ієрарх не налаштований на проведення діалогу щодо відновлення церковної єдності українського православ'я. Дії та слова Патріарха Кирила свідчать, що він не рахується з думкою єпископату УПЦ, який засудив «політичне православ'я» у грудні 2007 року, а свідомо намагається нав'язати цій Церкві роль інструменту здійснення в Україні політичного впливу Росії.

Під час свого візиту до України Патріарх Кирил багато говорив про єдність. Але церковну єдність він розуміє виключно в адміністративному аспекті: як юрисдикційну єдність Московського Патріархату. Понад те, сама по собі канонічна єдність Української Церкви з Московським Патріархатом для Патріарха Кирила є недостатньою. У більшості своїх промов він згадував про те, що Росія, Україна та Білорусь становлять єдину «російську цивілізацію», відновленню якої, на його думку, має сприяти РПЦ. Таким чином, позиція Патріарха Московського фактично є наскрізь політичною, а ідеологія, яку він пропагує, — дещо оновленою версією російської імперської ідеології.

Підміна християнського вчення світською ідеологією, заміна православного церковного мислення на геополітичне, ситуативна інтерпретація канонічної традиції Православної Церкви, все це — характерні ознаки багатьох промов і публічних виступів Патріарха Кирила в Україні. Ми глибоко стурбовані цією тенденцією штучної політизації церковного життя. На нашу думку, політика та геополітичні інтереси не повинні визначати життя Церкви.

Українська Автокефальна Православна Церква із сумом констатує, що ця нова позиція вищого керівництва РПЦ не може бути основою для єднання православних християн у нашій країні. Геополітичний міф про «російську цивілізацію» або «світ» не здатний об'єднати Україну. Натомість його пропаганда за допомогою церковних структур привнесе новий розбрат у церковне життя України, посилить протистояння між православними християнами з українською та російською культурною ідентичністю, поглибить релігійні, мовні та політичні розділення, що існують в українському суспільстві.

Програма Патріарха Кирила чимось нагадує програму одного з його попередників на московській кафедрі — Патріарха Никона, який намагався модернізувати Російську Церкву, утвердити її лідерство в православному світі. Патріарх Никон вважав себе співволодарем Російської держави та називав себе «великим господином и государем». Однак за цю тимчасову участь Патріарха у керуванні державою Російська Церква та особисто Патріарх Никон заплатили занадто високу ціну. Поспішна та поверхова модернізація призвела до масштабного розколу в Російській Церкві, а її главу спіткав канонічний суд східних патріархів, які побачили в діяльності Никона небезпечні для єдності православного світу гегемоністські тенденції.

Українська Автокефальна Православна Церква закликає Патріарха Кирила відмовитися від спокуси

політичного лідерства та переглянути свої погляди стосовно українського церковного питання. Україна стомилася від політизації церковного життя. Ми розуміємо, що політизація православ'я дискредитує Православну Церкву та неминуче призведе до маргіналізації її впливу на суспільне життя.

Україна не очікує від Московського Патріархату проповіді «політичного православ'я» та цінностей російської геополітичної доктрини. Православна громада України очікує від православного світу і, зокрема, від Московського Патріарха не привнесення в наше життя нових спокус, а жертовного пастирського ставлення: розуміння наших проблем, братньої любові та щирого бажання допомогти подолати церковне розділення.

Ми переконані, що рано чи пізно за допомогою чи за активної протидії Московського Патріархату в Україні постане єдина Помісна Православна Церква. Господь надішле розділеному українському православ'ю Доброго самарянина, який загоїть його рани. І якщо цим Добрим самарянином із притчі Христа відмовився стати Патріарх Московський, ним стане ієрарх іншої Помісної Церкви, який простягне Україні руку допомоги та здобуде собі та своїй Церкві вдячність мільйонів православних українців.

Ми констатуємо, що за сучасних умов в Україні неабиякої актуальності набуває підхід до церковного життя, який демонструє сьогодні Вселенський

Патріархат і лідер православного світу Святіший Патріарх Варфоломій: свобода від спокуси етнофілетизму, відкритість до проблем сучасного людства, вірність церковній традиції та апостольському ідеалові пастиря, який має бути «усім для усіх».

7 серпня 2009 р. Б.

ЛИСТ

до Вселенського Патріарха ВАРФОЛОМІЯ
від 26 серпня 2009 р.

Його Всесвятості
Всесвятішому Варфоломію
Архієпископу Константинопольському
і Нового Риму
Патріарху Вселенському

Ваша Всесвятосте!

Із синівською любов'ю та шаною ми, єпископи Української Автокефальної Православної Церкви, звертаємося до Вашої Всесвятості із соборним проханням продовжити Ваші труди зі зцілення церковного розколу в Україні.

Розуміючи, яке значення для Великої Церкви Константинополя та повноти православ'я загалом має робота з підготовки Великого і Святого Собору Православної Церкви, ми підносимо свої молитви за те, щоби такий Собор було якнайшвидше скликано, а його діяння допомогли оновленню та консолідації Православної Церкви. Водночас ми просимо Вашу

Всесвятість як доброго пастиря не оминати пастирською увагою й проблеми багатомільйонного українського народу, який потерпає сьогодні від розколу своєї Церкви.

Трагічне розділення Української Церкви відбулося внаслідок кризи церковної свідомості, що відійшла від ідеалу християнського універсалізму. Прямуючи назустріч вселенському православ'ю, наша Церква вже соборно засудила етнофілетичну ідеологію та заявила про відмову від етнофілетизму як засобу церковного будівництва (Заява Архієрейського Собору УАПЦ від 15 серпня 2006 р.). Водночас як свідки та учасники церковних процесів ми із сумом констатуємо, що без активної участі Вселенського Патріархату новий універсалістський вимір українського православ'я не буде остаточно розкрито.

Об'єднання Православної Церкви в Україні не може відбутися формально або механічно. Досягнення єдності має стати результатом процесу оздоровлення церковної свідомості та життя, звільнення їх від зовнішніх світських мотивацій. Ми прагнемо здобуття повноти церковності, прагнемо, щоб об'єднана Церква була виявленням християнської свободи та універсалізму. З огляду на це, ми не можемо прийняти за основу об'єднання запропоновані нам ідеї відновлення російської православної цивілізації або інші секулярні цінності.

Ваше Всесвятосте! Сьогодні, коли наша Церква потерпає від розділення, ми звертаємося до Вас

із проханням не лише молитися за зцілення розколу в Україні, а й надати нам ліки, що зможуть зцілити рани на тілі Української Церкви.

Ми закликаємо Вселенський Патріархат розробити та здійснити цілісну богословсько-церковну програму, метою якої є утвердження в Україні кафолічності церковної свідомості. Зокрема, на нашу думку, для оздоровлення церковної свідомості було б надзвичайно актуальним:

- залучення провідних богословів Вселенського Патріархату до вирішення української церковної проблеми;
- співпраця богословів Вселенського Патріархату з провідними гуманітарними та богословськими школами України;
- втілення видавничої програми, яка б мала на меті ознайомлення українських православних християн зі здобутками богословської думки Вселенського Патріархату, зокрема, в царині еклезіології, канонічного права та історії Вселенського Патріархату;
- участь представників Вселенського Патріархату в наукових заходах в Україні та ширше й активніше, ніж досі, залучення чільних представників православних науковців України до наукових та інших заходів, що відбуваються за ініціативи або за сприяння Вселенського Патріархату;

- відкриття в Києві подвір'я або інформаційно-культурного центру Вселенського Патріархату.

З другого боку, єпископат Української Автокефальної Православної Церкви знову засвідчує перед лицем Матері-Церкви, що заради виходу зі штучної канонічної ізоляції та відновлення співпричастя зі вселенським православ'ям наша Церква готова та прагне увійти до складу Вселенського Патріархату на правах автономії. Хоча здобуття автокефалії було й залишається стратегічною метою українського автокефального руху, для зцілення розколу ми також готові йти на великі поступки, жертвуючи власними інтересами заради загального блага Церкви.

Зважаючи на це, єпископат Української Автокефальної Православної Церкви звертається до Вашої Всесвятості з проханням активізувати діалог та розглянути можливі компромісні варіанти вирішення українського церковного питання.

Із синівською любов'ю також просимо Вашу Всесвятість молитися за нашу Церкву, її ієрархів та Боголюбну Україну з її побожним народом.

У синівській любові та покорі

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ,
Митрополит Галицький,
керуючий Івано-Франківською єпархією

+ РОМАН,
Митрополит Вінницький і Брацлавський

+ ІОАН,
Архієпископ Уманський

+ ПЕТРО,
Архієпископ Крефальда і Бона

+ МАКАРІЙ,
Архієпископ Львівський, керуючий Рівненською,
Волинською та Таврійською єпархіями

+ ФЕОДОСІЙ,
Архієпископ Дрогобицький і Самбірський

+ ІЛАРІОН,
Єпископ Черкаський і Кіровоградський

+ МИХАЇЛ,
Єпископ Фастівський, вікарій Київської єпархії,

+ ВОЛОДИМИР,
Єпископ Житомирський і Поліський

Київ, 26 серпня 2009 р.

МІЖЮРИСДИКЦІЙНИЙ ДІАЛОГ

ЯК ШЛЯХ ДО ПОБУДОВИ ЄДИНОЇ ПОМІСНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ

ЗВЕРНЕННЯ

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви від 8 грудня 2009 р.

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви закликає ієрархів УПЦ КП та УПЦ (МП) до більшої відкритості та більш системної співпраці з представниками Вселенського Патріархату, який є Церквою-Матір'ю давньої Київської Митрополії, і який, унаслідок своєї незадіяності в існуючому конфлікті, є вільним від політичної мотивації у своїх діях.

Ми засуджуємо невиправдану та політизовану критику великої Церкви Константинополя та Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха Варфоломія І з боку окремих представників УПЦ КП та УПЦ. На нашу думку, така критика є неконструктивною та свідчить про неповноцінність еклезіологічної та канонічної свідомості ієрархів, які її припускаються.

Ми знову нагадуємо своїм співбратам-архієреям з УПЦ КП та УПЦ (МП), що Вселенський Патріарх є не лише головою однієї з Помісних Православних Церков, а й ієрархом, який має першість честі та низку виняткових канонічних повноважень у православному світі, зокрема є найвищою апеляційною інстанцією, яка має розглядати суперечки, що виникли між єпископами в Україні (див. правила 3 та 4 Помісного Собору Сардикійського (344 р.)).

А отже, невиправдана, обумовлена політичними або етнофілетичними мотивами критика Його Всесвятості Варфоломія I, є шкідливою для церковної свідомості та абсолютно неприпустимою з боку єпископів, священників і православних вірних.

У цьому контексті ми однозначно засуджуємо деякі заяви та виступи глави УПЦ КП патріарха Філарета (Денисенка) та Преосвященного митрополита Агафангела (Саввіна) (УПЦ (МП)), закликаючи цих ієрархів надалі утримуватися від таких висловлювань. Водночас вітаємо визнання важливої ролі вселенського православ'я в майбутньому об'єднанні православ'я в Україні, яке міститься в заяві глави УПЦ КП від 3 грудня цього року. Подібні заяви вселяють надію на майбутнє торжество церковної свідомості в УПЦ КП.

Українська Автокефальна Православна Церква неухильно та неупереджено сповідує святу православну віру та будує своє життя на основі

священних канонів Православної Церкви, а отже, є невід'ємною частиною вселенського православ'я.

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви ще раз засвідчує, що ми сумуємо з приводу церковного розділення та висловлюємо свій жаль стосовно того, що воно було частково обумовлене канонічними помилками, яких припустилися діячі церковного руху в боротьбі за повну канонічну незалежність Української Православної Церкви.

Водночас ми засвідчуємо, що такі помилки, як стверджує дехто, не були зумовлені політичною заангажованістю, а стали реакцією частини православного єпископату та кліру на негативне ставлення до українського православ'я з боку окремих діячів Московського Патріархату. Вважаємо, що взаємне визнання провини уможливлює знаходження взаємного порозуміння та налагодження відносин братської любові.

Усвідомлюючи свою канонічну відповідальність за цей трагічний стан, єпископат Української Автокефальної Православної Церкви засвідчує, що щиро бажає зцілення церковного розділення і, чекаючи від Його Всесвятості Патріарха Варфоломія та Священного Синоду Вселенського Патріархату на ліки, які б могли зцілити розділене церковне тіло, повністю покладається на Церкву-Матір у виборі конкретних шляхів зцілення розколу.

Однією з причин церковного розділення в Україні є відсутність загальновизнаного на всеправославному рівні канонічного механізму надання автономії та автокефалії. Тому єпископат Української Автокефальної Православної Церкви з великою надією сприйняв звістку про відновлення міжправославних консультацій, зокрема відновлення роботи Міжправославної Підготовчої Комісії та Передсоборової Всеправославної Наради, які працюють у межах підготовки до Святого і Великого Собору Православної Церкви.

Ми закликаємо священство та вірних УАПЦ піднести свої молитви за успішну роботу цих авторитетних міжправославних інституцій і, зокрема, за Боже благословення на роботу Міжправославної Підготовчої Комісії, яка працюватиме у грудні цього року.

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ, Митрополит Галицький,
Керуючий Івано-Франківською єпархією

+ РОМАН, Митрополит Вінницький
і Брацлавський

+ МАКАРІЙ, Архієпископ Львівський,
керуючий Рівненською, Волинською
та Таврійською єпархіями

+ ФЕОДОСІЙ, Архієпископ Дрогобицький
і Самбірський

+ МИХАЇЛ, Єпископ Фастівський,
Вікарій Київської єпархії

+ ІЛАРІОН, Єпископ Черкаський
і Кіровоградський

+ ВОЛОДИМИР, Єпископ Житомирський
і Поліський

+ АФАНАСІЙ, Єпископ Полтавський
і Харківський

+ ГЕРМАН, Єпископ Чернівецький і Хотинський

Київ, 8 грудня 2009 р. Б.

КИЇВ — НОВИЙ ЄРУСАЛИМ

ЗВЕРНЕННЯ
Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви від 16 липня 2010 р.

Однією з головних проблем, що стоять сьогодні перед сучасною Україною, є подолання антагонізму між сходом і заходом, пошук спільних культурних і релігійних символів, які б могли об'єднати розділену за конфесійною, мовною та культурною ознаками націю. Україна потребує єдності, потребує ідей та цінностей, які б однаково схвально сприймалися серед цілого українського народу, об'єднували схід та захід та сприяли консолідації українського православ'я.

Як засвідчило життя, історичні та культурні символи доби Козаччини, що широко пропагувалися в нашій країні протягом останніх років, не змогли об'єднати розділену Церкву та націю. Українська ідентичність XVII століття формувалася у складній ситуації протистояння впливам, що надходили з Польщі та Росії, в умовах

взаємовиключного вибору між західним та східним векторами розвитку нації. Саме тому трагічний досвід України XVII століття виявився для сучасного українського суспільства надто складним та суперечливим. Утім в українській церковній та культурній традиції присутня ідея, потенціал якої справді міг би об'єднати сьогодні розділену країну та Церкву. Це київська ідея, або ідея та цінності вічного Києва, з якими впродовж століть пов'язане історичне самоусвідомлення українського народу, що є прямим історичним нащадком Київської Русі.

Ким ми є перед лицем Бога та вічності й у чому полягає наше історичне покликання? Століттями на ці ключові для формування національної ідентичності питання мислителі та історіософи Київської Русі та України відповідали, пов'язуючи долю та покликання нашого народу з долею та місією її давнього духовного та політичного центру — Києва. Започаткована святителем Іларіоном Київським та іншими київськими вченими мужами, окреслена в історіософських роздумах та формулах київських святителів і церковних діячів XVII століття, київська ідея стала визначальною для багатьох мислителів й істориків XX століття.

«Київ — новий Єрусалим», — цей відомий образ української культурної традиції, змістовно пов'язаний з іншими символічними визначеннями Києва («Матір городів руських», «руський Сіон», «місто Премудрості Божої»), був і залишається не лише символічною історіософською

формулою чи ідеологемою. Київ як Новий Єрусалим — це ще й релігійний ідеал, що впродовж століть визначав духовні, культурні та суспільно-політичні пріоритети народу України.

Особливо актуальною є київська ідея сьогодні, коли церковна та суспільна свідомість шукає ідеї та символи, що сприяють об'єднанню. Київ — це символ історичного спадкоємства. Символ, який об'єднує сучасну Україну з давньою Київською Руссю та її культурною традицією, що сприймається як «золота доба» нашої культури й державності всіма українцями, незалежно від того, де вони живуть, — на заході чи на сході України.

У цьому контексті варто зазначити, що осмислення київської ідеї — щоправда, з різних точок зору та з неоднаковими пріоритетами — відбувається сьогодні в різних церковних середовищах, зокрема й в Українській Православній Церкві під омофором Блаженнішого Митрополита Володимира. Київська ідея справді має потенціал стати одним із головних елементів нової української ідентичності. Та щоб це стало можливим, дуже важливо, аби київська ідея осмислювалася в надпартійному та надюрисдикційному форматі, як ідея, що об'єднує, а не роз'єднує народ України. Подібно до слів апостола Павла: «А вишній Єрусалим вільний; він мати всім нам» (Гал. 4, 26). І маємо всі підстави вважати, що саме ідея Київського Єрусалима може стати і вже стає такою, що об'єднує всіх нас.

Ми з радістю спостерігали, як восени минулого року ідею Київського Єрусалима було відроджено й озвучено нашими співбратами з Української Православної Церкви. Зокрема у своїй вітальній промові, яка відкрила IX Міжнародні Успенські Читання, Блаженніший Митрополит Володимир наголосив, що уявленням про Київ як новий Єрусалим уже майже дев'ятсот років, а давній Київ навіть було збудовано за єрусалимською градобудівною схемою. «Київ — це наше небо», — процитував предстоятель УПЦ слова свого попередника митрополита Йова Борецького.

З не меншою радістю ми спостерігали й те, як ідею Київського Єрусалима, озвучену Предстоятелем УПЦ, схвально прийняли й активно підтримали наші співбрати з Київського Патріархату. Зокрема голова інформаційного відділу УПЦ КП єпископ Євстратій (Зоря), який вважає, що у Київському Єрусалимі відображено «ідею протиставлення духовного впливу впливові політичному. Рим — місто політичної величі, місто владне. Єрусалим — теж місто царське, але Царство це — не від світу, а з небес», а сам Київ — «це місто — як точка тяжіння народу, місто-символ нації».

Київська ідея є одним з головних елементів церковної ідентичності Української Автокефальної Православної Церкви. Сподіваючись, що вона також суттєво вплинула на формування ідентичності інших церковних юрисдикцій в Україні, єпископат

Української Автокефальної Православної Церкви звертається до ієрархів інших православних Церков, українських істориків та культурологів з пропозицією спільно працювати над остаточним окресленням та популяризацією київської ідеї. Ми вважаємо, що київська ідея має стати темою багатьох круглих столів, науково-практичних конференцій, об'єктом спеціальних наукових досліджень, а також факультативно вивчатися в духовних та світських навчальних закладах України як обов'язковий/головний або факультативний/спеціальний курс.

+ МЕФОДІЙ
Митрополит Київський і всієї України
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ
Митрополит Галицький,
керуючий Івано-Франківською єпархією

+ РОМАН
Митрополит Вінницький і Брацлавський

+ ІОАН
Архієпископ Уманський, Вікарій Київської єпархії,
Голова Богословсько-Канонічної Комісії УАПЦ

+ МАКАРІЙ
Архієпископ Львівський, керуючий Рівненською,
Волинською та Таврійською єпархіями

+ ФЕОДОСІЙ
Архієпископ Дорогобицький і Самбірський

+ МИХАЇЛ
Єпископ Фастівський, вікарій Київської єпархії

+ ВОЛОДИМИР
Єпископ Житомирський і Поліський

+ АФАНАСІЙ
Єпископ Харківський і Полтавський

+ ГЕРМАН
Єпископ Чернівецький і Хотинський

Київ, 16 липня 2010 р. Б.

УХВАЛА

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви від 16 липня 2010 р.

Піклуючись про молитовне та канонічне єднання Української Автокефальної Православної Церкви з повнотою вселенського православ'я, ухвалити:

1. Канонічно зобов'язати Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви до молитовного поминання імені Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха під час Божественної Літургії та за іншими священними богослужіннями.
2. Поминання Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха звершувати в такій формі: «Всесвятішого Отця нашого (ім'я), архієпископа Константинополя — Нового Риму і Вселенського Патріарха».
3. Поминання імені Його Всесвятості Вселенського Патріарха вважати ознакою видимого канонічного спілкування зі Вселенським Константинопольським престолом, а через нього — з усією повнотою православ'я зі сторони Української Автокефальної Православної Церкви.

4. Ця постанова є чинною до моменту офіційного визнання канонічної незалежності Української Православної Церкви Вселенським Патріархатом, який з історичної точки зору є Церквою-Матір'ю Київської Митрополії.
5. Зважаючи на сучасний стан стосунків між Православними Помісними Церквами, вважати таку канонічну міру такою, що сприятиме входженню нашої Святої Церкви до повного молитовного та євхаристійного спілкування в майбутньому.

Київ, 16 липня 2010 р. Б.

УХВАЛА

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви від 16 липня 2010 р.

Піклуючись про полегшення канонічного визнання ієрархії Української Автокефальної Православної Церкви в майбутньому зі сторони Вселенського Патріархату та інших Помісних Православних Церков, зобов'язати єпископат УАПЦ:

1. Утримуватися від спілкування з главою УПЦ Київського Патріархату на основі рішення Архієрейського Собору УАПЦ від 2 березня 2007 р. Б.
2. У своїй діяльності орієнтуватися на чітке дотримання священних канонів Святої Православної Церкви, вдаючись до практики ікономії лише в тих випадках, коли це виправдано з пастирської точки зору.
3. Розвиваючи діалог із Українською Православною Церквою та Українською Православною Церквою Київського Патріархату на місцевому, єпархіальному рівні, піклуватися про встановлення братських стосунків з їх духовенством, а в разі

провокування конфліктів з боку екстремістськи налаштованих осіб, діяти згідно з євангельською заповіддю: «А Я вам кажу не противитись злому. І коли вдарить тебе хто у праву щоку твою, підстав йому й другу» (Мф. 5, 39) та «Хто вдарить тебе по щоці, підстав йому й другу, а хто хоче плаща твого взяти, не забороняй і сорочки» (Лк. 6, 29).

4. Піклуватися про освітній рівень священства УАПЦ, враховуючи під час призначень на відповідальні пастирські й адміністративні посади освітній ценз та загальнокультурний рівень кандидатів.

5. Здійснюючи добір нових кандидатів до єпископату УАПЦ, чітко дотримуватися вимог статуту УАПЦ та враховувати канонічний стан, попередню церковну діяльність, наявність вищої богословської освіти та належного церковно-адміністративного досвіду кандидатів до єпископату УАПЦ.

Київ, 16 липня 2010 р. Б.

ЗВЕРНЕННЯ

Освяченого Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви до преосвященних архіпастирів та всечесних пастирів Української Православної Церкви та Української Православної Церкви Київського Патріархату від 28 грудня 2010 р.

Ваші Преосвященства! Всечесні отці!
Улюблені у Христі Ісусі архіпастирі та пастирі
Святої Православної Церкви в Україні!

Господь наш Ісус Христос заповідав Своїм учням любити один одного: «Нову заповідь Я вам даю: Любіть один одного! Як Я вас полюбив, так любіть один одного й ви! По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ін. 13, 34–35). Тому, звертаючись сьогодні до кожного з вас, ми насамперед засвідчуємо своє щире бажання перебувати у Христовій любові та, виконуючи Його заповідь, здобути повноту заповіданої нам радості (див. Ін. 15, 9–11).

Господь та побожний український народ чекає від кожного з нас мужнього та рішучого кроку

назустріч одне одному. Церковне розділення, розрив церковного спілкування — найболючіша рана сучасної України. І саме від наших дій, від дієвості та повноти нашої любові одне до одного залежить сьогодні доля розділеного українського православ'я.

Єдність Церкви — не політична, а богословська та релігійна цінність. Саме тому ми закликаємо усіх вас діяти заради церковного єднання відверто та чесно, пам'ятаючи, що ані шлях інтриг, ані зовнішній тиск на Церкву ніколи не відновлять церковної єдності. Об'єднання, відновлення благодатної єдності у Христі можливе лише тоді, коли ми діятимемо побожно та шляхетно, відкинувши власні амбіції та інтереси та покладаючись у своїх діях не на силу світу, а на ласку Божу.

Українська Автокефальна Православна Церква щиро бажає відновлення єдності та вважає, що передумовою об'єднання є згода єпископату усіх трьох православних юрисдикцій щодо помісного канонічного статусу Православної Церкви в Україні. Ми переконані в доцільності та дієвості міжюрисдикційного діалогу як шляху до церковної єдності. Водночас ми вважаємо, що з огляду на сучасний стан та проблеми українського православ'я ми маємо не чекати сприятливіших історичних умов, а вже сьогодні робити все, що від нас залежить, аби прискорити відновлення церковної єдності.

Ми знаємо, що в кожній із православних юрисдикцій України і на рівні єпископату, і на рівні

священства та вірних існують сьогодні щирі прихильники діалогу любові та відновлення церковної єдності. Ми закликаємо цих свідків Божої любові з належною мудрістю та пошаною до свого священноначалія діяти заради відновлення церковної єдності.

Ми звертаємося до єпископату та священства Української Православної Церкви із закликом продовжити діалог любові між нашими Церквами і обговорення шляхів подолання канонічної кризи в Україні та відновлення церковної єдності. Ми усвідомлюємо, що об'єднання українського православ'я можливе лише тоді, коли ми щоденно ревно молитимемося за цей дар, а тому закликаємо священство та вірних нашої Церкви підносити молитви до Господа за відновлення церковної єдності, а також наших братів та сестер, що належать до Української Православної Церкви. Будьмо чисті та лагідні серцем та пам'ятаймо: те, що може здатися нам неможливим із земного, людського погляду, стане можливим, коли ми дамо можливість діяти через нас Богові. Адже, як сказав Господь: «Неможливе це людям, а не Богові. Бо для Бога можливе все!» (Мк. 10, 27).

Із особливим почуттям ми звертаємося сьогодні до наших співслужителів у Христі з Української Православної Церкви Київського Патріархату. Преосвященні владики та всечесні отці! Між нами існує однодумність щодо одного з головних питань, яке спричинило розділення, — питання канонічного статусу Православної Церкви в Україні, яка, на нашу спільну думку, має бути рівноправною

Церквою-Сестрою у родині Помісних Православних Церков (тобто автокефальною Церквою). Втім вище священноначаліє нашої Церкви та Київського Патріархату по-різному бачить шляхи здобуття цієї священної мети. На думку єпископату Української Автокефальної Православної Церкви, здобуття автокефалії має відбуватися через діалог та співпрацю православного єпископату України з Його Всесвятістю Святішим Патріархом Варфоломієм, структурами Вселенського Патріархату й іншими Помісними Православними Церквами. На думку патріарха УПЦ КП Філарета та його однодумців, такий діалог і співпраця сьогодні історично та канонічно невиправдані, а шляхом здобуття автокефалії є лише розбудова структур Київського Патріархату.

Як вважав патріарх УПЦ КП Філарет, ключова роль у становленні автокефальної Церкви в Україні належить державі, яка має створити таку систему конфесійних преференцій, яка б сприяла об'єднанню православних християн в Україні довкола Київського Патріархату. І дійсно, за часів правління попереднього Президента України Українська Автокефальна Православна Церква на власному досвіді відчула, що вища державна влада зацікавлена, аби наші парафії та духовенство приєдналися до очолюваного Філаретом Київського Патріархату. Втім, як бачимо сьогодні, ця позиція вищого керівництва УПЦ КП має бути визнана помилковою. Нове політичне керівництво України здійснює нову церковно-конфесійну політику, а ті церковні діячі, які ще вчора сподівалися за допомогою тиску держави долучити

до Київського Патріархату парафії нашої Церкви, сьогодні самі роблять заяви про те, що, на їхню думку, окремі чиновники втручаються в церковне життя.

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви закликає єпископат і священство Київського Патріархату висловити власну позицію з такого важливого питання, як шляхи здобуття помісного статусу. Ми закликаємо преосвященних владик та священство УПЦ Київського Патріархату мужньо обстоювати ідею співпраці Української Церкви з Помісними Православними Церквами, а особливо з Церквою-Матір'ю — Вселенським Константинопольським Патріархатом. Шлях ізоляціонізму, орієнтація на співпрацю з так званими паралельними до Помісних Православних Церков церковними юрисдикціями — це помилковий та згубний шлях, шлях до остаточної канонічної ізоляції незалежного українського православ'я. Однак спільна позиція єпископату та священства Української Автокефальної Православної Церкви та УПЦ Київського Патріархату спроможні змінити ситуацію та засвідчити православному світові, що ми щиро прагнемо вийти з канонічної ізоляції та перебуваємо в ній не через хиби власної еклезіологічної свідомості, а лише в результаті особливих історичних умов.

Водночас ми засвідчуємо, що Українська Автокефальна Православна Церква й надалі з любов'ю та розумінням прийматиме тих, хто до неї приєднується, керуючись не власними інтересами,

а бажанням послужити Божій справі у співпраці та канонічній єдності з її єпископатом.

Українська Автокефальна Православна Церква — безпосередня спадкоємиця київської церковної традиції від Хрещення Русі до новітнього руху за помісний статус Української Церкви. Ми й надалі плекатимемо у своєму церковному житті автентичні церковні традиції та послідовно обстоюватимемо ідею тісної співпраці Київської Церкви з її історичною та канонічною Матір'ю — Вселенським Патріархатом.

Нехай же Божа ласка та допомога наших братів-архієреїв з інших православних юрисдикцій України допоможе всім нам гідно виконати покладене на нас Богом історичне завдання — сприяти об'єднанню українського православ'я у єдину Помісну Церкву на твердому ґрунті канонічного передання Святої Православної Церкви.

З братською любов'ю у Христі Ісусі

+ МЕФОДІЙ
Митрополит Київський і всієї України
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ
Митрополит Галицький,
керуючий Івано-Франківською єпархією

+ ІОАН
Архієпископ Уманський, Вікарій Київської єпархії,
Голова Богословсько-Канонічної Комісії УАПЦ

+ МАКАРІЙ
Архієпископ Львівський, керуючий Рівненською,
Волинською та Таврійською єпархіями

+ ПЕТРО
Архієпископ Кафський і Готській,
Екзарх Західної Європи

+ МИХАЇЛ
Єпископ Фастівський, вікарій Київської єпархії

+ ВОЛОДИМИР
Єпископ Житомирський і Поліський

+ АФАНАСІЙ
Єпископ Харківський і Полтавський

+ ГЕРМАН
Єпископ Чернівецький і Хотинський

+ ІОАН
Єпископ Святошинський,
вікарій Київської єпархії

+ ВОЛОДИМИР
Єпископ Вишгородський і Подільський
Вікарій Київської єпархії

Тернопіль, 28 грудня 2010 р. Б.

ЗВЕРНЕННЯ

Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви Блаженнішого Мефодія, Митрополита Київського і всієї України до Постійної конференції українських православних єпископів поза межами України від 27 квітня 2011 р.

Христос Воскрес!
Преосвященні владики — учасники конференції!

Як стало відомо, 1 вересня цього року в Константинополі відбудеться спеціальний Синод Предстоятелів Давніх Східних Патріархатів, на якому планується розглянути ситуацію, що склалася на Близькому Сході, та інші життєво важливі проблеми сучасного православ'я.

Участь у цьому Синоді братимуть глави п'ятьох давніх Помісних Православних Церков, які було канонічно сформовано на Вселенських Соборах — Предстоятелі чотирьох давніх Патріархатів Константинополя, Александрії, Антіохії, Єрусалима та глава Кіпрської Архієпископії.

Всі згадані Помісні Церкви — це Церкви давньої церковної традиції, які впродовж тисячоліть зберігали еклезіологічну ідентичність православ'я, плекаючи дух вселенськості та убезпечуючи церковну свідомість від спокус етнофілетизму та етатизму, якими нерідко спокушалися нові Помісні Церкви, що формувалися на хвилі національного та державного відродження. Давні Східні Патріархати «зберігають та втілюють еллінську вселенськість, вони самі собою, поза всяким сумнівом, є живими центрами вселенської єдності православ'я і мають прерогативу серед православних церков, бо є запорукою соборності та вселенськості православ'я» (Христос Яннарас).

Пам'ятаючи про це, ми шанобливо просимо вас як канонічно визнаних вселенським православ'ям українських православних єпископів сприяти тому, щоб на згаданому вище Синоді було розглянуто й актуальне для мільйонів православних вірних українське церковне питання.

20-річна історія боротьби за автокефальний статус Української Церкви рясніє не лише невиправданими рішеннями та діями опонентів помісності нашої Церкви. Вона також рясніє і нашими власними помилками. Однак, як уже засвідчила Українська Автокефальна Православна Церква своїми соборними рішеннями останніх років, ми готові до перегляду своїх позицій та виправлення канонічних помилок.

Так, зокрема, ієрархію Української Автокефальної Православної Церкви впродовж десятиліть звинувачували в етнофілетизмі, вважаючи, що, вийшовши з-під юрисдикції Московського Патріархату, ми керувалися гріховним владолюбством та секулярною ідеологією. Однак 26 серпня 2009 р. своїм одностайним та соборним рішенням єпископат УАПЦ засвідчив, що «заради виходу зі штучної канонічної ізоляції та відновлення співпричастя зі вселенським православ'ям наша Церква готова та прагне увійти до складу Вселенського Патріархату на правах автономії» (Звернення до Його Всесвятості Всесвятішого Варфоломія Архієпископа Константинопольського і Нового Риму, Патріарха Вселенського Архієрейського Собору УАПЦ від 26.08.2009 р.Б.). А своїм іншим рішенням єпископат УАПЦ, «піклуючись про молитовне та канонічне єднання Української Автокефальної Православної Церкви з повнотою вселенського православ'я», ухвалив «канонічно зобов'язати Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви до молитовного поминання імені Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха під час Божественної Літургії та за іншими священними богослужіннями», розглядаючи цю канонічну міру «ознакою видимого канонічного спілкування зі Вселенським Константинопольським престолом, а через нього — з усією повнотою православ'я з боку Української Автокефальної Православної Церкви» (Постанова № 1 Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви (м. Київ, 16 липня 2010 р. Б.).

Як засвідчили згадані нами рішення, Українська Автокефальна Православна Церква сьогодні не лише готова до конструктивного діалогу зі вселенським православ'ям, а й прийняла конкретні канонічні рішення, які сприяють цьому діалогу й унормуванню канонічного статусу нашої Церкви та її ієрархії.

Втім ані наша УАПЦ, ані якась інша церковна юрисдикція в Україні, включно з УПЦ у єдності з Московським Патріархатом, не спроможна сьогодні самостійно, без сприяння вселенського православ'я, загоїти болісну рану церковного розділення. Саме тому ми просимо Вас, дорогі владики — учасники Постійної Конференції Українських Православних Єпископів поза межами України, просити Його Всесвятість Вселенського Патріарха Варфоломія I внести до порядку денного Спеціального Синоду Східних Патріархатів українське питання та винести з нього соборні рішення, зокрема виробити канонічну модель відновлення церковної єдності та конкретні механізми її втілення.

Цілком зрозуміло, що основою об'єднання православних не може бути ані схизматична ідеологія, яку проповідують деякі ієрархи УПЦ КП, ані ідеологія «російського світу», котру пропонують як базис для об'єднання російські церковні лідери. Крім того, хоч як сумно це визнавати, і єпископат автокефальних юрисдикцій в Україні, і єпископат Російської Православної Церкви впродовж багатьох років є учасниками ідеологічного та церковного протистояння, маючи певні упередження один до одного.

З огляду на це вважаємо, що подолання трагічного розділення може бути успішним лише за ключової участі канонічної інстанції, яка, з одного боку, не задіяна в конфлікті та визнається як авторитетна обома сторонами, а з другого — не заінтересована в політичних наслідках тієї чи іншої моделі зцілення розколу. Саме такою канонічною інстанцією, на нашу думку, і є Собор Предстоятелів Давніх Патріархатів, який, за священними канонами, володіє повнотою канонічної відповідальності у період між Вселенськими Соборами Православної Церкви.

Звертаючись до Вас, преосвященні владики — учасники Постійної Конференції Українських Православних Єпископів поза межами України, ми шанобливо просимо вас піднести голос у вселенському православ'ї за мільйони православних християн в Україні, які сподіваються на подолання розбрату та відновлення церковної єдності.

Воскреслий Господь нехай сповнить ваші серця пасхальною радістю та примножить сили тілесні.

Христос Воскрес! Воістину Воскрес!

Від імені Архієрейського Собору

+ МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

м. Київ, 27 квітня 2011 р. Б.

ЗВЕРНЕННЯ

Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви до Вселенського Патріарха Варфоломія та Предстоятелів Давніх Східних Патріархатів від 25 травня 2011 р.

Ваша Всесвятосте!

Від імені мільйонів православних вірних нашої країни, що прагнуть остаточного створення в Україні єдиної Помісної Церкви, висловлюємо підтримку діям Вашої Всесвятості, що скеровані на подолання кризи в православному світі та відновлення традиційних канонічних механізмів його соборності.

Багато проблем сучасного православ'я пов'язано з ідеологією етнофілетизма й етатизма, які спотворюють сьогодні церковну свідомість деяких нових Помісних Церков. Неповага до церковної традиції, проникнення до Церкви секулярної ідеології, боротьба за владу та політичний вплив — ці та інші чинники не лише затьмарюють сьогодні християнський ідеал у житті окремих Помісних Церков, а й створюють передумови для масштабного розділення у православному світі.

Втім у третьому тисячолітті вселенське православ'я як ніколи потребує єдності, що плекається через братню співпрацю ієрархів різних юрисдикцій. Саме тому ми, ієрархи Української Автокефальної Православної Церкви, підносимо сьогодні молитви за успішне здійснення нової канонічної ініціативи Вселенського Патріархату — скликання 1 вересня цього року спеціального Синоду Предстоятелів Давніх Патріархатів у Константинополі для обговорення положення православних християн у зоні численних близькосхідних конфліктів та інших проблем загальноправославного характеру.

Чотири першородних Східних Патріархати — це не лише перші за честю Православні Церкви, на які покладено почесне зобов'язання збереження церковної традиції, а й живе осереддя сучасного церковного життя. Як і тисячоліття тому, на Давніх Патріархатах Сходу лежить тягар відповідальності за еклезіологічну ідентичність православних, їхню богословську та церковну вселенськість, а також за органічну взаємодію з новими помісними православними Церквами.

Православна Церква не може існувати так, ніби в неї немає особливого канонічного положення та авторитету Вселенського Патріарха та глав Давніх Східних Патріархатів Александрії, Антіохії та Єрусалима. Особливої шани вимагає також глава давньої Кипрської Церкви, автокефальний статус якої затверджено авторитетом Вселенських Соборів. Ідея реструктуризації главенства та першості честі, яка

використовується сьогодні у протистоянні з Константинополем ієрархами деяких нових Помісних Церков, — не лише деструктивна. Вона пов'язана з еклезіологічно хибним розумінням Вселенської Православної Церкви як федерації національних Церков та зрештою призведе до відходу від одного з найдорогоцінніших догматів православ'я — вчення про Церкву.

Саме тому ми, архієреї Української Автокефальної Православної Церкви, молимося сьогодні за успішне здійснення нової канонічної ініціативи Вселенського Патріархату, сподіваючись, що вона сприятиме не лише згуртуванню, а й оздоровленню вселенського православ'я. Проблеми церковного розділення, що існують сьогодні у православ'ї і, зокрема, в Православній Церкві в Україні, не можуть бути вирішені механічно, наприклад, за рахунок адміністративно-політичного тиску. Церковні розділення в Україні засвідчили, що шлях до об'єднання лежить через нове богословське осмислення меж та змісту понять «автокефалія» та «Помісна Церква», створення нових канонічних механізмів соборності, відновлення традиційних структур спілкування та єдності.

Звертаючись сьогодні до Вашої Святості, ми просимо Вас в інтересах розділеного українського православ'я та православного світу загалом продовжити свої труди з консолідації та духовного оновлення Православної Церкви. Зокрема розглянути на нинішньому або наступному Синодах

Давніх Патріархатів трагічну ситуацію, що склалася в нашій країні, де близько п'яти з половиною тисяч православних громад опинилися у вимушеній ізоляції від вселенського православ'я через проблему канонічного статусу Української Церкви.

Як засвідчив досвід, братній Московський Патріархат упродовж двадцяти років не зміг запропонувати автокефальному руху в Україні таку модель виходу з кризи, яка була б прийнятна для єпископату, кліру та вірних, котрі обстоюють ідею помісного статусу Української Церкви. Натомість нам пропонують юрисдикційне та національне «самовбивство» — розчинення в Російській Православній Церкві та «російському світі», який вона активно пропагує останнім часом.

Тому Архієрейський Собор Української Автокефальної Православної Церкви повністю підтримує ідею, яку висловив Блаженніший Патріарх Єрусалимський Феофіл III під час його нещодавнього візиту до Києва, — українська церковна проблема має вирішуватися на всеправославному рівні, зокрема на різних нарадах та соборах всеправославного масштабу, збирати які має привілей Вселенський Патріарх (з інтерв'ю виданню «Коммерсантъ Украина» № 49 від 29.03.2011).

Православні християни України стомилися від церковного розколу та прагнуть церковної єдності. Втім, на наше глибоке переконання, ми не спроможні досягнути цієї єдності

ізольовано — без святих молитов та братньої допомоги ієрархів Вселенського Патріархату та Давніх Патріархатів Сходу. Вітаючи майбутній спеціальний Синод у Константинополі, єпископат Української Автокефальної Православної Церкви просить Вас розглянути на цьому або наступних всеправославних зібраннях проблему розділення Православної Церкви в Україні та соборно окреслити модель і конкретні канонічні механізми відновлення євхаристійної єдності.

Користуючись нагодою, Українська Автокефальна Православна Церква ще раз засвідчує свою пошану до Вашої Святої Церкви та просить святих молитов Вашої Святості про спасіння боголюбного народу України.

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

+ АНДРІЙ,
Митрополит Галицький,
Керуючий Івано-Франківською єпархією

+ ІОАН,
Архієпископ Уманський, вікарій Київської єпархії

+ МАКАРІЙ,
Архієпископ Львівський, керуючий Рівненською,
Волинською та Таврійською єпархіями

+ ІЛАРІОН,
Єпископ Черкаський і Кіровоградський

+ ВОЛОДИМИР,
Єпископ Житомирський і Поліський

+ АФАНАСІЙ,
Єпископ Харківський і Полтавський

+ ГЕРМАН,
Єпископ Чернівецький і Хотинський

+ ІОАН,
Єпископ Львівський і Самбірський

+ ВОЛОДИМИР,
Єпископ Вишгородський і Подільський,
вікарій Київської єпархії

+ МСТИСЛАВ,
Єпископ Тернопільський і Червоногородський,
вікарій Тернопільської єпархії

+ АДРІАН,
Єпископ Хмельницький і Кам'янець-Подільський

м. Теребовля, 25 травня 2011 р. Б.

ЗАЯВА

Патріархії Української Автокефальної Православної Церкви від 9 вересня 2011 р.

Українська Автокефальна Православна Церква вважає актуальними та корисними для сучасного церковного життя результати роботи Собору першородних Патріархатів та давньопроголошеної автокефальної Церкви Кіпру (Константинополь, 1–3 вересня цього року). На думку нашої Церкви, надзвичайно корисним є вже саме «відродження давнього звичаю» зібрання Предстоятелів Давніх Церков, що були «засновані апостолами Христовими та оголошені автокефальними на Вселенських Соборах нероздільної Церкви» (з Послання Собору до повноти Церкви та всіх людей доброї волі).

Інститут Пентархії — один з важливих історичних інструментів соборності Православної Церкви. Як засвідчив досвід Собору Давніх Патріархатів, цей інструмент і сьогодні, як колись у давнину, слугує консолідації та канонічній єдності православних християн у світі. На думку УАПЦ, «Собор п'яти» був також корисним не лише для християн, що мешкають у регіоні Близького Сходу, а й для

світової православної спільноти з огляду на дві важливі проблеми, що активно обговорювалися на Соборі, а саме:

- необхідність пришвидшення скликання Святого і Великого (Всеправославного) Собору в близькому майбутньому;
- необхідність збереження традиційного канонічного ладу Православних Церков, зокрема в чіткому дотриманні меж своєї юрисдикції з боку Помісних Церков.

Як зазначається у Комюніке Собору, «з причин, що недавно мали місце у Православній Церкві», Собор підкреслює необхідність для всіх Помісних Церков поважати та дотримуватись географічних меж своєї юрисдикції «у тому вигляді, як вони були визначені священними канонами та Томосами про заснування цих Церков».

Як відомо, ні в священних канонах, ані в Томосі про заснування Московського Патріархату (1589 р.) не йдеться про те, що Україна є канонічною територією цієї Помісної Церкви. Понад те, в Томосі про автокефалію Православної Церкви в Польщі (1924 р.) чітко зазначено, що приєднання Української Церкви до Московського Патріархату відбулося всупереч канонам, а отже, з точки зору канонічного права є недійсним.

Спираючись на це, Українська Автокефальна Православна Церква вітає цю заяву Давніх

Патріархатів Сходу та Кіпрської Архієпископії та розглядає її як ще один конструктивний канонічний імпульс до розв'язання української церковної проблеми спільними зусиллями вселенського православ'я, українського автокефального руху та Московського Патріархату.

Київ, 9 вересня 2011 р. Б.

ВІДПОВІДЬ

Патріархії Української Автокефальної Православної Церкви на Звернення духовенства Івано-Франківської єпархії УПЦ Київського Патріархату від 8 квітня 2014 р.

Всечесні Отці!

Насамперед дозвольте подякувати вам за щиру любов до України та бажання церковної єдності. Ми всі — діти України та всім серцем уболіваємо за її долю. Об'єднує нас й інше: бажання будувати церковне життя на засадах **автокефалії** та у формі **єдиної** помісної Церкви.

Усі ми прагнемо помісності та церковної єдності. Але кожен з нас по-своєму бачить шлях до цього. Як здається вам, клірикам Київського Патріархату, церковно-адміністративну єдність незалежної Української Церкви необхідно відновити негайно та шляхом **приєднання** єпархій та парафій УАПЦ до Київського Патріархату.

Єпископат і священство нашої Церкви також вважає досягнення церковної єдності одним із головних пріоритетів церковного життя. Але ми

маємо власну точку зору на **шляхи досягнення** такої єдності.

Об'єднання чи приєднання?

Як зазначається у вашому Зверненні, «Священний Синод УПЦ КП від 22.02.2012 гарантував збереження у складі Київського Патріархату цілісності структури Львівської та Івано-Франківської єпархій УАПЦ на чолі з нинішніми архієреями». Таким чином, йдеться про вже відому нам точку зору: єпархії та парафії менш чисельної Церкви (УАПЦ) мають **приєднатися** до структур чисельнішої Церкви (УПЦ КП).

Однак чисельність є **універсальним критерієм** оцінки церковного життя. Так, наприклад, Московський Патріархат (МП) набагато чисельніший за Константинопольський. Понад те, як неодноразово заявляли представники МП, чисельність цієї Церкви «перевищує сукупність членів усіх інших Православних Церков разом». Але, порівнюючи церковну свідомість МП та Константинополя, можна дійти висновку, що чисельність у цьому випадку не є головним критерієм оцінки стану Церкви.

Як свідчить сучасний стан МП, ця Помісна Церква перебуває нині в полоні секулярної ідеології, а її амбіції спираються на секулярні крітерії чисельної переваги та політичної міцності[1]. Так, аналізуючи заяви одного з чільних ідеологів РПЦ керівника

[1] Точка зору сучасного грецького богослова Хр. Яннараса.

Синодального відділу зі взаємодії Церкви та суспільства прот. Всеволода Чапліна, можна дійти висновку, що ідеологія «русского мира» має чітко виражене етнофілетичне забарвлення та не відповідає вимогам православної еклезіології.

Натомість малочисельна Константинопольська Церква твердо зберігає кафолічність та православність своєї церковної свідомості, а її зусилля з підтримки всеправославної єдності свідчать, що Вселенський Патріарх Варфоломій гідно несе своє служіння у надважких історичних умовах.

Отже, бачимо, що крім чисельності існують й інші, не менш важливі критерії церковного життя: стан церковної свідомості, історія та традиції Церкви, особливості її церковно-канонічного улаштування.

Новітня церковна історія свідчить, що наша Церква ніколи не користувалася державною підтримкою або підтримкою потужних економічно-політичних груп (наприклад, «донецького» клану, який підтримував УПЦ МП, або клану братів Ющенків, які підтримували УПЦ КП).

Єпископат Української Автокефальної Православної Церкви усвідомлює, що внаслідок причин історичного характеру наша Церква та Київський Патріархат користуються різним рівнем підтримки в суспільстві та поступається деяким можливостям Київського Патріархату.

Розуміючи це, Українська Автокефальна Православна Церква **не претендує** на те, щоб об'єднання православних християн в Україні відбувалося **на її основі.** Ми лише прагнемо, щоб процес консолідації не був **формальним**, а модель об'єднання передбачала збереження УАПЦ як **єдиної церковної структури.**

Прикладом такої моделі об'єднання є об'єднання РПЦ та РПЦ за кордоном (РПЦЗ) шляхом підписання Акта про канонічне спілкування між Патріархом Московським Алексієм ІІ та першоієрархом РПЦЗ митрополитом Лавром (17.05.2007). Хоча РПЦЗ (близько 400 парафій) й була у десятки разів меншою за МП (27 000 парафій), об'єднання цих двох Церков відбулося на засадах **взаємної поваги** до традицій обох Церков, а РПЦЗ отримала статус **самокерованої Церкви** у складі РПЦ[2].

З точки зору «права сильного», РПЦ могла б і не погоджуватися з такою моделлю об'єднання, здійснюючи політику **поглинання** РПЦЗ на **парафіяльному рівні**. Але йдучи на поступки, МП лише виграла, бо об'єднання двох російських юрисдикцій збільшило вагу МП у православному світі та стало одним із головних досягнень патріаршества Алексія ІІ.

[2] Згідно з пунктом 17 Статуту РПЦ «Самокерованою частиною РПЦ є також РПЦЗ у сукупності єпархій, що історично склалися, парафій та інших церковних установ».

Мета об'єднання та оптимальні шляхи до нього

У чому полягає мета об'єднання Української Автокефальної Православної Церкви та УПЦ Київського Патріархату в сучасних історичних умовах?

З Вашого Звернення зрозуміло, що, на Вашу думку, метою об'єднання є **консолідація українського суспільства** у протистоянні головному виклику сьогодення — російській військовій загрозі.

Справді, найбільша загроза для України, її державності та територіальної цілісності сьогодні полягає в **імперській політиці сучасної Росії**. Знекровлена та знесилена Україна виборює свою незалежність у тяжкій боротьбі з російським агресором. Але консолідація українського суспільства проти агресора сьогодні фактично відбулась, а проблеми з неприйняттям української ідеї існують лише в донецькому та луганському регіонах, де ні Українська Автокефальна Православна Церква, ні Київський Патріархат фактично **не мають впливу на суспільну думку.**

У чому ж тоді може полягати справжня мета нашого об'єднання? На нашу думку, такою метою є **об'єднання всіх православних християн в єдиній Помісній Церкві**.

Створення єдиної Помісної Церкви — один із головних пріоритетів Української Автокефальної

Православної Церкви. Водночас, на нашу думку, єдина Помісна Православна Церква в Україні має:

- об'єднати більшість православних вірних в Україні;
- отримати канонічну *легітимізацію* своєї ієрархії з боку Вселенського Патріарха, а згодом і визнання свого канонічного статусу з боку Помісних Православних Церков[3].

Як досягнути цієї мети? Впродовж багатьох років Українська Автокефальна Православна Церква послідовно відстоювала два засадничих моменти стосовно церковного об'єднання в Україні:

- до процесів консолідації українського православ'я має бути активно залучений Вселенський Константинопольський Патріархат;
- становлення єдиної помісної Православної Церкви має відбуватися за участі єпископату УПЦ (МП), яка досі залишається найчисельнішою православною юрисдикцією України.

[3] Розрізняючи поняття канонічної легітимізації та канонічного визнання, ми вкладаємо у перше смисл визнання законості єпископських хіротоній (а отже, і благодатності священодіянь), а в друге — визнання автокефального статусу. Наприклад, визнаючи ієрархію Православної Церкви в Америці, Вселенський Патріархат не визнає її автокефального статусу, оскільки останній було надано цій церковній структурі рішенням Священного Синоду РПЦ.

Проте події останнього часу внесли певні корективи до нашої позиції.

Позиція Константинополя

Від 6 до 9 березня в Константинополі працювало Зібрання (Синаксис) Предстоятелів Помісних Православних Церков, на якому було прийнято рішення зібрати Всеправославний Собор у Константинополі 2016 року. І хоча, як очікується, на Всеправославному Соборі не розглядатимуться питання, з яких не буде досягнуто попередньої згоди (тобто процедура надання автокефалії та автономії, диптихи тощо), значення такого Собору все одно важко переоцінити. Адже це буде перше зібрання такого — всеправославного — формату з часів Вселенських Соборів (IV–VIII ст.).

Скликання такого Собору можливе лише за умов узгоджених дій двох найвпливовіших Помісних Церков сучасного православ'я: Константинопольського та Московського Патріархатів. Тому, на жаль, перспектива скликання Всеправославного Собору позначилася й на актуальності для Константинополя української проблематики. Як зазначає експерт: «Незважаючи на те, що вже декілька років між патріархом Варфоломієм і представниками УПЦ КП та УАПЦ ведуться консультації на предмет входження цих церков до складу Константинопольського Патріархату, цей проект, швидше за все, буде тепер (тимчасово?) загальмований. До 2016 року

Константинополь навряд чи робитиме якісь кроки в українському напрямку»[4].

Якою буде позиція Константинополя з українського питання найближчим часом? Станом на березень цього року Фанар, тимчасово жертвуючи своїми інтересами в Україні, зробив ставку на проведення Всеправославного Собору. Проте перемога Майдану, обрання нового Президента та смерть митрополита Володимира докорінно змінили церковну та політичну ситуацію в нашій країні та вимагають переосмислення з боку Константинополя.

Окремо варто згадати про підписання *Угоди про Асоціацію між Україною та Євросоюзом* — історичну подію, яка фіксує курс нашої країни на євроінтеграцію та відкриває добу особливої уваги до нашої країни з боку об'єднаної Європи.

Обрання Україною європейського курсу та встановлення особливих стосунків між Києвом та ЄС ставить Фанар перед дилемою: чи продовжити курс на скликання Собору (який однаково не вирішить головних проблем сучасної Православної Церкви), чи, користуючись сприятливими історичними обставинами, позитивно вирішити українське церковне питання і таким чином радикально переформувати світове православ'я.

[4] Бурега В. Всеправославный собор будет созван уже через два года // Релігія в Україні. — 11.03.2014.

Ситуація в УПЦ після смерті митрополита Володимира

Як ми вже зазначали вище, впродож багатьох років наша Церква сподівалася, що до процесу творення єдиної помісної Церкви залучиться єпископат УПЦ (МП). Такі сподівання ми пов'язували з постаттю Блаженнішого Митрополита Володимира, який не приховував своїх симпатій до автокефалії. («Цей статус, — заявив про автокефалію глава УПЦ МП в інтерв'ю виданню Newsweek 2009 р., — має вінчати наші зусилля. Але спочатку треба досягти єдності»). Проте довготривала хвороба та смерть Предстоятеля УПЦ МП внесла свої корективи до перспектив церковного об'єднання. Реакція громадянського суспільства (Майдан) та військова агресія Росії засвідчили: жодної альтернативи євроінтеграції України та консолідації православних у країні на основі повної автокефалії **не існує**.

Натомість УПЦ (МП) і досі боїться зробити історичний крок — поставити перед вселенським православ'ям питання про автокефальний та патріарший статус Української Церкви. Перед УПЦ (МП) сьогодні стоїть історичне завдання — дійсно стати Церквою українського народу не лише за назвою, а й за змістом. Яким буде майбутнє цієї Церкви? Якщо раніше гарантом її розвитку був факт визнання УПЦ (МП) з боку Помісних Православних Церков, то сьогодні цього явно замало. Часу для визначення у цієї Церкви фактично немає.

І якщо найближчим часом єпископат УПЦ (МП) не зважиться розпочати конкретні кроки до здобуття помісності, то в майбутньому на цю Церкву чекає маргіналізація та суспільна ніша «Церкви російської діаспори».

Модель об'єднання УАПЦ та УПЦ КП та особа патріарха Філарета

Священний Синод та новий Предстоятель УПЦ можуть обрати ізоляціоністський шлях та не брати участі в об'єднавчих процесах. Але це не зможе зупинити загальноправославний рух в Україні до єдності та помісності. Братиме участь у цьому процесі й Українська Автокефальна Православна Церква, яка на рівні Предстоятеля та Архієрейського Собору наполягатиме, що об'єднання нашої Церкви та УПЦ Київського Патріархату має:

- здійснюватися у **загальноцерковному** форматі, тобто як поєднання двох повноцінних юрисдикцій (а не шляхом поглинання УПЦ КП парафій або єпархій УАПЦ);
- відбуватися з **благословення Вселенського Патріарха Варфоломія**, участь якого в об'єднавчому процесі може бути гарантом того, що наше об'єднання сприятиме канонічному визнанню обєднаної Церкви з боку вселенського православ'я;

- відповідно до слів святого апостола Павла про необхідність розбіжності думок (1 Кор. 11, 19) призвести до створення такої церковної структури, де б могли вільно існувати та розвиватися єпархії та парафії з різною традицією та поглядами на деякі питання церковного життя.

Не секрет, що досить довго головною перешкодою на шляху до об'єднання була постать патріарха Філарета, який сприймався кліром та вірними УАПЦ як суперечлива особистість. Проте з часом місія патріарха Філарета в історії Української Церкви стає для церковно-суспільних кіл більш зрозумілою. Хоча ми й засуджували деякі, неканонічні, з нашої точки зору, дії глави Київського Патріархату в минулому, сьогодні, коли керівництво УПЦ КП орієнтується на співпрацю з Константинополем та іншими Помісними Церквами, позиція єпископату та священства УАПЦ стосовно патріарха Філарета також **змінюється.**

Встановлення молитовної та євхаристійної єдності між Українською Автокефальною Православною Церквою та УПЦ Київського Патріархату

З історичної точки зору, об'єднавчі процеси не мають жодної альтернативи. Проте, на нашу думку, перш ніж ставити питання про **церковно-адміністративну** єдність, нашим Церквам варто пройти період **молитовної** та **євхаристійної** єдності.

У зв'язку з цим ми благословляємо кліриків Української Автокефальної Православної Церкви не ухилятися від співслужіння та спільної соціальної праці зі священством УПЦ Київського Патріархату. Спільна молитва та спільні діла любові між нашими Церквами мають засвідчити перед нашою паствою та вселенським православ'ям: хоча з огляду на історичні обставини в нашій країні й існують дві православні автокефальні юрисдикції, між ними немає нездоланих суперечностей, а в майбутньому вони становитимуть єдине церковне тіло.

Водночас шанобливо нагадуємо вам, що своєю Постановою від 16 липня 2010 р. Б. Архієрейський Собор нашої Церкви, «піклуючись про молитовне та канонічне єднання УАПЦ з повнотою вселенського православ'я», ухвалив до моменту офіційного визнання канонічної незалежності Української Православної Церкви Вселенським Патріархатом «Предстоятеля Української Автокефальної Православної Церкви до молитовного поминання імені Його Всесвятості Всесвятішого Патріарха під час Божественної Літургії та за іншими священними богослужіннями» (Постанова № 1).

Як зауважив Собор, цей канонічний захід було запроваджено як видиму ознаку канонічного спілкування зі Вселенським Константинопольським престолом, а через нього — з усією повнотою православ'я з боку Української Автокефальної Православної Церкви (п. 3 згаданої вище Постанови).

Зрозуміло, що такий канонічний захід не може повністю вирішити питання співпричастя між нашою Церквою та її Матір'ю — Вселенським Патріархатом. Однак саме ця канонічна міра дозволяє нам стверджувати, що з боку Української Автокефальної Православної Церкви таке спілкування вже встановлене, а її клір, з огляду на засади канонічного права, вже не може вважатися таким, що перебуває у схизмі.

З огляду на це, звертаємо Вашу увагу, що для клірників Української Автокефальної Православної Церкви поминання свого Предстоятеля Блаженнішого Митрополита Мефодія є не лише вимогою Статуту нашої Церкви та рішень її Архієрейських Соборів, а й канонічною мірою, яка встановлює співпричетність зі Вселенським Константинопольським престолом кожної парафії нашої Церкви[5].

Всечесні Отці!

Кожен з нас відчуває свою відповідальність перед історією. І кожен з нас щиро прагне, аби день нашого об'єднання надійшов якнайшвидше. Проте ми маємо пам'ятати — справжнього єднання неможливо досягнути шляхом тиску, оскільки такі дії зазвичай призводять лише до конфронтації та порушення міжконфесійного миру.

[5] Постанова № 1 Архієрейського Собору Української Автокефальної Православної Церкви (м. Київ, 16 липня 2010 р. Б.) // Архів Патріархії УАПЦ.

Будьмо ж мудрими та смиренними будівничими єдиної помісної Церкви. Поважаймо один одного та наших церковних ієрархів. Звертаймо молитви до Господа, аби з Його ласки в Україні якнайшвидше було створено справді єдину та справді помісну Православну Церкву.

18 липня 2014 р. Б.

АРХІПАСТИРСЬКІ ПОСЛАННЯ
БЛАЖЕННІШОГО МИТРОПОЛИТА
МЕФОДІЯ

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ
(2000 р.)

Христос Воскрес!

Вступаючи в нове тисячоліття, Свята Церква, духовно торжествуючи, радісно святкує найвеличнішу подію в людській історії — Воскресіння Христа, Його перемогу над смертю.

Віра у Сина Божого, який помер за наші гріхи і воскрес для нашого виправдання, є основою християнства. Своїм Воскресінням із мертвих Господь засвідчив, що Він є Сущий над усіма Бог, довгоочікуваний Месія, що «нема ні в кім іншім спасіння, … що ним би спастися ми мали» (Діян. 4, 12).

Хоч би якою величиною знань оволоділа людина в безмежному Всесвіті, хоч до якого б матеріального прогресу піднесли людську цивілізацію наукові відкриття, та якщо людина не набуде Христа, не знайде себе в Ньому подібно до апостола Павла, то життя її втратить вищий, вічний сенс.

Залишиться нездійсненним божественне призначення духовно зростати, вдосконалюватись у ділах віри, добра, любові та правди: «Отож, будьте досконалі, як досконалий Отець ваш Небесний!» (Мф. 5, 48). Тільки в служінні ближнім через виконання заповідей любові та співчуття людина може реалізувати свою любов до Бога. «Віра, коли діл не має, мертва в собі!», — каже святий апостол Яків.

Молюся до Воскреслого Христа, щоби в цей нелегкий час випробувань для нашої Батьківщини ми пам'ятали, що наш християнський обов'язок — утішати наших людей словом, допомагати ділом, укріплювати в терпінні, подати надію, бо «ніхто більшої любові не має над ту, як хто свою душу поклав би за друзів своїх» (Ін. 15, 13).

Кожен небайдужий до майбутнього України має зробити все, що від нього залежить, задля поєднання всіх нас у єдиний народ, здатний допомогти Президенту, уряду, місцевій владі підняти нашу державу на належний рівень духовного і матеріального життя. На жаль, є серед нас слабкодухі, що сумніваються у скорій величі України. Не вірте їм, вони обманюють. Бог завжди з тими, хто творить добро. Недруги нашого Господа також не вірили в Його Воскресіння, переконували, що воно неможливе, бо суперечить законам природи і науки, а Христос Воскрес — і сталося диво. Україна також воскресне, якщо усвідомимо, що від кожного з нас залежить майбутнє нашої Української Православної

Церкви і улюбленої Батьківщини, якщо кожен з нас зрозуміє, що всі ми є маленькими часточками великої української родини, для якої, не шкодуючи сил, зобов'язані впродовж усього життя чесно і самовіддано трудитись.

Українська Автокефальна Православна Церква вважає за свій священний обов'язок зробити все, що в її силах, для розбудови нашої незалежної держави, для добра наших благочестивих людей, і закликає до співпраці розділені силами зла Українські Православні Церкви.

Біймося проявити байдужість! Бог і народ України засудять нас за нашу черствість, холодність, нездатність заради такої великої мети подолати штучні перешкоди, що розділяють нас. Вірю, що сила Христова, котра воскрешала мертвих, з'єднає нас у єдину Помісну Церкву — духовний фундамент нашої держави.

Нагадуючи, що труднощі, котрі переживаємо, на жаль, створюємо ми самі, Церква спонукує нас до подальшої мудрості і закликає в цей радісний день облишити всі наші печалі, всі земні скорботи, пересилити хвороби, бо ж усі вони раніше чи пізніше щезнуть, і всім разом, здоровим і немічним, знатним і простим, літнім і молодим, мешканцям сіл, міст і всіх куточків нашої землі, утішитись і насолодитись тим, що перебуває в віки.

Христос Воскрес із мертвих, смертію смерть подолав, і тим, що в гробах, життя дарував!

Радійте! Христос Воскрес!

Пасха Христова
2000 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Патріарший Місцеблюститель,
Митрополит Тернопільський і Подільський

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2001 р.)

Христос Рождається!

Дві тисячі років тому, коли людство вперше святкувало Різдво Христове, про те знало небагато людей. Вони в особі простих Вифлеємських пастухів принесли народженому Господу своє смиренне поклоніння, а дещо пізніше троє східних мудреців-царів принесли в дар Богонемовляті Христу золото, смирну і ладан… Нині про цю подію знають усі, знає все людство. Які щедрі дари могло б воно принести! І що ж приносить насправді? Серед цих дарів Новонародженому Христу — нескінченний обман, ненависть, спрямована проти Церкви, як зовнішня, так і внутрішня, — такі, за словами Святого Письма, мерзоти в очах Господніх, що краще припинити перелік дарів… Та найжахливіший дар, який приносить людство Богонемовляті Христу, — це цілковита зневага тих, заради кого Він, невмістимий Бог, у яслах возліг, аби «відновити і прославити грішну людську природу прийшов Ти явно», — саме такі слова вкладає у вуста Новонародженого Господа свята Церква, для заснування Якої необхідне було сходження на землю Сина Божого та Його хресна смерть.

Що приносить ювілейного року Богонемовляті Христу Україна?… Де її прадідівська православна віра, де її зрошена кров'ю найкращих синів Православна Церква?.. Скільки ще можна лицемірити і прикриватися неправдою? Тільки щире каяття за відступлення від віри православної може стати гідним даром Богонемовляті Христу від українського народу. Без цього неможливо у відповідь отримати найцінніший дар Неба — Воскресіння України. Зробімо ж те, чого чекає від нас Христос, і Україна стане благословенною.

Незважаючи на холодність і черствість наших сердець, на небажання оновитись і стати гідними дітьми своєї небесної і земної вітчизни, Бог, зі своєї безмежної милості, чимало радісного і втішного дарував нам, і минулого року, після нелегких випробувань, труднощів і розчарувань, ми з полегшенням зауважили зміни на краще. Ми були радісними свідками того, з якою щирістю, твердістю і вмінням обстоював наш Президент право України на самобутній шлях і робив усе можливе для покращення добробуту народу. Подякуймо ж Богу за те, що маємо щастя бачити Батьківщину нашу вільною, в мирі, в радісній творчій праці, спрямованій на відродження нації.

Тією ж милістю Божою і в нашому церковному житті відбулися втішні події: усунено перешкоди, що заважали порозумінню з державою (це засвідчив проведений нашою Церквою Помісний Собор), налагоджуються добрі взаємини між нашою Церквою та представниками влади в усіх регіонах.

Під час зустрічі з Президентом Леонідом Кучмою ми відчули його щире занепокоєння неприродним, болісним станом православ'я в Україні, бажання зробити все можливе для його виправлення заради блага Церкви й держави. Допоможи йому, Господи!

Вітаючи всіх вірних Української Автокефальної Православної Церкви зі світлими й радісними днями Різдва Христового і Новим Роком, закликаю й надалі твердо і непохитно йти шляхом відданості Українській Православній Церкві та нашій улюбленій Україні.

Нехай немовля Христос благословить нашу Церкву й Вітчизну щедрими дарами, а ми всі, хто більшою, а хто меншою мірою переживаючи відчуття близькості Господа, чесно і самовіддано працюватимемо кожен на своєму місці, для спільного добра, пам'ятаючи, що найбільше багатство, яке залишилось у нас, — це Віра Православна, і в ній наше спасіння. Амінь.

Різдво Христове
2001 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Тернопільський і Подільський,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ
(2001 р.)

Христос Воскрес!

Цього світлого і радісного дня Господнього Воскресіння сердечно вітаю Вас, Високопреосвященні Архіпастирі, дорогі отці, брати і сестри, коротким, але сповненим безмежної радості вітанням: «Христос Воскрес!»

Ці два слова заповнюють цілих два життя, зливають два світи, з'єднують небо із землею, творіння з Творцем, людину з Богом. Воскресіння Христове цілковито змінило і пекло, і землю, і Небо… Все зробив для нас Господь. Христос Воскрес — і пекло з його темними силами втратило владу над родом людським. Перед усіма відчинилися двері Царства Небесного, замкнені прабатьківським гріхопадінням, і вони залишаються повсякчас відчиненими для тих, хто бажає увійти крізь них. Тож не позбавляймо самі себе цієї духовної радості, самі перед собою не зачиняймо цих дверей церковним розколом, нетерпимістю одне до одного, спотворенням людського єства як носія образу Божого…

Молюся до Воскреслого Христа, щоб у цей прикрий для українського православ'я час дарував нам усвідомлення того, що поєднати нас може тільки духовна єдність у єдиній Українській Автокефальній Православній Церкві. І тому з особливою надією, як подію справді історичного і доленосного значення, ми сприймаємо рішення Вселенського Партіарха Варфоломія І — сприяти створенню і визнанню Української Автокефальної Православної Церкви.

«Христос Воскрес!» — ці слова воскрешають і нашу надію, а тому не перестаю вірити, що, як колись апостоли пережили смуток після розп'яття Господа і невимовну радість після Його Воскресіння, так і наш благочестивий православний народ після кровоточивої рани розбрату сподобиться надзвичайної радості — єдності. Бо недаремно закликає святий апостол Павло: «Благаю вас, браття, Ім'ям Господа нашого Ісуса Христа, щоб ви всі говорили те саме, і щоб не було поміж вами поділення, але щоб були ви поєднані в однім розумінні та в думці одній!» (1 Кор. 1, 10).

Заради Воскреслого Христа, заради блага Його святої Церкви і добра українського благочестивого народу щиро простімо одне одному образи та кривди, й у світлий день славного Воскресіння Христового одне одного обіймімо і разом заспіваймо: «Христос Воскрес із мертвих, смертю смерть подолав, і тим, що в гробах, життя дарував!»

Воістину Воскрес Христос!

Пасха Христова
2001 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ (2003 р.)

Христос Воскрес!

Віками людство прагнуло вирішити одвічне питання: у чому полягає сенс життя? Навколишня дійсність не давала задовільної відповіді. Одне лише людина знала напевно: «Земля єси і в землю повернешся».

Незалежно від того, праведник ти чи грішник, кінець був для всіх один — смерть. У небуття відходили всі, відтіля не повертався ніхто: «Однакове всім випадає: праведному і безбожному…» (Еккл. 9, 2). І так із роду в рід. «Що було, воно й буде, і що робилося, буде робитись воно, і немає нічого нового під сонцем!» (Еккл. 1, 9). Такою безнадійною була участь старозавітних людей.

Але настала довгоочікувана мить, над світом пролунало: «Христос воскрес!» Возсіяло Сонце Правди із гробу, освітило Своїм життєдайним промінням усе, що перебувало в пітьмі смертній, даруючи життя вічне. Людство нарешті отримало

відповідь на наболіле питання: у чому сенс життя? «Я дорога, і правда, і життя» (Ін. 14, 6) — сказав Христос. Аби в усій повноті усвідомити, що здійснив для нас Воскреслий, уявімо собі, що трапилося б із землею нашою, якби раптом згасло сонце. Без сумніву, будь-яке життя на ній щезло б, згинули не лише живі істоти, а й весь рослинний світ, все огорнув би безпросвітний морок, все стало б надбанням царства смерті та холоду.

Те ж саме чекало б і на людство, якби не воскрес Христос, якби життєносне Сонце наше залишилось у пітьмі печери Йосифа Аримафейського, якби не возсіяло у славі Божества. Весь рід людський опустився б у безпросвітну пітьму безбожництва, почав би жити за велінням страстей і гріхів своїх, сягаючи граничної моральної деградації, розумового зубожіння, фізичного виродження, яке закінчилося би самознищенням роду людського. Ось що чекало б на людство, якби згасла віра в Бога. Та не допустив Господь людство до повного здичавіння. Поспішив послати Сина Свого Єдинородного в жертву викуплення роду людського. Заради нас Господь зійшов у пекельні глибини, визволив відтіля ув'язнених, заволодів ключами від пекла і смерті, й у славі, як Владика життя, возсіяв із гробу, зігрівши своєю благодаттю весь світ, вливши життя у помираюче людство. Нині, у святий для нас день, ми разом із Іоаном Золотоустим, духовно торжествуючи, вигукуємо: «Де твоє жало, смерте, де твоя перемога, пекло?» (Учительне слово свят. Іоана Золотоустого).

І як нам не радіти, коли знаємо, що недаремна віра наша, що Христос воістину Воскрес, що це і наша перемога, що і нам прокладено шлях до воскресіння і життя вічного.

Вітаю пасхальною радістю благочестивий український православний народ, вірний нашій Церкві. Зичу йому процвітання і доброї долі та насмілююсь у ці радісні хвилини нагадати про наші повсякденні обов'язки перед Церквою і Батьківщиною. Також від усієї повноти Церкви хочу поділитися пасхальною радістю із Президентом нашої держави, урядом, Верховною Радою, воскреслий Господь нехай осінить вас Своєю благодаттю, збереже від скорбот і повсякденних прикрощів; зміцнить життєві сили для подальшої плідної праці, для утвердження Церкви Православної і улюбленої України.

Радіймо всі разом! Відкинувши все, що розділяє нас, єдиним серцем і устами промовмо: «Христос Воскрес! Христос Воскрес! Христос Воскрес! Воістину Воскрес!»

Різдво Христове
2003 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2008 р.)

Христос Народився! Славімо Його!

За словами святого Василія Великого, народження Христа — це «день народження цілого людства». Церковна традиція іменує Христа Новим Адамом, маючи на увазі те, що Він став родоначальником нового людства. Людства, якому в Христі відкрився шлях додому — до небесної райської оселі.

Різдво Христове долає відстань між Богом і людиною. Як пише сучасний православний богослов єпископ Каллі́ст (Уер), «Ісус — наш Спаситель — перекриває безодню між Богом і людиною, бо Він є водночас і Богом, і людиною». Людський розум не здатний осягнути таїну Боговтілення, ми не знаємо, як саме поєднався Бог зі своїм створінням, як сполучилися природа абсолютного Бога та створеної Ним людини. Проте ми знаємо, що завдяки Різдву людство та Бог перебувають у Христі в несполучній і нероздільній єдності. «Небо і земля з'єдналися, бо Христос народився. Бог зійшов на землю, а людина піднялася на небо» (Святкова Мінея).

Христос народився — і об'єдналися небо й земля, Ісус стає немовлям — і людство вступає у добу духовної зрілості, Бог-Слово прийняв плоть — і людську природу осяяло Божество.

Хто ми? Звідкіля? Куди прямуємо? Кожна людина хоч раз у житті замислюється над цими питаннями. Світ, у якому ми живемо, сповнений болю та несправедливості. В ньому помирають діти, потерпають нужденні, перемагають негідні, гинуть у війнах молоді та сповнені надій. Навіщо я живу? Чи бачить Бог мій біль і страждання людей, котрі живуть поруч зі мною? Як далеко можуть сягнути Божественні співчуття та любов? Як і тисячі років тому, ці питання виникають у мільйонів наших сучасників.

Східна іконографія змальовує немовля Христа, що лежить у мороці печери. Ця печера символізує собою світ, у який прийшов Христос. Світ, де існували біль, страждання та смерть. І от сьогодні у цьому світі засяяло Сонце Правди. Христос народився! Ця звістка розсіює морок сумніву та страждання. Сьогодні, у цю святу ніч, ми чуємо голос Бога, Який почув нас і відповідає на наші прохання. Бога, Який відповідає нам на головне питання нашого життя: звідки ми і куди веде нас шлях життя.

Народжуючись від Пречистої Діви, стаючи немовлям, Бог засвідчує, що всі ми — діти Отця Небесного. Втілюючись, Слово Боже свідчить про те, що любов Бога до людини безмежна. Приймаючи людську природу, стаючи людиною, Бог засвідчує,

що кожен із нас живе, аби сягнути цілковитої єдності з Богом, що людське життя має сенс, що його метою є святість та обожнення. Як пише преподобний Максим Сповідник, «Бог створив світ, аби стати в ньому людиною й аби людина у ньому стала богом із благодаті».

Україна здавна славиться особливими традиціями святкування Різдва Христового. На Святвечір готуються дванадцять пісних страв. Коли перша зірка сходить на небо, родина сідає за святковий стіл. Священну подію Різдва оспівують у дивовижних мальовничих колядках. Існування цих давніх традицій свідчить про побожність українського народу, його щиру любов до Христа і Його Церкви. Завдання нашого покоління — зберегти цю священну традицію молитви та побожності для нащадків.

Ми живемо у відповідальний час. Час, коли християнство в Європі стоїть перед глобальними викликами секуляризму та зміни релігійної мапи континенту. Яким буде майбутнє Європи? Чи збереже вона християнську культурну ідентичність? Яким буде європейське християнство в новій історичній ситуації, коли демографічні тенденції свідчать про динамічне зростання ісламської громади?

Цілком імовірно, що відповідь на це питання буде остаточно надано у географічному центрі Європи — Україні. Чи зможуть православні ієрархи відмовитися від власних амбіцій та спільно розробити канонічну модель об'єднання? Чи зможе українське

православ'я об'єднатися та утворити єдину канонічну Помісну Церкву? Чи вдасться цій Церкві стати реальним осередком життя народу та остаточно об'єднати схід і захід України?

Бог поклав на нашу Церкву велику місію — вести до обожнення власний народ і свідчити про Бога та його любов до людини іншим народам Європи. Будьмо ж гідними цього величного історичного завдання. Богонемовля Христос нехай благословить наш побожний народ і країну, примножуючи в них Божу ласку та церковний мир. Амінь.

Різдво Христове
2008 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ (2008 р.)

Христос Воскрес! Воістину Воскрес!

Ці слова, що лунають у світі вже понад дві тисячі років, стисло передають суть нашої віри. Християнське передання свідчить про Бога, любов Якого до людини має абсолютно унікальний характер. Виявленням цієї абсолютної любові є Хресна смерть, якої зазнав Бог, аби спасти людину від гріха. Славою та звершенням цієї любові є Христове Воскресіння, яке звільняє людство від влади смерті.

Увесь час своєї земної історії людство боролося супроти свого затятого ворога — смерті. Це була справжня війна. Війна молитви та праведності проти страждання та смерті. Війна милосердя та людської солідарності проти жаху та самоти, що породжується смертю. Лунали молитви, здійснювалися подвиги праведності, але подолати свого найбільшого ворога, тобто смерть, людина не могла. Смерть збирала свою данину з людського роду і забирала до свого царства всіх: чоловіків і жінок, сивих старців і немовлят, праведників і грішників.

Перемогу здобув лише Христос. «Діло Христа, — пише один з провідних православних богословів минулого століття, — це реальність фізична, і треба навіть сказати, біологічна. На хресті смерть поглинуто життям. У Христі смерть входить до Божества і в Ньому спопеляється, бо «не знаходить собі у Ньому місця». Отже, викуплення є боротьбою життя зі смертю і перемога над смертю… Після Втілення та Воскресіння смерті немає спокою: вона не є абсолютною».

Смерть не є абсолютною, бо вона вже не розлучає нас із Богом. Кожен з нас, коли погляне на історію людського роду, може згадати праведників, які відходять до Бога у тиші та спокої. Їхня смерть не є трагічною. Адже християни помирають не для того, щоб увійти до царства смерті. Ми покликані до Божого Царства, до участі в небесному торжестві, яке влаштував Бог, аби залучити нас до повноти Свого життя. Смерть уже не розлучає, але є «успінням», тобто дверима, які вводять нас до таємничої реальності Царства Божого, де Бог є «всім у всьому».

Воскресіння Христа відкрило нову переможну добу в історії людства. Це доба Божого Царства, доба перемоги життя, доба невимовної радості. Кожен з нас по-різному провів час посту. Одні постували, цілком дотримуючись установлених церковним переданням приписів. Інші виконували їх лише частково. Однак цієї пасхальної ночі Господь дарує радість Свого Воскресіння кожному з нас. І ми віримо, що це Боже милосердя, свідками якого ми є сьогодні,

зустріне нас і після нашої смерті, коли ми «лицем до лиця» зустрінемося з Воскреслим Христом.

Пасха — свято радості та світла. Ми збираємося для молитви вночі, але наші серця осяває світло. Збираємося після довгої та нелегкої мандрівки посту. Але, незважаючи на певну втому, ніхто з нас не повертається додому зажуреним. Христова Пасха дарує нам невимовну радість, радість перемоги життя над смертю. Нехай повнота цієї радості осяє кожне людське серце, кожну родину, кожен народ. Нехай пасхальне світло перебуватиме з нами на віки вічні.

Щиро вітаючи єпископат, духовенство зі світлим днем Великодня, молитовно бажаю кожному з вас спасіння, довгих літ життя та міцного здоров'я. Нехай Воскреслий Христос благословить нашу Вітчизну, дарує нашому народові мир та церковну єдність, надаючи кожному з нас благодатний досвід воскресіння.

Благодать Воскреслого Господа
нехай перебуває з усіма вами.

Пасха Господня,
2008 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2009 р.)

Христос Рождається! Славімо Його!

Народження Христа Спасителя долучило людину до скарбів Царства Небесного. Бог став людиною, аби людина обожилася, тобто долучилася до Божественного буття, стала Богом із благодаті. Наше мінливе життя сповнене примарних цінностей та цілей. Однак насправді життя кожного з нас має лише один сенс. І цей сенс — обоження, набуття благодаті Духу Святого, що долучає нас до повноти Божественного життя.

Народження Христа за своїм значенням можна прирівняти до створення Богом людини. Створивши людину з «нічого», Бог надав їй можливість долучитися до скарбів Своєї благодаті. А Різдво Боголюдини Христа стало новим народженням людства. У раю благодать надавалася людині ззовні, символом чого є споживання плоду. А у Христі Спасителі, Який поєднав у Собі Божество та людство, Божа благодать надається людині вже не ззовні, а зсередини нашого буття.

Бог став людиною, і ця унікальна історична подія залишається актуальною для людства. Адже після Воскресіння та таємничого Вознесіння у плоті Христос Спаситель не покинув людства, а залишився з нами у Своїй Церкві. Бог не лише був людиною, а й залишається нею. І в кожного з нас сьогодні є реальна можливість зректися давньої гріховної людської природи та зодягнутися у прославлене Божеством нове людство Христа.

Яким чином ми можемо реалізувати Божий задум щодо нас та здобути Божу благодать, долучившись до повноти Божественного буття? Таку можливість надано нам у Святій Церкві, коли ми беремо участь у церковних таїнствах, а головне, у таїнстві Євхаристії або Святих Тіла та Крові Христових. Тому в ці святкові дні ми закликаємо кожного православного християнина з побожністю прийняти Святі Тайни, пам'ятаючи не лише про те, що ми недостойні цієї великої святині, а й про те, що саме Причастя Святих Тіла та Крові Христових поєднують нас із Воскреслим.

Ювілейного 2008 року, коли вся православна Україна відзначала 1020-річчя Хрещення Київської Русі, єпископат, духовенство та вірні Української Автокефальної Православної Церкви підносили свої щирі молитви до Господа за об'єднання та визнання автокефального статусу українського православ'я. Цього року відбувся історичний візит до України Його Всесвятості Вселенського Патріарха

Варфоломія, який, наслідуючи святого апостола Андрія Первозванного, благословив київську землю та український народ і закликав православних християн в Україні до об'єднання. Цього ж року відбулися ще дві знаменні події. Першою з них стало Звернення Предстоятеля Української Православної Церкви до Предстоятелів Помісних Православних Церков, у якому Блаженніший Митрополит Володимир закликав їх виробити єдину консолідовану позицію щодо шляхів об'єднання українського православ'я. Іншою знаменною подією, що вселяє в нас надію, стала зустріч Президента України В. А. Ющенка з Його Всесвятістю Патріархом Варфоломієм, коли глава української держави закликав Вселенського Патріарха 2009 року провести в Києві Всеправославну Нараду за участю Предстоятелів усіх Помісних Православних Церков. Також сподіваємося, що позиція глави УПЦ КП в новому році стане конструктивною і послужить святій справі утворення Української Помісної Православної Церкви.

Підносячи молитви до Бога за подолання розділення, що має місце у нашій країні, ми підтримуємо ці шляхетні починання Президента України та Предстоятеля Української Православної Церкви. Впевнені, що винесення українського церковного питання на розгляд соборного розуму вселенського православ'я є виправданим та необхідним. Сподіваємося, що спільні зусилля Помісних Православних Церков допоможуть Православній Церкві в Україні віднайти богоугодну єдність.

Щиро вітаючи єпископат, духовенство та вірних Української Автокефальної Православної Церкви з великим святом Різдва Христового, молитовно бажаю усім вам спасіння, Божої допомоги у всіх ваших добрих справах та цілющого миру.

Благодать Господа нашого Ісуса Христа нехай пребуде з усіма вами, рятуючи й утверджуючи наш боголюбний народ та Україну.

Христос Народжується! Славімо Його!

Різдво Христове
2009 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ (2010 р.)

Христос Рождається! Славімо Його!

Різдво Богонемовляти Христа сповнило наш світ радістю. Христос Спаситель приніс у світ те, чого найбільше йому бракувало, — єдність із Богом та мир з неба. Бог став людиною, і ця історична подія змінила долю кожної людини і долю Божого світу загалом. Людина стала причасником Божественної природи, у неї з'явилася можливість обоження та преображення всієї її сутності.

Сучасне людство стоїть перед викликом розділення. Культури та цивілізації не схожі одна на одну, людство зазнає кризи солідарності, у стосунках панують гріх і відчуження. Христове Різдво — це з'явлення в цьому світі небесного миру, з'явлення Божої благодаті, яка лікує гріх та об'єднує людину з Богом і ближнім.

Ставши людиною, об'єднавши в собі людство та божество, Господь Ісус Христос обдарував світ унікальною можливістю жити в єдності. Однак ця єдність, ця нова благодатна можливість нового

життя пов'язана з вибором. Господь не нав'язує нам своїх дарів, а відкриває можливість нового життя — життя у заснованій Христом та освяченій Духом Святій Церкві.

Радість Різдва полягає не лише в тому, що Бог став людиною, а й у тому, що за благодатних новозавітних часів у кожної людини з'явилася можливість обоження, можливість стати богом із благодаті.

Бог став людиною, Слово стало плоттю. І ця священна, обожена плоть не зникла після Вознесіння. Господь вознісся у Тілі, Він не припинив бути людиною й сидячи праворуч Отця. Однак Вознесіння не відокремило Спасителя від людства, за яке він зазнав хресної смерті. У світі залишилася Христова Церква, яку святий апостол Павло називає «Тілом Христовим». І перебуваючи в цій Церкві, приймаючи у ній святі таїнства, кожна людина має реальну можливість увійти до повноти спілкування з Богом.

Дивовижним уособленням Церкви є печера, в якій народився Спаситель. Як пише один із видатних богословів Східної Церкви Афанасій Александрійський, «стайня, де народила Пресвята Діва, стала образом Церкви, в якій жертовником є ясла, священиком — Йосиф, кліриками — волхви, дияконами — пастухи, священиками — ангели, архієреєм — Господь, престолом — Діва Марія…».

Живучи побожним життям та беручи участь у таїнствах Церкви, кожен із нас має змогу особисто

пережити всі духовні події Божественного Втілення. Як пише святий Симеон Новий Богослов, коли людина очистила своє серце і просвітлилася, вона приймає в себе Богонемовля Христа та відчуває Його рухи. Христос усередині людини зачинається, народжується в чеснотах, і тоді людина переживає всі ці події у глибині свого буття.

Різдво Христове принесло світові саме те, чого так бракує сьогодні нашій країні, — єдність. Ми розділені на схід та захід, багатих і бідних, розділені за релігійною, мовною та культурною ознаками. Однак усі ці розбіжності долаються благодаттю. Нас розділяє гріх, бажання влади над ближнім, а об'єднує — Спаситель, Його смирення та радість.

Приймімо ж благодатні дари Різдва! Увійдімо до повноти радості, якою обдарував нас Христос! Подолаймо у Христовій любові ті розділення, що існують сьогодні в українському суспільстві! Нехай Богонемовля Христос обдарує кожну українську родину та нашу побожну Україну Своїм миром та благодаттю.

Різдво Христове
2010 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ
(2010 р.)

Христос Воскрес!

Улюблені у Воскреслому Господеві преосвященні архіпастирі, чесні у Господі пастирі, ченці та вірні нашої Святої Української Автокефальної Православної Церкви! Сповненим радості серцем вітаю вас зі світлим святом Великодня — днем нашого спасіння, коли, за словом святителя Григорія Богослова, нечисленні краплі крові Спасителя відновлюють цілий світ і, мов закваска для молока, збирають у єдине ціле всіх людей.

Не було й немає на землі величнішої та радіснішої події, ніж Великдень. Христос Воскрес, і переможено смерть! Христос Воскрес, і звільняються бранці гріха! Воскрес Христос, і країна смутку та вічної зими сповнюється життєдайного сонця Богоприсутності! Настав Великдень, і міцна рука Воскреслого звільняє від мороку та суму пекла прабатьків Адама та Єву!

Великдень — день нашого спасіння та свободи. Цю свободу людина не може знайти у світі.

Й ця свобода не тотожна свободі виключно в її соціальній площині, тобто комплексу прав, що гарантуються людині в демократичному суспільстві. Христова свобода значно глибша та всеохопна. Це свобода від гріха та його наслідків: страждання та смерті. Ті, хто зодягнувся у Христа, ті, хто розділив із Ним біль зради та жах хресної смерті, містично долучаються до Його воскресіння, стають чадами безсмертного Царства, чадами Божими.

Водночас наше життя та духовна свобода у Христі Ісусі є тією закваскою, що змінила увесь світ. Зраджений, принижений, розіп'ятий, але воскреслий і прославлений Христос став наріжним каменем не лише нової релігійної спільноти, а й усього людства, яке змінилося завдяки шляхетному впливові на світ та свідомість людини євангельських заповідей. Христос не був соціальним революціонером, але свобода в Духові, котру Він приніс на землю, спонукала суспільство, в якому жили християни, переглянути свої уявлення про людську особистість та міру її свободи.

Християнська цивілізація надала особистості значних свобод і прав. Утім, на жаль, сучасна людина забула про шляхетне, царське походження цієї свободи, забула про те, що поза Христом та Його Воскресінням жодної — ані внутрішньої та духовної, ані зовнішньої та соціальної — свободи не існує. Свобода не може існувати без солідарності. Тому коли суспільство втрачає єдність та любов, свобода

неминуче щезає — її викрадають або внутрішні узурпатори, або чужинці.

Втрачена свобода, змарновані надії, згублені покоління, трагічна безвихідь… Ось до чого може призвести людину та суспільство втрата вірності абсолютній свободі у Христі Воскреслому. Свобода не може існувати в суспільстві невільників. Однак невільництво починається не із зовнішнього завоювання. Невільництво завжди починається із внутрішньої поразки, з готовності здатися в полон злу та несвободі заради збереження добробуту або зручних обставин життя.

Розіп'ятий та Воскреслий Христос — це виклик нашому невільництву. Христос, Який звільнив Адама та Єву від полону у пеклі, бажає вивільнити нас від пекла несвободи та самотності, пекла життя, яке надійно ізольоване нашим егоїзмом від Бога та ближніх. Великдень — це свято свободи, і кожен з нас простував до цього осяйного свята властивим йому шляхом. Хтось повністю дотримувався посту та ревніше молився, а хтось не зміг цього зробити через стан здоров'я або інші обставини. Однак кожен із нас цього посту намагався бути ближчим до Христа. І саме завдяки цим нашим зусиллям, цьому нашому бажанню розділити із Христом його сум і страждання, наше серце огортає сьогодні радість воскресіння. Воскресіння не може осяяти серце байдужого. Та воно огортає серце кожного, хто прагне жити разом із Христом, кожного,

в кому живе щире бажання поєднати своє життя із життям Бога.

Великдень — це свято єдності, свято, що об'єднує всіх: жінок і чоловіків, дітей і дорослих, багатих та злиденних. Господь дарував нам сьогодні досвід абсолютної свободи. І те, чи збережемо ми цей досвід, надалі залежатиме від того, чи зможемо ми зберегти цю єдність із Воскреслим та одне з одним.

Христос не лише закликає нас до єдності з Богом та свободи у Нім. Він ще надає нам засіб спасіння та звільнення — Святу Євхаристію, завдяки якій ми будемо таємничо долучатися до дарів Воскресіння щоразу, коли братимемо участь у Божественній Літургії. Збережімо ж нашу священну єдність та радість цієї осяйної ночі! І нехай Воскреслий Христос обдарує нас мужністю та рішучістю, без яких неможливе справжнє християнське життя. Пам'ятаймо, що шлях до свободи — це шлях самопожертви та солідарності. Закарбуймо на серці, що радість Христової свободи варта того, щоби за неї боротися та страждати, що вона здатна реально змінити ціле наше життя.

Передаю усім вам потрійне пасхальне цілування «Христос Воскрес! Воістину Воскрес!» та молитовно зичу кожному з вас перебувати у пасхальній радості та свободі. Благодать Воскреслого Господа нехай перебуватиме над вами, вашими родинами та усією нашою Вкраїною.

Христос Воскрес! Воістину Воскрес!

Пасха Господня,
2010 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2011 р.)

Христос народився! Славімо Його!

Улюблені архіпастирі, пастирі, ченці та всі вірні чада Української Автокефальної Православної Церкви!

Понад два тисячоліття минуло від тієї єдиної та благословенної ночі, коли в потьмареному гріхом світі засяяло Сонце Правди — у Вифлеємській печері народилося Богонемовля Христос, Спаситель людей і світу. «Слово стало плоттю», — пише про цю сокровенну таємницю святий апостол Іоан Богослов. Син Божий став Сином Людським. Незбагненне, невмістиме світом Небо прийшло на землю та увібралося в людську плоть.

У чому причина Втілення? У чому сенс цього таємничого й незбагненого для ангельських і людських умів вчинку Бога? Ось як на це питання відповідає святий Іриней Ліонський: «Ось причина, з якої Слово Боже стало плоттю і Син Божий — Сином Людським: для того, аби людина розпочала спілкування зі Словом Божим і, набувши синівства, стала сином Божим». Сенс Втілення — у повноті спілкування між

людиною та Богом. Сенс Втілення — в тому, що людина у Христі отримує синівство та безсмертя. Сенс Втілення — в обожненні, в тому, що людину осяває благодать, яка надає їй повноти Божества.

Чи потрібен Спаситель Христос сучасній людині? Чи готове прийняти цей осяйний дар Бога сучасне людство? Чи здатне воно сьогодні, крізь втому та морок, почути Божий заклик до єдності?

XX століття стало переламною добою в житті людства. Радикально змінилися усталені уявлення про людину та світ. Людина вперше почала мандрувати космосом. Людське життя докорінно змінилося завдяки стрімкому розвитку інформаційних технологій.

Однак ці глобальні зміни в нашому житті лише вкотре підкреслили потребу в звільненні та єднанні. Адже ні науковий та технічний поступ, ні новий, сформований інформаційними технологіями стиль життя, ні сучасна світська філософія не змогли розрадити людину перед лицем хижого Ніщо, яке намагається її знищити.

Сучасна людина почала легше втомлюватися від спілкування. Їй хронічно бракує часу. Вона перенасичена інформацією, а її душевний смуток не можуть остаточно розрадити ні актуальне мистецтво, ні засоби сучасної медицини.

Однак у ту мить, коли стомлена й розчарована в усьому людина здіймає очі до неба, вона неодмінно

чує Божий голос, який нагадує їй, що справжня батьківщина людини — не місто Каїна, що розрослося до меж сучасної цивілізації, а Небесний Єрусалим, град небесний, Царство Боже. Сенс людського життя не в тому, щоби встигнути передати ланцюжок життя іншій істоті, нагадує Християнське Одкровення. Він також не лежить у цивілізаційній площині. Людина створена Богом не для рабства у місті Каїна, а для творчого споглядання Божої премудрості в раю. Створена, щоби набути повноти життя. Створена, аби розділити зі своїм Творцем повноту божественного життя, обожитися. Син Божий стає Сином людським, аби оновлене Ним людство воз'єдналося з небом, аби людський, збудований Каїном град перетворився на град Небесний, Небесний Єрусалим.

Осяйна ніч Різдва — це ніч згадки. Згадки про наше небесне походження, про нашу небесну батьківщину, про небесний сенс нашого життя. Нехай же цієї таємничої ночі, коли в мороці Вифлеємської печери спалахнув вогонь Божества, кожен із нас, чад Святої Церкви, згадає про правдивий сенс життя. Згадає, що єдині ліки, які можуть зцілити від життєвої втоми та смерті, — це Христова любов та благодать Духу Святого. «Потрібно було, — пише святий Григорій Ниський, — покликати від смерті до життя всю нашу природу цілком. І ось Бог схилився над нашим трупом, аби, так би мовити, простягнути руку істоті, котра перед Ним лежала. Він наблизився до смерті аж до єднання з нашою нікчемністю і надав нашій природі через посередництво Свого власного тіла можливість воскресіння,

воскресив усю людину Своєю Силою». Згадаймо ж цієї радісної ночі про невимовну Божу любов та піднесімо очі та серця до неба, до нашого правдивого дому. Вознесімо молитви до Богонемовляти Христа, аби радість Різдва не полишала нас завтра та в наступні дні нашого життя.

Улюблені у Господі владики, дорогі отці, браття і сестри, знову і знову вітаю вас із радісним і великим святом Різдва Христового та Новоліттям милості та благості Господньої! Як пише святий Іоан Золотоустий, Різдво Христове є найвеличнішим із усіх свят, митрополією всіх свят, початком і вінцем їх. То нехай це величне свято стане і митрополією нашого спасіння, початком і вінцем нашої молитви та побожного життя! Христос Спаситель, що нині народжується у Вифлеємі, нехай благословляє та зберігає нас в усі дні нашого земного життя! Ласки та щедроти Богонемовляти Христа нехай перебувають із усіма вами та побожним, Богові покірним народом українським.

Христос Рождається! Славімо Його!

Різдво Христове,
2011 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і Всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ
(2011 р.)

Преосвященні владики, чесні отці,
возлюблені у Христі брати та сестри,
вірні чада Святої Української Автокефальної
Православної Церкви,

Христос Воскрес!

Від щирого серця вітаю усіх Вас із великим та спасительним святом Христового Воскресіння, що стало точкою відліку для нової доби в житті людства.

«Той, хто пізнав тайну хреста та гробу, знає засадничу суть усіх речей», — пише преподобний Максим Сповідник. І дійсно, зрозуміти, хто ми, навіщо живемо та куди прямуємо, можна лише пам'ятаючи про це дивовижне свідчення Божої любові. Людина живе у величезному світі, порівняно з яким вона є піщинкою. Живе як смертна істота, живе у світі, який важко назвати справедливим. Однак кожен з нас, хто знає про Втілення, смерть та Воскресіння Спасителя, не почувається загубленим

чи ошуканим долею. Ми знаємо, що не загублені у Всесвіті, знаємо, що, незважаючи на несправедливість і смерть, які досі панують в цьому світі, — їх переможено, а шлях до безсмертя та повноти життя відкрито. Воскресіння з мертвих Спасителя засвідчило, що кожен з нас народився не для того, щоби страждати та померти, але для радості у Господі та вічного життя.

Господь благословив нас жити у складний історичний час. Світом поширюються криза та нестабільність. Заворушення, революції, громадянські війни, природні катаклізми, що загрожують людству техногенними катастрофами… Створюється враження, ніби сучасному світові загрожує нова глобальна хвиля війн, насильства та безладу. Втім доля світу сьогодні, як і тисячоліття тому, залежить не стільки від природніх та історичних чинників, скільки від діалогу людини та Бога, що становить суть людської історії та відбувається у лоні Святої Христової Церкви.

Милістю Божою Українська Автокефальна Православна Церква сьогодні вільна в облаштуванні свого життя та безперешкодно здійснює своє служіння в українському суспільстві. Ми ніколи не прагнули здобути статус державної чи привілейованої Церкви, але ніколи й не відмовлялися від співпраці з державою та суспільством. Нашою метою є євангелізація українського народу, долучення його до спасительного світла Воскресіння,

розбудова церковного життя та об'єднання православних християн в Україні на засадах повної канонічної незалежності та відповідно до традиції нашої Помісної Церкви.

Наша Церква є невід'ємною складовою вселенського православ'я, і ми робимо все можливе, аби в Україні якнайшвидше відбулося об'єднання православних християн у єдиній Православній Церкві. Однак нам не байдуже, якою буде ця Церква та який канонічний статус вона матиме. Православну Україну не об'єднає неоімперська ідеологія чи інші світські цінності. Православну Україну об'єднає воскреслий Христос, її об'єднають євангельські цінності та помісна традиція Української Церкви. Саме тому ми ще раз закликаємо вас, всечесні отці та вірні нашої Церкви, підносити свої молитви за утвердження нашої Церкви в родині вселенського православ'я як Церкви рівноправної та канонічно незалежної.

Диво Воскресіння, що сталося колись в історії, триває як у житті окремої людини, так і в житті цілих народів. Тому нас не має засмучувати сучасний стан світу чи нашої країни. Ми маємо завжди пам'ятати, що для віруючої людини криза — це не шлях до смерті, а шлях до Бога, шлях до оздоровлення та цілісності. Господь випробовує наші наміри та бажання. Але Він ніколи не попускає нам спокус, які б перевищували наші сили, і завжди перебуває з нами, коли ми страждаємо.

Підносячи цієї осяйної ночі молитви за Україну та її побожний народ, молитовно зичимо вам, возлюблені брати і сестри, повноти радості у Воскреслому Господі, утвердження віри та сповнення благодаті. Нехай диво Воскресіння відбудеться в душі кожного з нас та в Богом береженій Україні нашій.

Благодать Воскреслого Спасителя
нехай перебуває з усіма вами.

Христос Воскрес! Воістину Воскрес!

Пасха Господня,
2011 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2012 р.)

Христос Рождається!

Преосвященні владики, всечесні отці,
возлюблені у Христі Ісусі брати та сестри!

Понад дві тисячі років минуло від тієї дивної ночі, коли поблизу Вифлеєму, в невеличкій печері сталася найважливіша подія та найбільше диво в історії людства — Син Божий став Сином Людським, Бог став людиною. Божественне Слово убралося в шати людської природи.

«Різдво Твоє, Христе Боже наш, осяяло світ світлом розуму, бо ті, що служили зіркам, зіркою вчилися поклонятися Тобі, Сонцю правди, і Тебе знати з висоти Сходу: Господи, слава Тобі». Для сучасного вуха ці рядки можуть прозвучати дещо несподівано, адже ми звикли протиставляти розум і віру. Утім для церковної свідомості у виразі «світло розуму» немає жодних суперечностей. Адже для людей стародавнього світу розум був найвищою частиною душі — її оком, тим органом, за допомогою

якого людина може спілкуватися з Богом: пізнавати та бачити Бога. Тому в деяких сучасних перекладах «світло розуму» перекладається як «світло Богопізнання».

Саме Різдво Христове й відкрило людству можливість безпосереднього Богопізнання. Звісно, і до народження Богонемовляти Христа осереддям людського життя був релігійний досвід. Однак до приходу у світ Спасителя цей досвід був неповним. Людство неначе блукало в пітьмі, керуючись лише надією на спасіння та на Бога невідомого, Який зрештою має відкритися людині та спасти її від страждань. Грецькі філософи скептично дивилися на людину, вважаючи її істотою слабкою і жалюгідною. «Що є істина?» — ці слова Пилата ніби підсумовують античну мудрість, яка прагнула, але не могла осягнути Бога. Та ось прийшов у світ Христос, народився Месія — і розум людський осяяло світло. Незбагненний та невидимий Бог відкрився у Сині Божому.

Ми так звикли до благ, які дарував нам Господь, що часто забуваємо про значення перевороту, що стався в людській свідомості. Та уявімо собі на хвилину сліпого, якому повернули зір. Яку радість, яке щастя має він відчувати! Так само й Різдво, зціливши пошкоджене гріхопадінням око душі, повернуло людині зір. Волхви, навчені зіркою, як співається у тропарі, прийшли вклонитися Сонцю правди, аби пізнати Господа з висоти Сходу.

Тому Різдво від початку сповнене радості. Цієї радості століттями дожидав Ізраїль, але на неї ж чекали і язичники. «Філософія, — казав один із учителів Церкви Климент Александрійський, — була таким самим дітоводителем еллінів до Христа, яким був закон для юдеїв».

Звісно, Ізраїль мав тверду обітницю щодо Христа, язичники ж плекали, як ми вже казали, лише невиразну надію на спасіння. Але тим сильнішою була радість і благоговіння останніх. Тим більшою радістю було для них світло Різдва. Волхви принесли із собою дари, котрі на тодішньому Сході належали лише царям: золото, ладан і смирну. Людська язичницька мудрість смиренно схилилася перед Богонемовлям, і це було початком прозріння і спасіння язичників.

Сонце правди осяяло людство з маленької печери поблизу Вифлеєму. І це світло Богопізнання сяє й донині, даючи кожному з нас реальну можливість долучитися до Божої благодаті. Наповнимо ж своє життя цим дивним Живим Світлом. Надамо ж Богонемовляті Христу місце у своєму серці. Наповнимо ж його благодаттю Святого Духа.

Вітаючи всіх вас цієї спасительної осяйної ночі зі світлим днем Різдва Христового, від щирого серця зичу всім спасіння та довгих літ життя. Нехай наповнить Богонемовля Христос наше життя світлом Богопізнання та Істини. Нехай жодна християнська

душа не залишиться сьогодні без повноти радості. Нехай благодать народженого нині Богонемовляти Христа рясно покриє нашу святу землю, зміцнюючи та об'єднуючи в єдиній Помісній Церкві благочестивий український народ.

Христос Рождається!
Славімо Його!

Різдво Христове
2012 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ (2012 р.)

Христос Воскрес!

Преосвященні владики, всечесні отці,
улюблені у Воскреслому Господі брати та сестри!

З найдавніших часів саме Воскресіння Христове переживалося християнами як головна подія історії спасіння. Адже саме в цей день Господом було знищено найлютішого ворога людства — смерть, яка виникла внаслідок гріхопадіння прабатьків. Воскресіння Господа Ісуса Христа не було першим воскресінням із мертвих у біблійній історії. Адже відомо, що три воскресіння з мертвих були здійснені у Старому Завіті пророками Ілією та Єлисеєм, а ще три — самим Господом Ісусом Христом. Утім між чудесними воскресіннями з мертвих, що їх здійснили пророки та Господь, та Животворчим Воскресінням Сина Божого існує принципова відмінність. Воскреслі до Господа залишалися бранцями смерті, а їхні тіла — тлінними та смертними. А Воскресіння Христове стало джерелом безсмертя для всього людського роду, оскільки спасительна

смерть і Воскресіння Господа зруйнували державу диявола та смерті й дарували безсмертя кожному, хто містично поєднується з Христом у святих таїнствах, і передусім у святій Євхаристії.

Церковне передання називає Господа Ісуса Христа Новим Адамом, оскільки Втілення, спасительна смерть на хресті та Воскресіння з мертвих — це не лише події у житті Спасителя, а й створений Ним новий спосіб буття усього людства. Після Свого Воскресіння Втілене Боже Слово залишається людиною і зберігає людську природу. Але ця природа отримує новий спосіб існування. Егоїзм, самодостатність і смерть витісняються в Новому Адамі жертовністю, відкритістю та життям.

Відмовитися від влади гріху та смерті й увійти до простору життя — саме до цього закликає нас цієї світлодайної ночі Свята Церква. Диявола знесилено, його смертну державу зруйновано, пекло — приборкано. Ніч минає, її знищують промені Сонця Правди, Сонця Воскресіння. Та щоби це Божественне Сонце повністю знищило темряву гріху, кожен із нас має відкрити Господу браму власної душі.

Воскресіння — це нова, дарована нам Небесним Отцем можливість життя у Ньому через поєднання з Христом та набуття Святого Духу. Можливість життя без гріху та смерті. Але цей новий спосіб життя Господь пропонує, а не нав'язує людині. І кожен з нас у цьому земному житті має зробити власний вибір. Кожному з нас потрібно обрати між двома

можливостями життя, між «затишком» гріховної звички та абсолютно новим способом життя у Христовій Церкві, де ми дією та благодаттю Святого Духа єднаємося з Воскреслим Спасителем. Хто я? Громадянин Небесного Єрусалима чи земного Вавилона? Із ким я — із Господом чи Його ворогами? Чого більше в моєму житті — власне життя чи смерті? Нехай сьогодні, цієї світлодайної ночі, кожен з нас відповість на ці питання, обираючи життя, Небесний Єрусалим та єдність із Господом.

Преосвященні владики, всечесні отці, улюблені у Воскреслому Господі брати та сестри! Спостерігаючи за сучасним церковним життям, ми нерідко бачимо різноманітні розділення, нелад та гріх, який парадоксальним чином увійшов до найсвятішого, що лише є в цьому світі, — Христової Церкви. Православній Церкві в Україні сьогодні бракує не лише єдності, а й святості. Їй бракує вселенськості, християнського універсалізму, бракує свободи, справжньої соборності. Утім людський гріх не здатний заплямувати осяйний хітон Воскреслого. І тому Церква, нехай і дещо знесилена гріхами людей, залишається місцем та ситуацією спасіння для кожного з нас, залишається тією найдорожчою перлиною, придбавши яку, кожен з нас спасеться, стане оселею Духу Святого, увійде до осяйного Небесного Царства.

Понад двадцять років в Україні існує церковне розділення, пов'язане з питанням автокефалії або повної канонічної незалежності давньої Київської

Митрополії. Утім останнім часом в Україні, зокрема в Українській Православній Церкві, фактично виникло нове розділення.

Останні події в УПЦ є викликом для вірних Української Автокефальної Православної Церкви та християнської спільноти України загалом. Вони свідчать про те, що найближчим часом ідею та перспективи міжюрисдикційного діалогу в Україні може бути поставлено під сумнів, а стосунки між християнськими Церквами України знову розвиватимуться у суто конфронтаційному ключі.

Однак, зазнаючи випробувань, маємо пам'ятати: шлях до торжества Воскресіння лежить через умаління Голгофи, а шлях до свободи — через випробування пустелею. Будьмо ж вірними учнями Христа та Його Євангелія та вірними синами нашої Батьківщини України. Навчімося протистояти спокусам індивідуалізму, розуміти та цінувати інших, жертовно відмовлятися від власних інтересів заради загальнонаціонального блага. Не боятимемося випробувань, а боятимемося зради, егоїстичної байдужості, самолюбства.

Піднесімо молитви до Воскреслого Господа, аби Він рясно благословив нашу країну, надихаючи нас на розбудову Церкви та нашої Батьківщини України.

Воскреслий Христос нехай сповнить пасхальної благодаті серця кожного з нас. Воскрес Христос і воскресне людство! Воскрес Христос і відновиться

у повноті Своєї краси Його Церква! Воскрес Христос і воскресне боголюбива Вітчизна наша! Воскрес Христос і воскресне кожен християнин, кожен, кого зібрало на нинішню пасхальну трапезу Божественне Слово цієї осяйної ночі.

Христос Воскрес!
Воістину Воскрес!

Пасха Господня
2012 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ПАСХАЛЬНЕ ПОСЛАННЯ
(2013 р.)

Христос Воскрес!

«Христос Воскрес!» — сповістили ангели жонам-мироносицям, котрі поспішили вдосвіта до місця погребіння свого Господа, щоб обцілувати Його Пречисте Тіло і намастити пахучими маслами.

«Христос Воскрес!» — із трепетом і невимовною радістю повідомили святі жони розгубленим, зажуреним і сплаканим апостолам.

«Христос Воскрес!» — лунало на вулицях Єрусалима — міста, де Господа знали, де Його було засуджено і розіп'ято; і ніхто не наважувався заперечити цю святу істину, яка стрімко ширилася світом. «Христос Воскрес! Радійте, люди Божі!» — закликає Церква Христова, засвідчуючи, що сьогодні свято зі свят, торжество з торжеств.

Жодна подія в житті Спасителя не прославляється з такою величчю, як Пасха. Воскресіння Ісуса Христа — це істина, на якій утверджується все наше віровчення й надії.

Відкиньте Пасху — і буде втрачено для нас Новий Завіт і саме Християнство. Якби Христос не воскрес, то нічого б не змінилося в нашому житті, не було б надії на спасіння, люди продовжували б гинути у гріхах і місцем нашого кінцевого перебування було б пекло.

«Коли ж бо Христос не воскрес, то проповідь наша даремна, даремна також віра наша» (1 Кор. 15, 14). Христос Воскрес, і світ Божий став іншим, і хоч багато ще в ньому горя, зла і гріха, але відбувається в ньому і прощення гріхів, і перемога над смертю. Гріх — це основна причина смерті. Смерть переможено — це означає, що гріх втратив силу. «Нині Христос Воскрес із мертвих, первісток серед покійних. Бо так, як в Адамі вмирають усі, так само в Христі всі оживуть» (1 Кор. 15, 20, 22).

Своїм Воскресінням Господь повернув нашим душам вічне спасіння, втрачене через гріх прабатьків. Смерть більше не лякає нас: «Поправді, поправді кажу вам: наступає година, і тепер уже є, коли голос Божого Сина почують померлі, а ті, що почують, оживуть … І повиходять ті, що чинили добро, на воскресення життя, а котрі зло чинили, на воскресення Суду» (Ін. 5, 25, 29).

Про це потрібно пам'ятати, щоб не воскреснути нам для осудження, а для життя блаженного. Вхід до Царства відкритий, Христос запрошує: «Коли ж хочеш ввійти до життя, то виконай заповіді» (Мф. 19, 17). Апостол Яків свідчить: «Віра, коли діл

не має, мертва» (Як. 2, 17). Допомагай тим, хто перебуває в нужді, хто не має, на що жити, але не сміє просити, хто бідує, але приховує свою бідність, хто проливає гіркі сльози, але ховається від інших. Це ті, хто чесно працював задля добра Вітчизни, а нині забуті тими, хто зобов'язаний ними опікуватися. Не забувай про всіх, кого Ісус Христос називає «меншими Своїми братами», з якими Він ділить їхню нелегку долю завжди, а особливо нині.

Господь наш Ісус Христос, що Воскрес із мертвих, нехай оберігає нас у Своїй спасительній православній вірі, дарує міцне здоров'я, добробут, Україні посилає побільше світла Свого й істини Своєї.

Христос Воскрес!
Воістину Воскрес!

Пасха Господня
2013 р. Б.
м. Київ

+ МЕФОДІЙ,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

РІЗДВЯНЕ ПОСЛАННЯ
(2014 р.)

Дорогі брати і сестри!

Христос Народився, Славімо Його!

«З нами Бог, розумійте, народи,
і покоряйтеся, бо з нами Бог!»

Такими словами хочу привітати Вас сьогодні і покликати до вертепу, що є для всіх нас містком спасіння, містком, що об'єднує нас у радості славити новонароджене у Вифлеємі Боже Дитятко.

«З нами Бог! Люди, що ходять у пітьмі, побачили світло велике», — говорить Святе Письмо. Зійшовши з небес, Господь явив себе людям, щоб зцілити їх від недуг і недосконалостей, вад і слабкостей, просвітити затьмарені гріхом душі своїм невичерпним світлом і дарувати життя вічне у Царстві Небесному.

Улюблені брати і сестри. З нами Бог — і під Його проводом прямуємо шляхом, що веде до вічного Його Царства. Йдемо, шукаючи істини та щастя, йдемо, переживаючи гіркі розчарування, бо ціле

наше життя сповнене пошуку, котрий, зрештою, і є його вичерпним змістом. Однак весь цей пошук, весь життєвий порив набуває сенсу лише у світлі піднесеного спокою Божого та миру на землі. «Слава Богу на висоті, і на землі мир, у людях добра воля!» (Лк. 2, 14).

Ціну благодатного єднання з Богом найкраще пізнаємо у найдинамічніші періоди людської історії та нашого власного життя. Такі, як сучасна доба, доба суспільних змін і політичних протистоянь. Як бракує нам у ці часи спокою, певності в завтрашньому дні, почуття захищеності! І як легко стати жертвою примарних обіцянок.

Церква Христова є єдиним правдивим шляхом до Бога. Однак ми, слабкі люди, прямуючи цим шляхом, не є вільними від помилок і легковажних вчинків. Пришестя Христа Спасителя докорінно змінило людське життя і саму нашу природу, і це дає нам неабияку силу. Ми вже не боїмося бурхливих стихій життєвого моря, бо маємо надійне пристановище у Царстві Небесному. Ми вже не самотні в цьому світі, бо з нами Бог, який простягає Свою руку допомоги. Все це дароване нам у Різдві Христовому. Але розпорядитися цим безцінним даром кожен може по-своєму, керуючись власною свободою волі. Хтось приховує його, як євангельський талант, закопаний у землю. Хтось забуває у метушні повсякденного життя і турбот. Але цей дар можна і примножити. Примножити подвигом щоденної молитовної праці, щирої любові до Бога й до ближніх,

виконанням євангельських заповідей, участю в житті Матері-Церкви. І тоді ми побачимо, як змінюється світ навколо нас, а життя набуває нових барв.

Бог — не в силі, а в Правді. Світ зі своїми спокусами, принадами і силою зла, котре полює й чатує на нас щодня, не даючи свободи, неначе мотузка на шиї в'язня, намагається нас обмежити, і лише добрий християнин, який знає правду Божу, не кориться силі зла, а стоїть, як мужній воїн, знаючи, що смерть духовна є більшою за земну та відкриває двері до зустрічі з Богом.

Месія народився у далекому Вифлеємі. А нині він повинен народитися у серці й душі кожного віруючого. Наш український народ, незважаючи на десятиліття нищення Церкви безбожною владою, усе ж зберіг дорогоцінний скарб — віру в Бога. Через те ми зараз і відновлюємо храми та монастирі, навчаємо наших дітей молитви. Тому закликаю Вас, брати і сестри, не нехтувати Божою ласкою, постійно пам'ятати про Божу присутність між нами, молитися і просити Господа, щоб Він змилувався над нашим українським народом, над кожним із нас! Просити Його про єдність Церкви і держави, про мир, спокій і злагоду в Україні.

Ми сьогодні з радістю згадуємо справді історичну подію для нашої Православної Церкви. Ми разом зі своїм побожним віруючим народом на державному рівні відзначили знаменну дату — 1025-річчя Хрещення Руси-України. У молитвах,

які підносилися в цей день, ми просили у Господа та святого рівноапостольного князя Володимира Великого, нашому українському народові миру, благополуччя та утвердження помісної Української Православної Церкви, а нашим правителям — сил, мудрості, виваженості й терпіння.

Улюблені у Господі Преосвященні архіпастирі, пастирі, чесне чернецтво, брати і сестри! Сердечно вітаю усіх Вас із великим і радісним святом Різдва Христового і Новим 2014 роком! Нехай Новонароджений Спаситель принесе у наші домівки радість спасіння. Нехай наступний рік буде роком Божого благовоління до нас. Бог милосердя й любові нехай буде між усіма нами. Амінь.

Христос Народився. Славімо Його!

Різдво Христове
2013/2014 р.
м. Київ

+ Мефодій,
Митрополит Київський і всієї України,
Предстоятель Української Автокефальної
Православної Церкви

ЗМІСТ

5 Від видавця

ДУХОВНИЙ ЗАПОВІТ ТА ВИБРАНІ СТАТТІ

15 Заповіт духовний Блаженнішого Мефодія, Митрополита Київського і всієї України, Предстоятеля УАПЦ

18 Один народ, одна мова, одна Церква. Україна перед викликом російської агресії

33 Проголошення Київського Патріархату: здобутки, помилки та шляхи їх подолання

68 Послання Предстоятеля УАПЦ Блаженнішого Митрополита Мефодія до священства з нагоди 20-річчя відновлення автокефалії

121 Митрополит Василь Липківський та його послання сучасному українству

134 Україна перед викликом розділення. У пошуках соборницької ідеї

ЗВЕРНЕННЯ, ЗАЯВИ, УХВАЛИ ТА ЛИСТИ

147 Заява Архієрейського Собору УАПЦ щодо питання об'єднання українського православ'я від 16 серпня 2006 р.

157 Звернення Архієрейського Собору УАПЦ до єпископату, духовенства та вірних УПЦ Київського Патріархату від 2 березня 2007 р.

165 Заява Предстоятеля УАПЦ щодо ситуації в Українській Православній Церкві (у складі Московського Патріархату) від 17 січня 2009 р.

169 Заява Предстоятеля УАПЦ стосовно візиту до України Патріарха Московського Кирила від 20 липня 2009 р.

175 Відкритий лист Предстоятеля УАПЦ Митрополита Мефодія Предстоятелю УПЦ Київського Патріархату патріарху Філарету від 23 липня 2009 р.

187 Заява Патріархії УАПЦ з приводу завершення візиту до України Патріарха Московського і всієї Русі від 7 серпня 2009 р.

197 Лист до Вселенського Патріарха Варфоломія від 26 серпня 2009 р.

202 Міжюрисдикційний діалог як шлях до побудови Єдиної помісної православної церкви в Україні. Звернення Архієрейського Собору УАПЦ від 8 грудня 2009 р.

207 Київ — Новий Єрусалим. Звернення Архієрейського Собору УАПЦ від 16 липня 2010 р.

213 Ухвала Архієрейського Собору УАПЦ від 16 липня 2010 р.

215 Ухвала Архієрейського Собору УАПЦ від 16 липня 2010 р.

217 Звернення Освяченого Архієрейського Собору УАПЦ до преосвященних архіпастирів та всечесних пастирів Української Православної Церкви та Української Православної Церкви Київського Патріархату від 28 грудня 2010 р.

224 Звернення Предстоятеля УАПЦ Блаженнішого Мефодія, Митрополита Київського і всієї України до Постійної конференції українських православних єпископів поза межами України від 27 квітня 2011 р.

229 Звернення Архієрейського Собору УАПЦ до Вселенського Патріарха Варфоломія та Предстоятелів Давніх Східних Патріархатів від 25 травня 2011 р.

235 Заява Патріархії УАПЦ від 9 вересня 2011 р.

238 Відповідь Патріархії УАПЦ на Звернення духовенства Івано-Франківської єпархії УПЦ Київського Патріархату від 8 квітня 2014 р.

АРХІПАСТИРСЬКІ ПОСЛАННЯ

255 Пасхальне послання (2000 р.)

259 Різдвяне послання (2001 р.)

262 Пасхальне послання (2001 р.)

265 Пасхальне послання (2003 р.)

268 Різдвяне послання (2008 р.)

272 Пасхальне послання (2008 р.)

275 Різдвяне послання (2009 р.)

279 Різдвяне послання (2010 р.)

282 Пасхальне послання (2010 р.)

287 Різдвяне послання (2011 р.)

291 Пасхальне послання (2011 р.)

295 Різдвяне послання (2012 р.)

299 Пасхальне послання (2012 р.)

304 Пасхальне послання (2013 р.)

307 Різдвяне послання (2014 р.)

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК